Raftul Denisei

Michela Murgia

Accabadora

roman distins cu PREMIUL CAMPIELLO

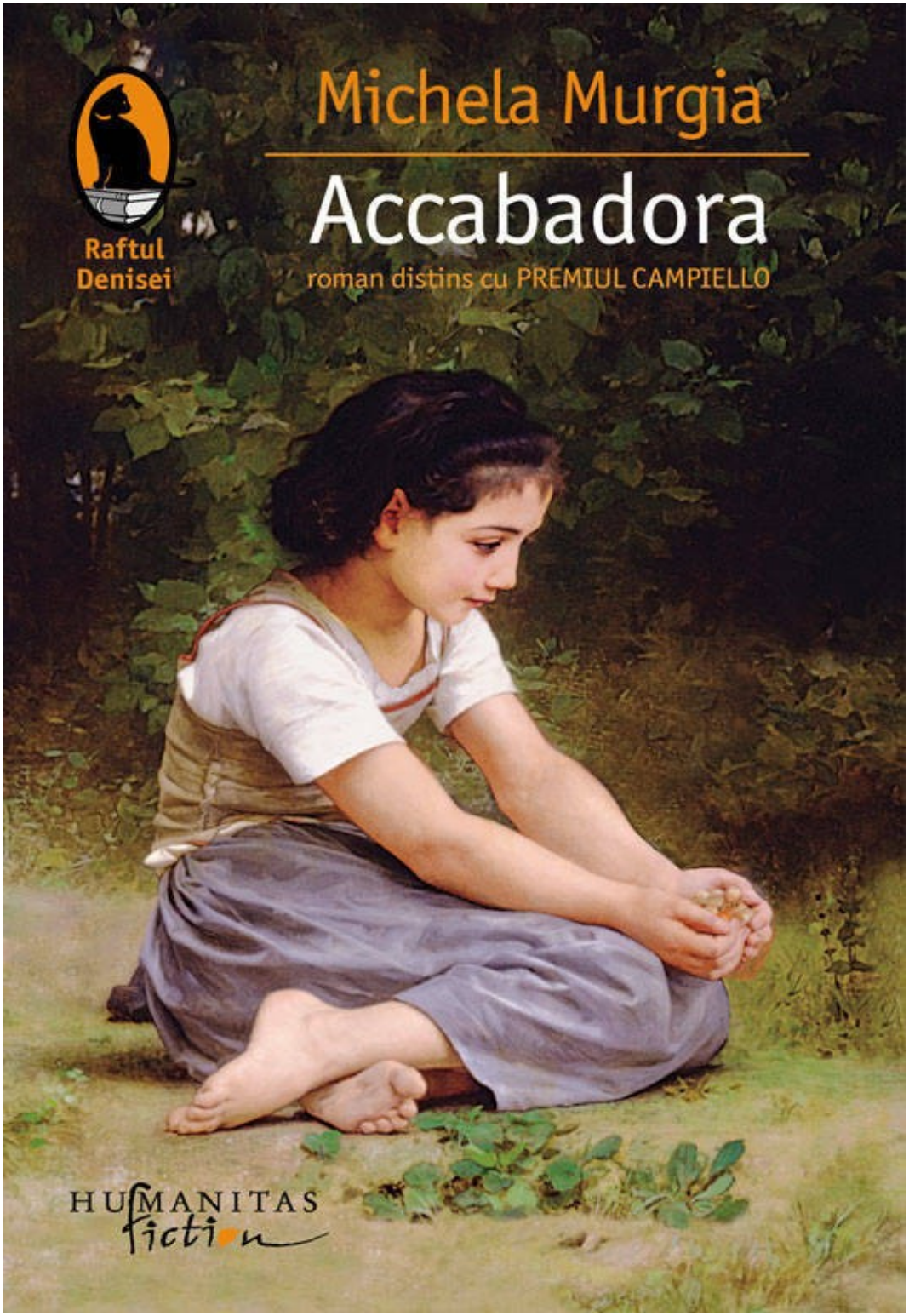

HUMANITAS fiction

MICHELA MURGIA

Accabadora

Traducere din italiană şi note de
GABRIELA LUNGU

EDITURA
HUMANITAS
fiction

Pentru mama mea
Pentru amândouă

ş ţ

Capitolul întâi

Copil de suflet.

Aşa sunt numiţi copiii zămisliţi de două ori, de sărăcia unei femei şi de sterilitatea alteia. Celei de-a doua naşteri îi era fiică Maria Listru, fruct întârziat al sufletului Bonariei Urrai.

Când bătrâna se oprise sub lămâi să stea de vorbă cu Anna Teresa Listru, mama fetei, Maria avea şase ani şi reprezenta greşeala, după trei lucruri făcute cum trebuie. Surorile ei erau deja domnişoare, şi ea se juca singură pe pământ făcând, atentă ca o tânără gospodină, o prăjitură din noroi frământat cu furnici vii. Furnicile îşi mişcau picioruşele rozalii, murind încet sub decoraţiile din flori de câmp şi sub zahărul din nisip. În soarele aprig de iulie, prăjitura îi creştea în mâini, frumoasă cum sunt uneori lucrurile rele. Când fetiţa ridică privirea din noroi, o văzu lângă ea, în bătaia soarelui, pe tuşa Bonaria Urrai zâmbind cu mâinile aşezate pe pântecele slab, îndestulată de ceva ce de-abia îi fusese dat de către Anna Teresa Listru. Ce anume exact, Maria a înţeles de abia după câtăva vreme.

În aceeaşi zi plecă împreună cu tuşa Bonaria, ţinând într-o mână prăjitura din noroi şi în cealaltă o pungă plină cu ouă proaspete şi pătrunjel, sărmane merinde de mulţumire.

Maria intuia zâmbind că pe undeva ar fi trebuit să existe un motiv de plâns, dar nu reuşi să şi-l amintească. În timp ce se îndepărta pierdu şi amintirea chipului mamei sale, ca şi cum ar fi uitat-o deja de multă vreme, în momentul acela misterios în care fiicele copile hotărăsc singure ce e mai bine să amestece în noroiul prăjiturilor. Ani de zile însă îşi aminti cerul cald şi sandalele tuşii Bonaria, una ivindu-se şi alta ascunzându-se sub tivul fustei negre, într-un dans mut căruia picioarele îi urmăreau cu greu ritmul.

Tuşa Bonaria îi dădu un pat numai al ei şi o cameră plină de sfinţi, cu toţii răi. Acolo înţelese Maria că paradisul nu e un loc pentru copii. Vreme de două nopţi tăcu veghind cu ochii larg deschişi în întuneric să vadă lacrimi de sânge sau scântei

ţâşnind din aureole. În a treia noapte fu învinsă de frica imaginii inimii sfinte a lui Isus cu degetul întins, devenită vizibil ameninţătoare sub greutatea celor trei rozarii atârnate pe pieptul din care ţâşnea sânge. Nu mai rezistă şi ţipă.

După nici un minut, tuşa Bonaria deschise uşa şi o găsi pe Maria în picioare lângă perete, strângând în braţe perna de lână aspră aleasă pe post de căţel de pază. Apoi se uită la statuia sângerândă, aflată mai aproape de pat de cât păruse vreodată. O luă sub braţ şi o duse cu ea fără să scoată o vorbă; a doua zi dispărură de pe credenţă şi agheasmatarul cu Sfânta Rita desenată în relief pe el şi mielul lui Dumnezeu din ghips, creţ ca un câine vagabond, fioros ca un leu. Maria începu din nou să spună Născătoarea după numai câtăva vreme; în şoaptă însă, pentru ca Fecioara să nu audă şi să o ia în serios în clipa morţii noastre amin.

Câţi ani avea pe atunci tuşa Bonaria nu era un lucru uşor de înţeles, dar erau nişte ani care se opriseră de mult, ca şi cum ea ar fi hotărât să îmbătrânească dintr-odată şi acum aştepta răbdătoare să fie ajunsă din urmă de timpul aflat în întârziere. Maria, în schimb, sosise prea târziu chiar şi în burta mamei sale, şi de la bun început se obişnuise să fie ultimul gând al unei familii care avea deja prea multe. Însă, în casa acelei femei, trăia neobişnuita senzaţie că devenise importantă. Când, dimineaţa, închidea uşa în urma ei şi strângea în braţe abecedarul în drum spre şcoală, avea certitudinea că, dacă ar fi întors capul, ar fi văzut-o acolo uitându-se după ea lipită de uşor ca şi cum ar fi sprijinit ţâţânile.

Maria nu ştia, dar bătrâna exista mai ales noaptea, în nopţile acelea obişnuite, fără nici un păcat pe care să dai vina că nu poţi dormi. Intra încet în cameră, se aşeza în faţa patului pe care dormea ea şi o fixa pe întuneric. În nopţile acelea, fetiţa, care credea că este primul dintre gândurile Bonariei Urrai, dormea fără să ştie cât de greu e să fii singurul.

De ce Anna Teresa Listru o dăduse pe fiica cea mică bătrânei o înţelegeau chiar prea bine cei din Soreni. Fără să tină seama de sfaturile familiei, făcuse o căsătorie greşită şi îşi petrecuse următorii cincisprezece ani din viaţă lamentându-se de bărbatul care demonstrase că era în stare să facă bine un

singur lucru. Annei Listru îi plăcea să se plângă pe la vecine că bărbatul ei nu reuşise să-i fie folositor nici măcar atunci când murise, având bunul-simţ să crape în război ca măcar să-i lase o pensie. Reformat pentru că era prea scund, Sisinnio Listru o sfârşise la fel de stupid cum trăise, strivit ca o boabă de strugure în teasc sub tractorul lui Boreddu Arresi, pentru care lucra din când în când ca arendaş. Rămasă singură cu patru fete, Anna Teresa Listru din săracă devenise o nenorocită, învăţând să facă rasolul, zicea ea, şi cu umbra clopotniţei. Acum, când tuşa Bonaria o ceruse pe Maria de suflet, nu-i venea să creadă că putea să pună în fiecare zi în ciorbă şi doi cartofi de pe pământul familiei Urrai. Dacă preţul era fetiţa, nici o problemă, mai avea alte trei fete.

De ce însă tuşa Bonaria Urrai o luase în casă la vârsta ei pe fiica alteia, nu înţelegea nimeni cu adevărat. Tăcerea se întindea ca o umbră atunci când bătrâna trecea pe stradă împreună cu fetiţa, iscând după aceea discuţii în şoaptă pe laviţele vecinilor. Bainzu, tutungiul, se bucura să descopere că şi bogatul, atunci când îmbătrâneşte, are nevoie de două mâini ca să-l şteargă la fund. Dar Luciana Lodine, fiica cea mare a instalatorului, nu vedea ce nevoie are cineva să dobândească un moştenitor pentru a face faţă unor nevoi cărora putea să le răspundă orice servitoare bine plătită. Ausoniei Frau, care era mai expertă în şezuturi decât o infirmieră, îi plăcea să încheie discuţia afirmând hotărât că nici măcar vulpea nu vrea să moară singură, şi atunci nimeni nu mai spunea nimic.

Sigur că, dacă nu s-ar fi născut bogată, Bonaria Urrai ar fi sfârşit ca toate femeile rămase fără bărbat, n-ar fi ajuns să-şi ia o fată de suflet. Văduvă a unui bărbat care n-o luase niciodată de nevastă, în alte condiţii ar fi fost poate o telăliţă, o cuvioasă într-un institut de surori sau o călugăriţă într-o mănăstire cu obloanele mereu trase, îmbrăcată în negru până în ultima clipă a vieţii. Războiul fusese cel care-i furase rochia de mireasă, chiar dacă mai erau unii care spuneau că nu-i adevărat că Raffaele Zincu murise la Piave[1], mai mult ca sigur că, şiret cum era, îşi găsise pe-acolo o femeie şi nu-şi mai cheltuise banii pe

[1] Râu italian, în regiunea Veneto, unde a avut loc spre sfârşitul Primului Război Mondial cea mai mare ofensivă a armatei italiene împotriva celei austro-ungare.

tren ca să vină să dea o explicaţie. Poate ăsta era motivul pentru care Bonaria Urrai era bătrână din tinereţe, şi nici măcar noaptea nu i se părea atât de neagră Mariei ca rochia ei. Dar satul era plin de văduve de bărbaţi vii, o ştiau femeile care bârfeau şi o ştia şi Bonaria, de aceea când ieşea în fiecare dimineaţă să cumpere pâine proaspătă de la brutărie, îşi ţinea capul drept şi nu se oprea niciodată să vorbească, întorcându-se acasă dreaptă ca rima unei strofe cântate.

În hotărârea de a lua o fată de suflet, lucrul cel mai greu pentru Bonaria nu fusese desigur curiozitatea lumii, ci reacţia iniţială a fetiţei pe care o adusese în casă. După şase ani petrecuţi respirând acelaşi aer într-o singură cameră cu trei surori, era clar că spaţiul pe care Maria îl considera al său nu se întindea mai departe de lungimea braţului. Intrarea ei în casa Bonariei Urrai dăduse peste cap această geografie interioară; între pereţii aceia, spaţiile care-i aparţineau doar ei erau atât de vaste, încât fetiţei îi trebuiră câteva săptămâni ca să înţeleagă că pe uşile acelor multe camere închise nu ar fi apărut nimeni care să-i spună: „Nu pune mâna, asta e a mea“. Bonaria Urrai nu făcu niciodată greşeala s-o invite să se simtă ca la ea acasă, nici nu adăugă alte asemenea banalităţi folosite pentru a le aminti musafirilor că nu se găsesc deloc acasă la ei. Nu făcu decât să aştepte ca spaţiile rămase goale ani de zile să ia treptat forma fetiţei, şi când, la sfârşitul lunii, uşile camerelor fuseseră toate deschise rămânând aşa, avu senzaţia că nu greşise lăsând rezolvarea pe seama casei. Odată ce se simţi sigură pe prietenia câştigată cu pereţii aceia, Maria începu să manifeste tot mai multă curiozitate pentru femeia care o adusese să trăiască acolo.

— A cui fiică eşti dumneata, tuşă? întrebă într-o zi cu gura plină.

— Tata se numea Taniei Urrai şi era domnul ăla de-acolo...

Bonaria arătă spre vechea fotografie îngălbenită atârnată deasupra căminului, unde Daniele Urrai, ţeapăn în vesta de catifea, arăta cam de treizeci de ani şi putea să-i pară orice fetiţei în afară de tatăl bătrânei din faţa ei. Bonaria îi citi neîncrederea pe chipul rozaliu.

— Acolo era tânăr, eu nu mă născusem încă, preciză.

— Da’ mamă nu aveai? se grăbi să întrebe Maria, care,

evident, nu era prea obişnuită cu ideea că poţi să fii fata unui tată.

— Sigur că aveam, o chema Anna. Dar a murit si ea cu mulţi ani în urmă.

— Ca tata, adăugă Maria serioasă. Uneori ei fac asta.

Bonaria fu uimită de precizare.

— Ce anume?

— O fac. Mor înainte ca noi să ne naştem. – Maria o privi răbdătoare. Apoi adăugă cu neplăcere: Mi-a spus-o Rita, fata Angelei Muntoni. Și ei i-a murit tatăl înainte.

În timpul explicaţiei lingura se agita prin aer ca bagheta unui dirijor.

— Da, unii o fac. Dar nu toţi, spuse Bonaria, observând-o cu un zâmbet.

— Sigur că nu toţi, fu de acord Maria. Unul cel puţin trebuie să rămână. Pentru copii. Iată de ce părinţii sunt întotdeauna doi.

Bonaria dădu din cap, vârând la rândul ei lingura în supă, convinsă că discuţia a luat sfârşit.

— Voi eraţi doi?

Bonaria, în sfârşit, pricepu şi, iară să se oprească din mâncat, vorbi pe tonul aproape normal pe care îl folosise până în momentul acela.

— Da, eram doi. Soţul meu a murit şi el.

— O, a murit... repetă ca un ecou Maria după o clipă, nehotărâtă între a se simţi uşurată sau tristă.

— Da, zise Bonaria, serioasă şi ea. Uneori ei fac asta.

Consolată de acea statistică personală, fetiţa începu din nou să sufle uşor în supă. Din când în când, ridicând ochii de la aburii care ieşeau din lingură, îi întâlnea pe cei ai tuşii Bonaria şi-i venea să zâmbească.

Din momentul acela, atunci când Bonaria ieşea dimineaţa să cumpere pâine, Maria începu s-o aştepte aşezată la masa din bucătărie, cu picioarele atârnate şi numărând în minte loviturile pe care le dădea cu papucii de gumă în scaun până acolo unde ştia numerele. Când ajungea cam la de trei ori o sută, tuşa Bonaria se-ntorcea, şi atunci, înainte de a merge la şcoală, mâncau pâine caldă cu smochine la cuptor.

— Mănâncă, mănâncă să-ti crească ţâţele! aşa zicea tuşa,

lovindu-se cu mâna peste ceea ce-i mai rămăsese din sâni.

Râzând, Maria mânca fructele două câte două, apoi alerga în cameră, cu seminţele de smochine încă între dinţi, să controleze, pentru că tot ce zicea tuşa Bonaria era legea lui Dumnezeu pe pământ. Și totuşi, în cei treisprezece ani cât a stat la ea, nici măcar o dată Maria nu i-a zis mamă, pentru că mamele sunt altceva.

Capitolul al doilea

O vreme Maria crezu că tuşa Bonaria era croitoreasă. Cosea ore în sir, iar una din camerele casei era plină de cupoane şi de stofe. Veneau femei să li se ia măsuri pentru fuste şi basmale, iar uneori şi bărbaţi pentru pantaloni şi cămăşi de sărbătoare. Pe bărbaţi tuşa Bonaria nu-i lăsa să intre în camera cu stofe, îi primea în sufragerie obligându-i să rămână nemişcaţi în picioare. În genunchi, cu metrul din piele în mână, se mişca repede ca o păianjeniţă ţesând în jurul acelor prăzi imobile o misterioasă pânză de măsuri.

În timp ce li se luau măsurile, femeile sporovăiau cu plăcere, povestind despre alţii ca să povestească de fapt despre ele însele. Bărbaţii, în schimb, tăceau, încruntaţi şi parcă goi în faţa privirii aceleia severe. Maria observa şi întreba.

— Bărbatul se ruşinează să-i iei măsurile pentru că dumneata eşti femeie, nu-i aşa?

Atunci Bonaria îi aruncă o privire maliţioasă, care părea ciudată pe pânza deşirată a chipului ei sever.

— Ba nu, Mariedda! Bărbaţii se tem, nu se ruşinează. Știu ei bine ce palton aş putea să le fac eu. Și râdea încet, scuturând cu putere stofa ca s-o întindă.

Frică sau nu, clienţii veneau şi din afara satului, chiar şi de la Illamari sau de la Luvè, înaintea petrecerilor de nuntă sau a sărbătorilor religioase, sau numai ca să-si facă costumul nou de duminică. În unele zile casa părea o piaţă, cu metri de stofa întinşi pe spătarele scaunelor, formând pliseuri şi broderii imaginare. Maria stătea şi se uita, pregătită să întindă un ac sau creta pentru însemnat lungimea tivului.

Pentru o pereche de pantaloni a venit o dată şi Boriccu Silai, de la societatea minieră, împreună cu servitoarea din casă. Fata, de vreo şaişpe ani, se numea Annagrazia şi avea pielea ciupită de vărsat şi ochii ca nişte melci fără cochilie. Stătea lângă perete fără să scoată o vorbă, ţinând în mână o pungă cu cel puţin patru metri de catifea, un lucru pe care doar bogaţii

şi-l puteau permite cu adevărat. tuşa Bonaria nu se lăsă impresionată şi-l măsură pe Boriccu Silai cu aceeaşi atenţie dintotdeauna, observându-i formele de sub curea cu ochiul expert al celui care din puţin înţelege totul.

— Pe ce parte? întrebă în sfârşit, conform obiceiului croitorilor meticuloşi uitându-se la şliţul pantalonilor. El se întoarse către fetişcana sprijinită de perete, făcând un semn cu capul.

— Pe stânga, răspunse în locul lui Annagrazia, privind-o fix pe bătrână, fără să mai adauge ceva. Bonaria înfruntă o clipă privirea servitoarei, apoi începu să înfăşoare încet metrul din piele în jurul celui din lemn de lămâi. Boriccu aştepta răspunsul, dar, când vorbi, tuşa Bonaria părea să nu i se adreseze lui.

— Ei, mă tem că până la Sfântul Ignaţiu nu reuşesc. Încercaţi la Roşa Cadinu, că ea are nevoie de bani.

Boriccu Silai şi tuşa Bonaria rămaseră nemişcaţi privindu-se în tăcere. Apoi bărbatul şi ţiitoarea lui părăsiră casa fără să scoată o vorbă, pentru că vorbe fuseseră spuse chiar prea multe. Închizând bine uşa în urma lor, tuşa Bonaria se întoarse către Maria cu un suspin obosit, punând metrul în buzunarul sortului descusut.

— Naiba să-i ia, am pierdut o comandă...

Dar anumitor lucruri e mai bine să nu le ştii măsura exactă, Maria. Ai înţeles?

Maria nu înţelesese nimic, dar aprobă oricum, pentru că nu toate lucrurile se ascultă pentru a fi înţelese imediat. De altfel, pe-atunci încă mai credea că tuşa Bonaria era croitoreasă de meserie.

Prima oară când Maria îşi dădu seama că tuşa Bonaria iese noaptea, avea opt ani, şi era pe la jumătatea iernii lui 1955, de-abia trecuse Bobotează. Avusese voie să stea trează să se joace până când se auziră clopotele de Ave Maria, apoi tuşa Bonaria o însoţise în cameră ca să facă întuneric mai devreme, închizând obloanele şi umplând vasul pentru încălzit cu jăratec şi cenuşă caldă.

— Dormi, că mâine-dimineaţă te scoli devreme să mergi la şcoală.

Aproape niciodată Maria nu se lăsa păcălită de acele aşa-

zise nopţi, uneori rămânea trează ore întregi studiind umbrele lăsate pe tavan de cărbunii care se stingeau.

Nu dormea atunci când auzi bătăi în poartă şi vocea joasă şi agitată a unui bărbat care vorbea prea încet ca să-l poată recunoaşte. Nemişcată sub plapumă printre umbrele roşietice, auzi clar poarta deschizându-se şi pasul familiar al tuşii Bonaria plecând şi întorcându-se după câteva minute. Coborî din pat fără să-i pese de podeaua rece de sub picioarele goale, bâjbâind în întuneric spre uşă până când răsturnă oliţa de noapte. Înainte să iasă din cameră tuşa Bonaria îşi dăduse deja seama că era trează.

— Fetiţa! atrase atenţia în şoaptă bărbatul aflat în umbră pe hol. Era înalt, cu umerii laţi şi un aspect uşor familiar, dar Maria nu avu timp să-l recunoască, pentru că tuşa Bonaria îi ieşi imediat în întâmpinare, neagră şi severă în şalul lung de lână pe care-l folosea numai când ieşea de sărbători. Il ţinea strâns ca pe o teacă în jurul trupului slab, ascunzându-şi astfel formele şi intenţia, oricare ar fi fost ea.

— Du-te în camera ta.

Maria nu-i vedea faţa şi poate de aceea îndrăzni să-i vorbească.

— Unde mergi, tuşă? Ce se-ntâmplă?

— Mă întorc imediat. Tu du-te în camera ta.

Nu era o invitaţie, faptul că-i spuse încă o dată era deja prea mult, mai ales că o făcuse în faţa unui străin. Maria se retrase în tăcere din pragul uşii. Până când n-o închise, bătrâna rămase nemişcată impunându-i musafirului aceeaşi atitudine, în spatele uşii, Maria îşi ţinu respiraţia ca pe un secret, până când nu-i auzi mişcându-se din nou cu repeziciune, ieşind şi lăsând casa într-o tăcere stânjenitoare. Înţepenită de frig aşteptă nemişcată în picioare supunându-se instinctului de a lovi încet cu degetul în lemnul uşorului pentru a număra, dar după ce numără de trei ori câte o sută, Bonaria tot nu se întorsese încă. Resemnată, fetiţa se strecură în pat într-o tăcere departe de somn, până când în aerul călduţ al camerei veni şi somnul, biruind distanţa aceea. Când bătrâna se întoarse, Maria nu-şi dădu seama pentru că dormea. A fost mai bine.

Dimineaţa fetiţa fu trezită de zgomotele familiare ale casei.

Întrebările nopţii se risipiseră asemenea mirosului care se ridica din cenuşa călduţă.

Se îmbrăcă şi merse s-o caute. O găsi în picioare scuturând o bucată de stofă ca să scoată praful din ea şi să-i întindă ţesătura sifonată. Părea o pasăre cu o singură aripă. Bonaria o văzu pe Maria şi se opri. Apoi vorbi:

— Nu trebuie să se mai întâmple ce ai făcut azi-noapte.

Ordinul porni sec, asemenea unei biciuiri cu stofa şi orice întrebare muri în ameninţarea aceea.

Maria înţelese atunci că existau pentru ea lucruri mai preţioase decât somnul, pe care le putea pierde. Apoi chipul bătrânei se destinse şi, în timp ce împăturea stofa bine scuturată, o rugă:

— Mănâncă acum, pentru că azi avem multe de făcut.

Tusa îi dădu rochiţa de sărbătoare şi la fel se îmbrăcă şi ea, luându-si fusta cea bună de mare doliu, deşi era o zi de marţi fără asemenea obligaţii. Stând în picioare îşi împletea părul sur, cu privirea fixă pe geamul ferestrei, în timp ce umbra îi broda pe faţă o bătează de zile fără consistenţă. Printre cutele acelea de fiinţă şi de spinţă, Maria intui pentru prima dată frumuseţea pierdută, şi o răni absenţa cuiva care să-i fi păstrat amintirea.

— Unde mergem, tuşă?

Bătrâna îşi puse pe cap cea mai neagră dintre basmalele sale, cea de mătase cu franjuri lungi, gata să se încurce oricând. Apoi se întoarse spre ea, cu o expresie ciudată pe faţa uscăţivă.

— Să facem o vizită de condoleanţe în casa Rachelei Littorra, fiindcă i-a murit bărbatul. E o datorie de vecini.

Umbla sprintenă ca întotdeauna, şi alături de ea Maria reuşea cu greu să ţină ritmul, deşi rochiţa ei albă nu era aşa de grea ca fusta lungă a bătrânei. Casa mortului nu era departe, dar de la sute de metri deja se auzea cântecul trist al bocetului. De fiecare dată când se ridica lamentaţia aceea de o muzicalitate vulgară, era ca şi cum sorenezilor[2] li s-ar fi cântat durerile din fiecare casă, cele prezente şi cele duse, pentru că doliul unei familii trezea amintirea niciodată adormită a tuturor

[2] Locuitorii din Soreni.

plânsetelor trecute. Atunci obloanele de la ferestrele vecinilor erau închise, ochii caselor devenind orbi la lumina soarelui, şi fiecare alerga să-şi plângă propriii morţi în mortul prezent, printr-o terţă persoană.

Mortul din ziua aceea stătea întins pe pat în mijlocul holului, cu picioarele în pantofi, îndreptate spre intrare. Pregătit deja pentru pământ, îl îmbrăcaseră ca şi cum ar fi mers la o petrecere, cu costumul negru cu care se însurase, când era slab, sănătos şi decidea asupra propriei vieţi. Butonierele trăgeau pe burtă în ciuda poziţiei orizontale a corpului, încăperea era plină de respiraţia întretăiată a femeilor, în timp ce bărbaţii stăteau nemişcaţi lângă perete, ca nişte paznici. Bocitoarea porni atunci un plânset ca un cântec, o notă dureroasă care părea că iese de sub genunchii îndoiţi la pământ. Femeile o însoţiră cu gemete ritmice, formând un cor lugubru căruia tuşa Bonaria nu i se alătură în nici un fel. Ii spuse Mariei să aştepte şi se duse către văduva Rachela Littorra, care stătea ghemuită pe scaunul cel mai apropiat de capul mortului, legănându-se mută în timp ce celelalte plângeau în locul ei. Cum o văzu pe tuşa Bonaria, femeia păru să se trezească din amorţeală, sculându-se în picioare într-un gest de întâmpinare.

— Sora mea stimată! Dumnezeu să vă răsplătească pentru tot...

Pentru o clipă exclamaţia se suprapuse peste plânsetul plătit al bocitoarei. Restul cuvintelor se pierdură în lâna neagră a şalului tuşii Bonaria, în care văduva îşi înfundă faţa cu un elan necontrolat, atrăgând privirile celor prezenţi. Rachela Littorra păru să regăsească puţină pudoare numai când tuşa Bonaria îi şopti ceva mângâind-o pe cap cu o delicateţe pe care Maria nu i-o văzuse niciodată.

Între timp bocitoarea îşi schimbase inflexiunea vocii, intonând o poezie improvizată înflorată de laude la adresa mortului. Când o auzeai ţipând în rime, puteai crede că nu se născuse niciodată un om mai bun ca Giacomo Littorra, despre care, în schimb, ştiau cu toţii că fusese un soţ zgârcit, convins că era o virtute să fie rău cu oricine, aşa cum fusese soarta cu el. În timp ce bocitoarea plângea şi făcea gestul de a-şi smulge cu dinţii o fâşie din mânecă, Maria citea pe chipurile

celor prezenţi gândul acela indecent, privindu-i când pe unul, când pe altul, fără măcar să ridice prea mult capul.

Atunci îl văzu pe bărbatul acela.

În picioare, lângă perete, în spatele scaunului mamei, fiul mortului ţinea în mână o pălărie şi era cel mai înalt dintre bărbaţii prezenţi. Santino Littorra îşi ţinea privirea încremenită pe corpul rigid al tatălui, ca şi cum ar fi fost hipnotizat de cântecul de jale simulat al bocitoarelor. Maria recunoscu umerii laţi şi acelaşi fel stăpânit de a aştepta pe care le văzuse în noaptea precedentă. Opt ani erau puţini ca să înţeleagă totul, dar erau suficienţi ca să intuiască că exista ceva de înţeles. Întorcându-se acasă, după nici două ore, Maria mergea încet ca şi cum ar fi purtat o greutate, dar poate aceea a fost ultima oară când i s-a întâmplat să rămână în urma tuşii Bonaria pe stradă.

Capitolul al treilea

Cinci ani de zile Bonaria Urrai nu mai ieşi noaptea, sau poate că Maria nu-şi dădu seama, ocupată cum era să se descopere în sfârşit fiică legitimă. Într-un fel lucrul acesta dădu roade, pentru că atunci când fetiţa era în clasa a cincea, Soreni acceptase deja de mult cuplul acela ciudat, nu se mai vorbea despre el în crâşme, şi chiar şi în discuţiile din faţa porţii, când soarele stătea să apună, bătrâna şi fetiţa lăsaseră locul altor veşti mai proaspete sau mai picante. Fără să ştie că le dădea o mână de ajutor, fiica de şaisprezece ani a Rosannei Sinnai avusese amabilitatea să rămână gravidă şi deocamdată nu se ştia cu cine, iar asta influenţase destul de mult mersul normal al bârfelor. O altă persoană, odată terminat şopotitul pe la spatele ei, s-ar fi mirat că vorbele încetaseră atât de repede, pentru că într-un loc unde se întâmplau puţine lucruri cu adevărat interesante, un eveniment ca acela putea rămâne actual pentru o generaţie întreagă. Dar Bonaria Urrai nu putea să se mire de asta, pentru că lucrase încă din primul moment la construcţia acelei fragile normalităţi. Bătrâna croitoreasă se comportase imediat ca şi cum fetiţa ar fi ieşit din pântecele său, lăsând-o pe Maria să umble prin casă când venea cineva în vizită sau luând-o cu ea oriunde se ducea, astfel încât lumea să-şi poată îndopa până la sufocare propria-i curiozitate lacomă privind natura acelei filiaţii elective. Maria, în schimb, obişnuită să se considere un lucru lară importanţă, avusese nevoie de mai mult timp până să-şi dea seama că devenise un subiect de discuţie. Mama ei, Anna Teresa Listru, femeie pasionată de enumerări în orice formă ar fi fost ele, nu o obişnuise cu nimic altceva decât cu punerea ei în rând cu surorile sale, conform unei formule rituale mereu aceeaşi:

„Si cine-i fetiţa asta frumoasă?”

„E ultima. ” Sau mai simplu: „E a patra”.

Atât de puternică era amprenta clasificării de cursă câmpenească, încât la început Maria trebuise să-şi muşte

limba ca să nu se prezinte la rândul ei aşa, ca ultima sau a patra. Bonaria nu putea să ştie asta. Și totuşi probabil că a intuit-o în vreun fel, pentru că atunci când trebuia să o prezinte unor străini i-o lua întotdeauna înainte: „Ea e Maria”.

Și acel simplu Maria trebuia să le fie suficient chiar şi celor care ar fi vrut să înţeleagă mai mult.

Locuitorii din Soreni avuseseră nevoie de ceva timp, dar în cele din urmă înţeleseseră antifonia acelei liturghii misterioase, şi dintr-odată era ca şi cum ar fi fost dintotdeauna aşa: suflet şi fată de suflet, o manieră mai puţin vinovată de a fi mamă şi fiică. Doar o singură dată cineva încercă să-i ceară socoteală Bonariei despre ceva care o privea pe Maria, dar care n-avea nici o legătură cu numele ei, şi în multe privinţe acel unic episod făcu ca tot ceea ce se întâmplă după aceea să fie altfel.

Copiilor dintr-a V-a B nu le venea să creadă că învăţătoarea Luciana avea cu adevărat cincizeci de ani, pentru că era prea frumoasă ca să fie bătrână, şi anume în acel fel periculos în care sunt frumoase numai femeile venite din altă parte. Se căsătorise cu mulţi ani în urmă cu Giuseppe Meli, un proprietar de pământuri din Soreni care cultiva orez şi mergea deseori pe continent să încheie afaceri legate de exportul acestuia. Aşa o cunoscuse Giuseppe pe fata aceea zveltă, din mica burghezie piemonteză: o tânără învăţătoare bine-crescută, cu nişte ochi verzi ca jadul, neobişnuiţi chiar şi la fetele din lumea ei rafinată. Luciana Tellani, uimindu-şi rudele şi prietenii, acceptase să-l urmeze fără să se uite înapoi, dar, deşi era învăţătoare la Soreni de mai bine de douăzeci de ani, vorbea încă italiana din Torino. În răstimpul acela multe persoane învăţaseră de la ea să scrie şi să citească şi îi oferiseră în schimb legitimarea deplină ca localnică, cu gratitudinea şi respectul pe care deseori persoanele simple le au pentru adevăraţii învăţători. Străina care la sfârşitul anilor ’40 se măritase cu ţăranul Giuseppe Meli devenise pentru Soreni doar Doamna învăţătoare Luciana.

Învăţătoarea avea părul lung până la umeri, de un blond proaspăt; nu şi-l acoperea nici măcar atunci când mergea la biserică, unde capul ei blond apărea printre altele ca o floare de mac Într-un lan de grâu. Cu toate astea nu se putea găsi

nimic rău de spus pe seama ei, în afară de faptul că, deşi venise de pe continent, nu era cu mult mai înaltă decât media celor din sat; dar când o femeie era blondă, un defect secundar ca înălţimea i se putea ierta cu uşurinţă până şi la Soreni. Mariei îi plăcea părul învăţătoarei mai ales pentru că era ondulat. Nu drept şi lipit de cap ca blana unui şoarece căzut în ulei, nici creţ ca al mamei sale, atât de încâlcit că nu reuşea niciodată să-şi pieptene firele până la vârf. Părul învăţătoarei Luciana avea o moliciune care se înţelegea bine cu orice fel de vânt.

— Doamna învăţătoare, vă încreţiţi părul cu fierul de călcat, de-l aveţi aşa?

— Ce-ţi trece prin cap, Maria... Am eu oare timp să mă coafez în fiecare dimineaţă, când voi mă aşteptaţi în clasă?

Învăţătoarei îi plăcea fetiţa aceea de o inteligenţă puţin impertinentă şi acceptase fără probleme ciudata ei situaţie familială, ajutată de explicaţiile soţului ei şi a vreuneia din minţile acelea simple gata oricând să explice complicaţiile altora. Existase un singur moment de tensiune, datorat faptului că Bonaria Urrai nu se dusese niciodată la şedinţele cu părinţii ca să verifice cum merge

Maria cu şcoala. Când fetiţa se întorsese acasă cu cererea învăţătoarei Luciana scrisă în caiet, tuşa Bonaria se uitase cu severitate la Maria.

— Ce-ai făcut?

— Nimic! răspunse Maria desfăcându-şi funda verde de la uniformă.

— Atunci de ce vrea să mă vadă învăţătoarea?

— Nu ştiu...

— Ceva tot ai făcut, altfel nu mă chema!

— N-am făcut nimic, sunt chiar bună la învăţătură, ieri am luat foarte bine la geometrie!

Bonaria o ajută să-şi scoată uniforma neagră şi nu mai întrebă nimic, dar a doua zi îşi puse fusta pentru sărbători obişnuite şi se duse la doamna Luciana. Bătu la uşa clasei la ora indicată şi după câteva secunde cele două femei se aflară faţă în faţă, învăţătoarea îmbrăcată cu un taior în carouri mici cum se purta la oraş şi croitoreasa cu lunga ei fustă tradiţională şi şalul negru pe spate. Diferenţa de vârstă dintre

ele nu era mai mare de zece ani, dar păreau că vin din generaţii diferite. Doamna Luciana lăsă copiii cu femeia de serviciu şi vorbi cu Bonaria pe coridor.

— Mi-am făcut griji din cauza Mariei. A făcut ceva?

— Nu, absolut nimic. V-am cerut să veniţi numai ca să vă cunosc, se obişnuieşte ca învăţătoarea şi părinţii să se întâlnească din când în când ca să vorbească despre progresele copiilor.

Chiar dacă Bonaria băgase de seamă uşoara ezitare din vorbele piemontezei, n-o lăsă să se vadă.

— Dacă e numai pentru asta, iată-mă. Ce-mi spuneţi de Maria?

— Numai lucruri bune, e inteligentă, foarte conştiincioasă. Îi place şcoala, în special matematica, îşi face temele la timp. Dumneavoastră o ajutaţi la lecţii?

— Din când în când, dar nu întotdeauna. Uneori n-am timp, alteori face lucruri pe care nu le ştiu nici eu. Am făcut doar trei clase elementare, n-am învăţat prea mult.

Oricine altcineva ar fi roşit spunând fraza aceea sau n-ar fi spus-o deloc. Bonaria însă susţinu privirea celeilalte cu un calm senin şi, în mod ciudat, învăţătoarea fu cea care se simţi obligată să găsească o explicaţie.

— Să ştiţi că a studia nu înseamnă uneori nimic,

În treia elementară de altădată se făcea latina care se face azi în a cincea de liceu...

Ieşiră în grădina care înconjura şcoala şi se plimbară printre straturile cu flori fără să le bage în seamă, atente mai ales una la cealaltă. Bonaria o observa pe învăţătoare cu scurte priviri directe, Luciana se limita să privească din când în când profilul apăsat al femeii, atunci când credea că nu e văzută.

— E ciudată, ştiţi, povestea asta cu copilul de suflet...

— De ce e ciudată? – tonul Bonariei era inexpresiv.

— Maria nu pare să sufere deloc. Îşi vede des familia?

— Da, de câte ori o cere. De ce ar trebui să sufere?

Luciana Tellani răspunse brusc, ca şi cum s-ar fi gândit de multă vreme la fraza aceea în timp ce aştepta ca bătrâna să se prezinte la întâlnire.

— Nu ştiu, numai că mă surprinde, de exemplu, că atunci când îi cer să facă un desen al părinţilor ei, Maria vă desenează

pe dumneavoastră, care nu sunteţi adevărata ei mamă...

Bonaria nu se arătă mirată la auzul acestei mărturisiri şi rămase într-o tăcere care o invită pe cealaltă să continue oarecum stânjenită.

— Mi se pare un lucru atât de neobişnuit ca o fetiţă să fie luată... de bunăvoie, desigur, dar oricum să plece din familie aşa, fără să aibă nici un fel de traumă...

— Nu e ciudat, prin părţile astea se întâmplă uneori; dacă mergeţi la Genari, acolo sunt cel puţin trei fete de suflet, una are cam vârsta Mariei. Bonaria se opri ca să repete ideea: Nu e ciudat.

Piemonteza nu păru convinsă, dar deocamdată nu mai adăugă nimic. Îndreptă discuţia către rezultatele şcolare mai puţin strălucite ale fetiţei şi, când ajunseră din nou la uşa clasei, vru să-şi ia rămas-bun. Dar Bonaria avea o ultimă întrebare.

— Voiam să vă întreb în legătură cu desenele pe care le face Maria... Ce înţelegeţi exact când spuneţi că ar trebui s-o deseneze pe adevărata ei mamă?

Învăţătoarea rămase interzisă, nu atât din cauza cuvintelor, cât a privirii bătrânei croitorese.

— Să nu mă înţelegeţi greşit, mă refeream la mama naturală, nu voiam în nici un caz să discreditez legătura dintre voi...

— Mama naturală este pentru Maria cea pe care ea o desenează când i se cere s-o deseneze pe mama ei.

Poate a fost tonul bătrânei – atât de uşor şi de calm. Sau poate privirea fără nici o expresie, ca şi cum ar fi privit prin ea. În orice caz, doamna Luciana găsi că e mai înţelept să nu răspundă, strângându-şi buzele într-un rigid simulacru de zâmbet. Cele două femei se despărţiră într-o tăcere apăsătoare din cauza tensiunii amândurora: una regreta că nu spusese destul, exact în momentul în care cealaltă era convinsă că auzise chiar prea mult.

În seara aceea, înainte de cină, Bonaria ascultă puţin radioul, în timp ce Maria, în faţa căminului, se juca cu un vechi abecedar, punând cu grijă în ordine cartonaşele cu figuri ce trebuiau introduse în căsuţele lor. Lipseau câteva, pierdute în primii ani de şcoală, când obiectele şi numele lor erau mistere

nedesprinse încă de violenţa subtilă a analizei logice.

— Ce trebuia să-ţi spună învăţătoarea?

— Nimic important, aveai dreptate tu.

— Dar aţi stat multă vreme împreună...

— Am vizitat curtea. Există acolo nişte muscate pestriţe pe care nu le-am văzut niciodată.

Maria puse ultimele cartonaşe la locul lor, înţelegând că orice şi-ar fi spus tuşa Bonaria şi învăţătoarea în dimineaţa aceea, nu aşa ar fi reuşit ea să afle.

— Ti-a spus însă că sunt bună la învăţătură?

— Nu, mi-a spus că, pentru cât eşti de inteligentă, nu-ţi dai destul silinţa, şi că ai putea să faci mult mai mult.

Fetiţa căscă ochii neîncrezătoare. Bonaria rămase serioasă, cu urechea lipită de radioul care transmitea muzică clasică, închizând ochii ca să şi-i ascundă de privirea cercetătoare a Mariei.

— Nu se poate. Îmi spune mereu că sunt silitoare. Cea mai bună din clasă!

— Cea mai bună e fata lui Giovanni Lai, ştie tot satul. Învăţătoarea spune însă că tu îţi petreci tot timpul desenând, că nu-ţi place gramatica şi că vorbeşti în timpul orelor cu Andría Basstíu.

— Nu-i adevărat că-mi petrec tot timpul desenând! Doar un pic.

Bonaria zâmbi imperceptibil.

— Dar e adevărat că vorbeşti în timpul orelor şi că nu înveţi bine la gramatică.

— Oricum italiana nu foloseşte la nimic.

— Cum adică nu foloseşte?

— Când nu suntem la scoală vorbim cu toţii sarda. Și dumneata vorbeşti sarda, şi surorile mele, şi Andría. Toţi!

Bătrâna croitoreasă era la curent cu aversiunea comună a copiilor din Soreni faţă de limba italiană, aşa cum o ştia orice mamă din sat. Unele dintre ele încetaseră chiar să mai vorbească în sardă cu copiii din pricina aceea, înfruntând noua limbă cu rezultate deseori mai degrabă comice decât eficiente.

— Chiar dacă aici toţi te înţeleg când vorbeşti în sardă, trebuie să cunoşti şi italiana, pentru că nu se ştie niciodată în viată. Sardinia e oricum în Italia.

— Nu-i adevărat că e în Italia. Suntem despărţiţi! Am văzut pe hartă. Între noi se află marea, spuse Maria, sigură de ea.

Bonaria nu se lăsă prinsă pe picior greşit de acea etalare a cunoştinţelor geografice.

— Maria, tu a cui fiică eşti?

Fetiţa nu se aştepta la asta. Tăcu un moment, căutând cursa din întrebare, apoi îşi dădu drumul sigură de ea.

— A Annei Teresa şi Sisinnio Listru...

— Exact. Dar unde locuieşti?

De data asta Maria intui cursa şi încercă să câştige timp.

— În Soreni locuiesc.

— Maria, o dojeni Bonaria ridicând din sprâncene.

Fetiţa fu nevoită se cedeze.

— Locuiesc aici cu dumneata, tuşă.

— Deci locuieşti despărţită de mama ta, dar eşti oricum fiica ei. Nu-i aşa? Nu locuiţi împreună, dar sunteţi mamă şi fiică.

Maria tăcu, ruşinată puţin, coborându-şi privirea pe genunchi ca să se consoleze cu abecedarul, unde fiecare lucru avea un loc comod al său şi doar unul. Șoapta se auzi uşoară ca o boare:

— Suntem, da, mamă şi fiică... dar nu tocmai o familie. Dacă eram o familie nu se punea de acord cu dumneata... adică, eu cred că dumneata eşti familia mea. Pentru că noi suntem mai aproape.

De data aceasta fu Bonaria cea care tăcu câteva clipe. Muzica clasică transmisă la radio nu împiedica tăcerea să se audă. Când reluă discuţia, schimbase din nou tactica.

— Îmi face plăcere că spui asta, dar n-are nici o legătură... pentru că ştii bine că Arrafiei mi-a murit în război, în tranşeele de pe Piave. Iar războiul acela îl făcea Italia, nu Sardinia. Când se moare pentru un pământ, pământul acela devine obligatoriu al tău. Nimeni nu moare pentru un pământ care nu-i al său, numai dacă e tâmpit.

Maria nu avea nici o armă de opus acelei logici, şi nici un cuvânt de consolare pentru o durere atât de mare, încât dăinuia încă în amintire şi după patruzeci de ani. O văzu strălucind ca o candelă în ochii Bonariei, singurul mormânt unde dispărutul Raffaele Zincu nu încetase să fie plâns. Murmură confuz:

— Ce vrei să-mi spui, tuşă?... Că eu voi deveni cu adevărat fiica dumitale numai atunci când voi muri?

Bonaria izbucni în râs, risipind tensiunea iscată fără reţinere de întrebarea Mariei. Cu un gest instinctiv prinse capul fetiţei şi îl strânse la piept ca pentru a-l încălzi.

— Eşti o prostuţă. Mariedda Listru! Tu ai devenit fiica mea chiar în momentul în care te-am văzut şi nici măcar nu ştiai cine sunt. Numai că trebuie să înveţi bine italiana, îţi cer asta ca pe o favoare.

— De ce, tuşă?...

— Pentru că Arrafiei s-a dus pe zăpada de pe Piave cu pantofi subţiri care nu-i erau de nici un folos, dar tu trebuie să fii pregătită. Italia sau ba, tu din războaie trebuie să te întorci, fata mea.

Nu-i spusese niciodată aşa, şi n-o mai făcu niciodată în felul acela. Dar Mariei plăcerea aceea profundă, atât de asemănătoare unei dureri în gură, îi rămase imprimată în memorie pentru multă vreme.

Capitolul al patrulea

Dacă e adevărat că pământul vorbeşte despre cine îl stăpâneşte, colinele de deasupra câmpiei din Soreni aveau o poveste complicată. Fâşiile de pământ, mici şi neregulate, povesteau despre familii cu prea mulţi copii şi fără nici o înţelegere, ciopârţite într-o mulţime de hotare din bazalt negru netencuit, ţinute în picioare de ura fiecăruia.

Terenul familiei Bastíu era doar cu puţin mai mare decât al vecinilor săi, pentru că, prin voia Domnului, de-a lungul anilor fuseseră mai multe testamente decât moştenitori.

În via de pe colina numită Pran'e boe, era ora zece a unei dimineţi călduţe de octombrie, când Andría Bastíu o prinse stingherit pe Maria de încheietura subţire a mâinii, oprind mişcarea foarfecilor.

— Fii atentă să nu pui mâna acolo!

— De ce, ce-i acolo?

— O pânză de paing.

— Nu mi-e frică de păianjeni.

— Pentru că nu-i cunoşti, spuse el serios. Ştii că, dacă te muşcă un paing, trebuie să fii acoperită cu bălegar şi apoi să danseze în jurul tău şapte femei, mai întâi văduve, după aceea fete bătrâne şi în sfârşit măritate, până când se descoperă cum era păianjenul.

— Cine-ţi spune prostiile astea, Andri? – râzând, Maria tăie ciorchinele mare şi-l puse cu grijă în găleata de plastic, clătinându-şi capul legat cu basma cu flori galbene, decolorate de la celelalte culesuri din anii trecuţi.

Via familiei Bastíu consta din două mii de butaşi de struguri negri cu bobul mare cât oul de prepeliţă. Când erau striviţi, din ei ieşea un suc negru ce părea sânge de porc fiert, şi era tot atât de dulce. Cei doi tineri îşi împărţiseră munca după puteri, întrecându-se în viteză cu adulţii de pe rândul paralel.

— Să ştii că-i adevărat; când tata era mic, lui s-a i întâmplat. Mi-a spus că l-au pus să transpire două ore într-o grămadă de

bălegar, altfel ar fi dat ortu' popii.

— Taică-tău nu e ăla care a murit de două ori în război? Iar tu eşti ăla care, dacă te trimite cineva să cumperi o sută de grame de praf de nimic, fac pariu că te duci.

Maria continuă să taie ciorchinii luându-l peste picior pe Andría cu jocul ochilor ei vioi. Băiatul se înroşi, aplecându-şi ochii spre găleata aproape plină. Chiar dacă aveau aceeaşi vârstă, Maria, cu zâmbetul ei de om mare pe buzele înroşite de struguri, era întotdeauna mai pricepută la găsit cuvintele cu care să-l facă să se simtă un copil.

— Mă duc să golesc în căruţă...

— Bine, du-te, că eu mă duc să beau. Și fii atent la paing, că nu-s prea sigură că se găsesc şapte nebune care să danseze pe balegă de vacă ca să te salveze!

Culesul strugurilor trebuia început şi terminat în aceeaşi zi, şi pentru asta era nevoie de cel puţin şase persoane care să taie ciorchinii, golind în grabă rândurile de-a lungul dealului. Familia Bastíu pornea la treabă atunci când soarele nu se hotărâse încă să răsară, iar fetele Annei Teresa Listru porneau odată cu ei, pentru că după aceea vinul era împărţit între ei. Văduva Listru trebuia să facă miracolul din Cana, obişnuia să spună când îl vindea vecinilor. „Isus Cristos făcea vin din apă, eu fac pâine din vin."

Maria aştepta toată vara să fie chemată să ajute, pentru că-i plăcea să se ia la întrecere cu Andría. Nu se ştia niciodată exact când va începe culesul strugurilor, pentru că bătrânul orb Chicchinu era cel care spunea când era momentul potrivit, adică exact cu o zi înainte de a se simţi în aer mirosul strugurilor buni de făcut must. Nepoţii îl duceau pe câmp în fiecare zi, şi el, solemn, mirosea cu ochii închişi vânticelul care, venind dinspre mare, mângâia via. În valul de aer care legăna frunzele şi scotocea printre meandrele dese ale ciorchinilor, bătrânul susţinea că, asemeni unei moaşe experte, aude vocea vinului care trebuia să se nască. Maria nu se sătura niciodată să asculte povestea aceea.

— Se zice că e în stare să ghicească întotdeauna ziua exactă! îi spusese tuşii Bonaria în încercarea de a o uimi cu acea misterioasă putere profetică. Bătrâna o privise schiţând

un zâmbet, fără să fie impresionată în mod deosebit.

— Ehei... Chicchinu Bastíu şi mustul se înţeleg foarte bine. Dacă stă tot timpul cu nasul în pahar, cum să nu-i recunoască mirosul?!

Ochii fetei se măriseră, în timp ce îndoiala ştirbea ceva din siguranţa minunii.

— Deci zici că înşală?

— Rămân struguri pe câmp până a doua zi?

— Nu, îi culegem întotdeauna pe toţi înainte de apusul soarelui.

— Atunci nu înşală.

Si tuşa Bonaria, fără să-si ascundă chicotul, se întoarse la cusutul ei. Știind că-i plăcea, culesul strugurilor la Bastíu era una din puţinele ocazii în care-i dădea voie Mariei să nu se ducă la şcoală.

Cât timp Andría se duse să golească găleata, Maria încercă să pătrundă misterele atmosferei dintr-o vie. Aruncă un ciorchine dolofan în apa din ligheanul de la capătul şirului şi îl ridică de două ori mai greu. Îşi vârî faţa printre boabe, inspirând cu putere în căutarea ascunzişului secret. O boabă stricată fermentase la soare, dar, înlăturată, nu rămânea decât mirosul obişnuit al strugurilor copţi, mult mai aproape de o culoare decât de un parfum. Dezamăgită, se consolă muşcând dintr-un fruct călduţ, în timp ce privea distrată capetele celorlalţi ivindu-se unul după altul printre rânduri.

Zgomotul veni din spate, aproape de zid. La început fu doar un scâncet, un plânset sufocat, apoi un sunet mai precis. Maria se duse în direcţia din care părea să provină, strivind iarba uscată cu paşi repezi. Plângea zidul. Maria cercetă preţ de câţiva metri linia lui neregulată, fără să găsească nimic care să-i infirme impresia. Sunetul slab provenea chiar din pietrele puse una peste alta.

— Maria, m-am întors! vocea nerăbdătoare a lui Andría se auzi din rândul de viţă-de-vie, dar fata n-o băgă în seamă. Mişcându-se cu prudenţă, urmărea atentă direcţia hotarului.

— Aşteaptă, mă uit la ceva.

Maria se opri exact în locul din care se auzea sunetul şi fixă zidul în tăcere. Soarele se săturase deja de struguri şi cobora

cu repeziciune, întinzând pe pământ umbre enorme şi strâmbe. Cea a lui Andría, greoaie, apăru lângă a ei.

— Ce faci? Ceilalţi aproape au terminat... Ea, cu degetul pe buze, îi făcu semn să tacă, arătând spre zid.

— Ascultă.

Plânsetul se auzi imediat, din nou uşor şi trudit, dar destul de clar cât să trezească stupoarea şi pe faţa încă de copil a băiatului. În câteva minute surorile Listru şi toată familia Bastíu se aflau în faţa zidului să asculte plânsetul, uitând că aveau de cules via până la asfinţitul soarelui. Bonacatta stătea prudent la câţiva paşi distanţă, tresărind la fiecare geamăt care venea dintre pietrele negre, în timp ce Regina şi Giulia priveau în tăcere, aruncând ocheade neliniştite către Salvatore Bastíu şi soţia acestuia. Cei doi vorbeau între ei privind perplecşi zidul.

— E un suflet în penitenţă, presupuse Giannina Bastíu şi-şi făcu o cruce largă, *requiemetemadonaeiusdomine...*

Din zid se auzi drept răspuns un icnet ascuţit. Salvatore dădu din cap neîncrezător:

— Nu, ăsta nu-i un creştin. *Est unu dimoniu*![3] Trebuie să-l chemăm chiar mâine pe don Frantziscu să binecuvânteze pământul, dacă nu, anul ăsta aruncăm vinul.

Nicola Bastíu nu părea prea interesat de disputele teologice ale părinţilor. Mişcându-se pe pământ ca un mistreţ, examina baza zidului, cercetând atent crăpăturile dintre pietre, cu degetele murdare şi fruntea încruntată. La un moment dat săltă de cealaltă parte, încălcând hotarul ca să-l cerceteze şi în partea lui Manuele Porresu. După câteva minute se ridică de jos tot atât de brusc şi cu o privire ciudată căută ochii tatălui său:

— Au mutat hotarul.

În timp ce Salvatore Bastíu îşi privea fiul exact atât cât trebui ca să-l creadă, zidul gemu din nou şi nu mai fură necesare alte explicaţii.

— Nenorociţii naibii, uite ce era plânsetul!

Soţul, soţia şi Nicola, cuprinşi de aceeaşi teamă, începură să smulgă pietrele de pe coama zidului, lăsându-le să se rostogolească printre picioare de-o parte şi de alta a hotarului.

---

[3] E un diavol! (în sardă în original).

Păreau cuprinşi de o nelinişte furioasă, de care fură atinşi şi ceilalţi, astfel încât zidul fu desfăcut în câteva minute.

Săculeţul de iută apăru din interiorul zidului, perfect încastrat între două pietre concave tăiate grosolan cu scopul evident de a-i face loc. Nicola scoase cuţitul din buzunar sub privirile îngrijorate ale părinţilor săi. Lama sfâşie pânza murdară cu un zgomot sec, dând la iveală ce se mişca fără vlagă în sac.

Era un căţeluş.

Văzând cu ce fusese legat şi îngropat, îşi făcură cu toţi cruce. Până şi Nicola.

Salvatore Bastíu nu crezuse niciodată că noaptea e un sfetnic bun. Noaptea e noapte şi nimic altceva. Cine are minte ştie că sfaturile trebuie cerute atunci când eşti treaz, pentru că zorii fiecărei dimineţi reprezintă un pericol de care trebuie să te aperi cum poţi. În orice caz, el nu ieşise niciodată din casă fără să-si ascută brişcă si-si crescuse toţi copiii cu pâine şi învăţându-i să deschidă bine ochii. Nicola, mai mult decât Andría, învăţase totul în grabă, căci el nu era unul din ăia veniţi pe lume ca să facă umbră pământului. De aceea, tatăl nu aşteptase să se facă întuneric ca să-l ducă împreună cu ceea ce găsise în zid, inclusiv câinele, acasă la Bonaria Urrai.

La masa din bucătăria casei Urrai, tatăl şi fiul se uitau în tăcere la degetele slabe ale tuşii Bonaria care cercetau totul, în timp ce Maria, aşezată lângă cămin, ţinea pe genunchi căţeluşul adormit.

— Asta e de rău, începu tuşa Bonaria, atingând prudentă ciudatele lucruri aflate lângă animalul din sac.

Salvatore Bastíu dădu semne de nerăbdare.

— Clar că de bine nu e. Ce-i face hotarului? tuşa Bonaria ridică sforicică plină de noduri ale cărei capete erau înfăşurate ca un şirag de mărgele în jurul unei bucăţi de bazalt înroşit de soare, mare cât o nucă.

— Îl leagă, îl ţine pe loc.

— Cum aşa, dacă l-au mutat cu cel puţin un metru?! Și cum dracu’ or fi făcut... că nu-s mai mult de trei zile de când nu m-am dus la vie.

— Trei zile-s chiar prea multe când cineva are ajutoare.

Oricum, intenţia era ca odată mutat să nu mai fie mişcat. Și ca voi nici măcar să nu vă daţi seama.

— Numai că eu mi-am dat... zise Nicola zâmbind uşor.

Preferinţa pe care Bonaria o avea pentru fiul cel mare al familiei Bastíu n-o împiedică să-i arunce o privire severă.

— Nu te da mai grozav decât eşti, Coleddu. Ti-ai dat seama numai pentru că animalul n-a murit imediat. Dacă ar fi murit, fii sigur că hotarul murea odată cu el.

Privirea bătrânei se plimba de la obiecte la musafiri, în timp ce cu mâna continua să atingă piatra de bazalt strâns legată. Părea să aştepte ceva. Brusc, Salvatore Bastíu izbucni:

— Porresu trebuie să plătească pentru asta.

— Dar nu eşti sigur c-a făcut-o el...

— Ce dovadă mai bună îmi trebuie?! explodă furios bărbatul arătând obiectele, fiind însă cât se poate de atent să nu le atingă. Aici e răul pe care mi-l vor, în făcătura asta ca să-mi fure un metru de pământ!

Bonaria Urrai dădu încet din cap şi nu mai spuse nimic, în timp ce continua să atingă piatra cu mâna ei slabă.

Maria, de lângă cămin, unde o uitaseră cu toţii, exclamă:

— Am să-i spun câinelui Mose.

Nicola, tatăl lui şi Bonaria se întoarseră miraţi spre ea.

— El n-are nici o vină, o să-l ţin eu.

Văzând lumina nesăţioasă de pe chipul fetei, bătrâna lăsă să-i scape un zâmbet.

— Poţi să-l ţii dacă ai tu grijă de el.

Maria dădu din cap în semn că da, acceptând permisiunea pe care de fapt nu o ceruse. Un câine născut să moară ca blestem nu era ceva pentru care să ceri scuze sau să mulţumeşti. Rămase lângă cămin mângâind câinele, în timp ce familia Bastíu era condusă la uşă într-o tăcere mustind de planuri de tot felul. Odată întoarsă, Bonaria se aşează pe celălalt scaun din faţa focului. Fără să scoată o vorbă aruncă în flăcări piatra rotundă, sforicică şi săculeţul tentativei de făcătură, mişcând încet buzele ca şi cum ar fi mestecat ceva. Tot ce putea arde ardea, restul se pierdea în cenuşă, decolorându-si sensul.

— Și eu voiam să ard lucrurile alea, tuşă. Focui purifică totul.

Maria îşi şopti părerea, mângâind câinele şi urmărind

gesturile pe care le făcea bătrâna. Aceasta îşi întoarse privirea spre ea, apoi se ridică cu un gest care era o clară invitaţie de a merge la culcare.

— E târziu, hai: creştinii în casă şi animalele afară. Dă-i drumul să iasă şi apoi du-te să te culci, că mâine ai şcoală.

Îşi scoase şorţul, în timp ce, împotriva dorinţei sale, lui Mose i se deschidea uşa spre noaptea din curte. Când fetita dormea de mult, bătrâna mai era încă aplecată în faţa cuptorului, privind fix rămăşiţele focului care se stingea cu greu. Piatra rotundă mai era acolo, ca o inimă oprită în cenuşă, cu suprafaţa poroasă înnegrită de foc, şi se putea spune orice despre ea, numai că era purificată, nu.

Capitolul al cincilea

Bonacatta, fiica cea mare a Annei Teresa Listru, semăna cu Maria la ochii negri şi la nimic altceva. Robustă ca un miner, fusese opt ani servitoare în casa lui Giuanni Asteri ca să-si facă trusoul de mireasă, şi acum, cu toate că era îmbrăcată cu cea mai modernă fustă pe care o avea, şedea în sufragerie cu graţia unui *nuraghe*[4] prăvălit.

Rudele celor doi logodnici discutau de pe marginea scaunelor, bând cu moderaţie vinul de Malvazia şi râzând în hohote de lucruri de care doar se zâmbeşte uşor. Se auzea un fâsâit continuu de fuste de-a lungul graniţei invizibile dintre o familie şi alta: surorile şi verişoarele viitoarei mirese serveau lichiorurile şi vinul dulce cu zâmbete prefăcut timide şi priviri plecate de fete bine-crescute. Maria însă ţinea sus şi tava, şi privirea, cântărind plină de curiozitate viitoarele-i rubedenii. Nu erau bogaţi, e clar, un bogat adevărat n-o ia de nevastă pe fata unei văduve fără avere. Dar nici săraci, judecând după cadourile rituale aduse viitoarei mirese: un lanţ de aur cu un medalion cu imaginea Fecioarei, un inel antic şi o broşă urâtă, dar mare, pentru baticul de pus pe cap, pe care Bonacatta oricum n-ar fi folosit-o vreodată, atrasă cum era de noua modă venită de pe continent. Maria era sigură că nici măcar toată aurăria aia pusă pe ea n-ar fi făcut-o frumoasă pe Bonacatta, dar în fond nu la asta servea. Cadourile erau ca nişte daruri votive pe statuia Adormirii Maicii Domnului: nu podoabe, ci trocuri, coral în schimbul graţiei divine, aur cu grămada pentru a măsura credinţa. Dacă s-ar fi gândit puţin, Bonacatta şi-ar fi dat seama că în spatele acelei etalări de zorzoane nu era nici o credinţă, dar gânditul nu fusese niciodată punctul forte al fetei celei mari a lui Sisinnio Listru.

Antonio Luigi Cau, logodnicul, vizibil stingherit, stătea lângă maică-sa, într-o imobilitate de animal împăiat. Era înalt chiar şi atunci când stătea jos şi nu spusese încă nimic, lăsându-şi

[4] Construcţie megalitică tipic sardă de formă conică.

părinţii să vorbească, pentru că aşa era obiceiul, dar şi pentru că nu prea mai exista ceva care să nu fi fost spus.

— E fata ta şi asta, Anna? Credeam că sunt doar trei.

Părea că privirea mamei logodnicului era atrasă de silueta subţire a Mariei, în timp ce cu degetele-i butucănoase lua două pricomigdale de pe tavă.

— E Mariedda noastră, ultima. Am dat-o de suflet acum şapte ani, dar când avem nevoie vine cu plăcere să ne dea o mână de ajutor.

Anna Maria Listru răspunse mulţumită, ca să înflorească realitatea după placul ei, aşa cum era obişnuită să facă. Cuscra se agăţă de limbuţia ei neaşteptată ca să i se adreseze direct Mariei:

— A cui fată de suflet eşti, drăguţo?

Pentru o clipă în cameră conversaţiile încrucişate se transformară în şoaptă, în timp ce Maria răspundea fără să bage de seamă sclipirea de spaimă din privirea mamei.

— M-a luat tuşa Bonaria Urrai, croitoreasa, care n-avea copii.

Tăcerea care urmă fu suficient de lungă încât să transpară stânjeneala, apoi, cu un zâmbet scurt, mama logodnicului luă o pricomigdală de pe tavă.

— O cunoaştem pe Bonaria, e o femeie tare de treabă. Parcă i-a făcut un costum şi lui Vincenzo, atunci când era preşedintele comitetului,

Îţi aduci aminte Bisse? îi făcu ea cu ochiul soţului care asculta cu interes. Are nişte mâini de aur, chiar dacă n-ar avea nevoie să lucreze. Cu siguranţă se poartă foarte frumos cu tine... adăugă, aruncându-i pe furiş o privire Annei Teresa Listru.

— Se poartă cu mine de parc-aş fi fata ei, nu-mi lipseşte nimic, veni răspunsul Mariei automat şi politicos, o replică perfectă de mii de ori repetată. Da mai luaţi, le-a făcut Bonacatta.

Maria întinse tava ca o mână la cerşit, schiţând o plecăciune ciudată care pentru o clipă ascunse celor prezenţi expresia feţei sale. Ceilalţi păreau ca loviţi de muţenie, aşa încât sora mai mare găsi de cuviinţă să spargă tăcerea cu câteva banalităţi:

— Maria e norocoasă, e un mare privilegiu să ai două familii.

Pentru mine, de azi încolo, e acelaşi lucru, nu-i aşa? Pentru că o să-mi fiţi mamă şi tată ca şi cum eu as fi fata voastră...

Când zâmbea, viitoarei mirese îi reuşea miracolul de a părea şi mai urâtă, descoperind un şir de dinţi mari. Fraza avu însă efectul de a alunga stânjeneala, deschizând buzele în zâmbete forţate.

— Nu-ţi convine, Bonacatta, că eu nu mi-am crescut copiii cu giugiuleli! Întreabă-l pe Antonio Luigi dacă am fost blând cu el, întreabă-l!

Vincenzo Cau râse răguşit şi ţeapăn în hainele lui apretate de sărbătoare, un costum de culoarea untului care-i venea probabil bine în urmă cu cinci ani.

Fraza fu suficientă ca să readucă brusc atenţia spre scopul acelei reuniuni, dar, în timp ce toţi râdeau uşuraţi, nevastă-sa nu făcu decât să afişeze un zâmbet ambiguu, aruncându-şi pentru ultima oară privirea spre fetiţa care, impasibilă, continua să le întindă tava. Mâna noduroasă a lui Antonio Luigi se întinse spre prăjituri, în timp ce Maria îşi ridica ochii întâlnind privirea logodnicului surorii sale.

— Tu ştii să faci prăjituri?

Era pentru prima oară în după-masa aceea când Maria îl auzea vorbind, şi vocea lui baritonală era joasă şi scandată, încărcată de note grave. Lucrător pe pământurile sale, la douăzeci şi cinci de ani, Antonio Luigi Cau era bărbat în toată firea de cel puţin zece.

Luată prin surprindere de întrebarea directă, fetiţa îşi coborî privirea spre tavă.

— Știu să fac fructe din pastă de migdale. Pere, mere, căpşuni... şi animale!

— Bravo, e important şi asta, pentru că nu se mănâncă numai cu gura.

Degetele arse de soare ale cumnatului înşfăcară de pe marginea tăvii o pricomigdală, dându-i uşor ia o parte crusta. Maria făcu un pas înapoi ca şi cum ar fi atins-o pe ea, trăgând tava şi ridicându-şi din nou ochii spre el. Fără să-i observe reacţia, Antonio Luigi Cau nici n-o mai băga în seamă şi mesteca pricomigdala cu buzele strânse, atent din nou la celelalte conversaţii. Maria rămase nemişcată în faţa lui câteva secunde, până când mătuşa aflată alături luă o altă prăjitură cu

migdale de pe tavă, obligând-o să treacă mai departe. Pentru tot restul vizitei de logodnă Maria rămase tăcută şi căută să fie de folos, ridicându-se doar ca să ia farfuriile şi evitând să privească pe cineva în ochi.

O văzu din nou pe nişa Bonaria înainte să se întunece, când se întoarse acasă cu un coş de pricomigdale, încălzită de o febră aspră şi de nemărturisit.

— Cum a fost?

— Par de treabă, la prima vedere.

— El e un băiat serios?

— Pare că da... – apoi adăugă încet, zâmbind uşor: ...e înalt.

Bonaria râse, împăturind cu grijă ultima bucată de stofa a zilei, din care croise o mică pelerină.

— A, atunci e bine. Ce altă zestre îţi poţi dori, când ai unul care poate culege smochinele fără să se urce pe scară?

Maria, stingherită, râse şi ea, înroşindu-se. Chiar dacă o văzu, Bonaria se prefăcu că nu observă nimic.

— Au fixat data pentru 13 mai, altfel e prea aproape de Rusalii.

— Trebuie să mergi să dai o mână de ajutor?

— Da, m-au chemat la prăjituri şi la pâine.

— La prăjituri da, dar la pâine numai dacă e sâmbăta. Nu vreau să pierzi zilele de şcoală.

Maria nu ţinuse niciodată neapărat să meargă să lucreze în casa în care se născuse, dar de data aceea se încăpăţână ca un catâr surd.

— N-am lipsit aproape niciodată, n-o să se dărâme şcoala dacă lipsesc o zi pentru că se mărită soră-mea!

Bonaria cedă numai după multe insistenţe şi, când o făcu, avu senzaţia că nu fusese pusă la curent cu un amănunt important. Lipsa de interes pe care de la bun început Maria o manifestase pentru vizitele în casa mamei sale o liniştise întotdeauna, dar n-ar fi putut jura că nu încercase niciodată să întărească rezistenta aceea. Până când o întâlnise pe Maria cu maică-sa în prăvălie, Bonaria crezuse că este purtătoarea secretă a singurei dureri perfecte, cea care nu putea fi în nici un fel alinată. Știa din ce lume o scotea pe fetiţă, iar ca să fie sigură nu fusese necesar să-i vadă toate ascunzişurile; de aceea nu se mirase că Maria nu arătase nici cea mai mică

nostalgie evidentă, ca şi cum, de fapt, în imanenţa proprie copilăriilor solitare, ar fi ştiut că destinul său nu era acolo. Dar acum, în fata insistentelor Mariei de a asista la pregătirea nunţii surorii sale, Bonaria nu mai era chiar atât de sigură. Nu avea nici surori, nici prieteni cărora să le împărtăşească îndoielile, şi, chiar dacă i-ar fi avut, ar fi ţinut totul pentru ea.

Anna Teresa Listru îi spusese adevărul viitoarei cuscre: Maria era chemată acasă ori de câte ori era nevoie. Ceea ce nu precizase însă era că nu întotdeauna când era chemată se întâmpla să şi vină. Bonaria Urrai veghea ca un uliu asupra motivului fiecărei chemări si, dacă o considera inoportună, ştia să-şi rezerve dreptul de a refuza. Nu o spunea pe faţă. Era suficient să pretexteze că avea de terminat urgent un tiv sau că trebuia să meargă la un control la doctorul Mastinu, şi cine voia să înţeleagă înţelegea. Doar în cazuri excepţionale bătrâna accepta ca fetiţa să meargă să lucreze la câmp, de obicei când se culegeau strugurii la familia Bastíu sau la culesul măslinelor. Văduva Listru îşi spunea că, de când se dusese să locuiască cu Bonaria, Mariei îi intrase în cap că devenise o prinţesă, nu mai scosese din pământ nici măcar un cartof, nu se aplecase să cureţe de pământ o sfeclă, nici nu intrase într-o orezărie ca să câştige în funcţie de cât a strâns, cum continuau să facă surorile ei; mai ales dăduse clar de înţeles că nu era cazul s-o cheme la patru dimineaţa să facă pâinea. Anna Teresa Listru nu se plângea pe faţă, dar nu renunţase cu totul la ideea că situaţia privilegiată a Mariei ar fi trebuit să-i mai aducă şi ei nişte avantaje, în afară de faptul că avea o gură în minus de hrănit. Ceea ce o indispunea cel mai tare era că bătrâna Urrai părea obsedată de frecvenţa regulată a Mariei la şcoală; o asemenea scuză Anna Teresa Listru o crezuse până la un anumit punct. La urma urmei, fata era în clasa a opta şi studiase mult mai mult decât i-ar fi fost de folos în viată. Nu existau motive să nu înceapă să dea înapoi puţin din ceea ce primise, ţinând cont din ce oală îşi umpluse burta până la vârsta de şase ani. Căsătoria Bonacattei i se păruse deci văduvei Listru o ocazie mai mult decât potrivită pentru un mic gest de forţă împotriva Bonariei Urrai, deoarece cantitatea de pâine şi prăjituri de făcut putea să justifice lipsa Mariei de la

şcoală câteva zile.

Contrazicând cele mai rele presupuneri ale sale, bătrâna Urrai nu păru să se opună în vreun fel, aşa încât Maria se prezentă în după-amiaza zilei stabilite ca să facă prăjiturile cu migdale, fără să fie nevoie să ceară de două ori acelaşi lucru. Poate că era momentul ca lucrurile să se schimbe, profitând de faptul că pe masa cea mare din mijlocul sufrageriei domnea atmosfera frenetică a evenimentelor unice.

Aşezate frumos se aflau acolo toate ingredientele necesare pentru pricomigdale, şi, în alinierea aceea parfumată, fiecare pereche de mâini, inclusiv cele ale miresei, aveau timpul lor precis de intervenţie. Într-o parte se aflau migdalele dulci, tocate mărunt cu un cuţit special până când se transformau în praf, păstrate într-un lighean mare de lut smălţuit, pregătite să fie amestecate cu făina şi cu ouăle într-un biscuit care urma să fie pus în cuptor cu o migdală sau o jumătate de cireaşă confiată implântată în mijloc. Anna Teresa ceruse să se pună făină din belşug şi să se facă economie de migdale, neţinând cont de faptul că rezultatul nu va fi prea fraged. Cealaltă latură a mesei era acoperită de un deluşor de migdale tăiate lamele subţiri, care aşteptau să fie caramelizate împreună cu coaja de lămâie rasă: odată răcite şi tăiate în romburi urmau să devină o prăjitură crocantă rustică pe care doar dinţii foarte sănătoşi s-ar fi încumetat s-o guste. În timp ce surorile şi mama ei pălăvrăgeau, Maria dădea lămâile pe râzătoare. Anna Maria Listru deschise imediat discuţia.

— Eşti mulţumită că nu te-ai dus azi la scoală?

— Ei... nu e neplăcut să te duci la şcoală, dar azi e o zi specială.

Regina şi Giulia schimbară o privire, în timp ce Bonacatta amesteca aluatul cu ouăle şi-l frământa ca să se frăgezească. Giulia exclamă:

— Nu ştiu cum de nu te plictiseşti stând mereu jos; eu am urât fiecare zi de şcoală pe care am făcut-o.

— Iar şcoala ti-a dat în schimb ceea ce meritai: ai făcut clasa a patra de două ori! i-o servi prompt Bonacatta, cu autoritatea celor douăzeci şi cinci de ani ai ei.

— Auzi cine vorbeşte, că tu mult ai mai învăţat!

Regina n-ar fi recunoscut niciodată că ei îi plăcuse de fapt să

învețe şi nu lăsă să-i scape ocazia să o facă să roşească şi mai mult pe soră-sa.

Giulia îşi găsi un ajutor neaşteptat în mamă, care de obicei nu intervenea în astfel de gâlcevi, decât dacă degenerau în ceva sâcâitor pentru ea.

— Școala nu e bună la nimic, decretă. Odată ce ai învăţat să semnezi şi să numeri restul la prăvălie e suficient, că doar nu trebuie să te faci doctoriţă. Când te gândeşti că eu am numai trei clase elementare, şi nimeni n-a reuşit încă să mă tragă pe sfoară, nici măcar ăi cu carte!

Annei Teresa Listru îi plăcea să repete deseori fraza aceea, convinsă fiind că era o idee bună să le ofere fetelor ei un model uşor de urmat. Giulia, în special, îşi folosise toţi cei nouăsprezece ani ai ei într-un asemenea efort, cu rezultate pe care maică-sa nu uita niciodată se le sublinieze în faţa vecinelor: „Parc-aş fi eu, când eram tânără, sănătoasă şi fără gărgăuni în cap“, spunea bătând-o uşor pe umăr pe cea care era de-acum fata ei cea mică.

— Mariei, în schimb, îi place şcoala, urmă, hotărâtă să nu abandoneze subiectul. Ce vrei să te faci Maria când o să fii mare, doctoriţă de migdale? Profesoară de tivuri şi butoniere ca tuşa Bonaria Urrai?

Surorile râseră, dar fetiţa nu se lăsă intimidată; nu era prima oară când maică-sa insista în direcţia asta ca să-şi bată joc de ea, şi chiar din momentul în care începuse discuţia înţelesese că şi în ziua aceea o aştepta la cotitură.

— Școala e bună la orice, e bună şi la făcut prăjituri.

— Cum să nu. Noi habar n-am fi avut să facem prăjituri fără şcoală. Ce minuni mai inventezi?

Maria termină de ras lămâia pe care o avea în mână şi lua una dintre bilele din pastă de migdale pe care Regina de-abia o terminase de rotunjit. Apoi, cu un aer sfidător, i-o întinse mamei:

— Știi de ce se numesc astea *gueffus*[5]?

Anna Teresa Listru o privi ca şi cum ar fi luat-o razna, în timp ce surorile se opriseră din lucru ca să guste pe deplin scena.

— Ce întrebare! Se numesc aşa pentru că întotdeauna s-au numit aşa.

---

[5] Fursecuri din pastă de migdale, tipice bucătăriei sarde.

— Sigur, dar de ce nu se numesc bombete sau... trictrac?

Bonacatta icni a râs, fulgerată imediat de privirea mamei.

— Nu ştiu. Da' tu ştii? Spune-ne, doamnă învăţătoare Maria, hai! Explică-ne acest lucru fundamental.

— Cuvântul derivă de la Guelfi, combatanţii care în Evul Mediu îl susţineau pe papă împotriva împăratului.

— Interesant. Aruncau unii într-alţii cu bilute din pastă de migdale?

De data asta râseră toate, dar Maria continuă nestingherită.

— Se numesc aşa pentru că atunci când îi punem în hârtie ca pe nişte caramele, tăiem marginile asemeni crenelurilor de la turnurile castelelor guelfe.

Anna Teresa Listru ascultase explicaţia cu un aer între iritat şi amuzat, dar acum se distra de-a binelea.

— Să vezi şi să nu crezi...

Și cu o graţie ostentativă luă un *guef* de pe masa acoperită de făină şi îl duse la gură muşcând jumătate. În timp ce mesteca închise ochii, apoi brusc îi deschise larg prefăcându-se surprinsă.

— Să mă trăsnească... Acuma, dacă ştiu de ce se numesc aşa, şi-au schimbat până şi gustul! E clar că dacă nu-mi spuneai toate astea, Maria, habar n-aveam ce pierd!

Giulia şi Regina, care, între a crede şi a nu crede, înhăţaseră şi ele pe furiş un *guef,* doar aşa ca să-şi astâmpere pofta, aproape că se sufocau de râs, în timp ce Bonacatta, temându-se să nu i se dea peste cap pregătirea dulciurilor, comenta zâmbind dezamăgirea Mariei:

— Pentru azi ne ajunge lecţia. Acum fa altceva, termină lămâile, că trebuie să fac aluatul pentru *pirichittus*[6]. Și te avertizez că, dacă mă întrebi de ce se numesc aşa, ştiu.

— Dar o să-ţi spună când mai creşti.

Regina se trezi cu o palmă peste ceafa pentru impertinenţa asta, în timp ce Maria se apucă să dea din nou pe râzătoare lămâile cu o furie demnă de o cauză mai bună.

Vreme de trei zile casa miresei fu un adevărat furnicar, un du-te-vino de rude şi vecine cu sacose pline de ingrediente proaspete şi tăvi împrumutate pe care să fie puse prăjiturile coapte deja. Surorile Listru lucrau aproape încontinuu, făcând

[6] Prăjituri tradiţionale sarde asemănătoare cu eclerurile.

cu rândul diferite operaţiuni pentru a da la iveală miracolul unei armate de *capigliette*[7] brodate cu zahăr ca nişte dantele, kilograme întregi de *taliccas*[8] umflate de lichior, coşuri pline ochi de *aranzadd*[9] cu parfumul lor de mirodenii, cutii de tablă umplute cu păpuşele crocante de zahăr şi sute de *gueffus* rotunjori din migdale, înveliţi unul câte unul ca nişte caramele în hârtie velină albă şi dantelată la capete ca turnurile guelfe. În nici una din încăperile casei nu exista vreun loc liber pe care să se poată pune ceva, aşa că, atunci când mergeau la culcare, Giulia şi Regina trebuiau să dea jos de pe pat coşurile pline de prăjituri, adormind apoi în parfumul delicat al apei de flori de portocal.

În fiecare din acele seri, Maria se întoarse acasă la Bonaria Urrai şi înainte de a adormi îl visă nevinovat pe logodnicul cel înalt al surorii sale.

[7] Dulciuri tradiţionale sarde preparate mai ales cu ocazia unor evenimente importante.
[8] Idem.
[9] Idem.

Capitolul al şaselea

În ziua căsătoriei Bonacattei, în afara nunţii, se mai întâmplară două lucruri teribile. Primul a fost că Maria făcu ceea ce promisese să nu facă. În timp ce atenţia tuturor era atrasă de îmbrăcatul şi pieptănatul miresei, intră în dormitorul mamei sale. Camera avea obloanele trase, dar chiar şi în penumbră pânzele albe întinse pe pat lăsau să se întrevadă forma coşurilor în care pâinea scoasă din cuptor în dimineaţa aceea fusese aşezată să se odihnească. Dulapul din laminat bicolor se întindea pe un perete întreg, iar oglinda de pe uşa din mijloc fixa toată încăperea ca un ochi de ciclop. Maria ştia că nu are mult timp la dispoziţie. Ridică încetişor una după alta bucăţile de pânză albă, examinând conţinutul coşurilor, până când găsi pâinea pe care o căuta, aşezată cu grijă într-un coş separat, chiar sub oglindă.

Perfect rotundă, cu porumbei şi flori în relief, pâinea nupţială a surorii sale i se păru mai frumoasă decât o văzuse pe vatra cuptorului: un filigran de făină şi apă, produsul unei arte pe care puţine o mai stăpâneau. În timp ce mama ei şi Bonacatta o pregăteau îi fusese interzis să asiste, aşa că până şi simplul gest de a o privi în secret însemna o violare ale cărei consecinţe îi invadară sângele cu o vâlvătaie, intensificată de mirosul puternic şi bun care umplea încăperea ca un pântece. Voia s-o vadă, dar fără nici un alt scop, cu neliniştea cu care unii merg să vadă expoziţiile de tablouri celebre şi cumpără biletul pentru a-şi confirma propriul drept de a nu le avea. În timp ce stătea aplecată să privească pâinea, se întâmplă ca ochii să-i fugă spre oglindă, unde, în afară de pâine, se văzu şi pe ea însăşi.

Din partea cealaltă a casei se auzea înăbuşită sporovăială prietenelor care o îmbrăcau pe mireasă, dar parfumul intens potolea zgomotele, iar Maria nu le mai auzea. Comiţând păcatul de a se imagina cu ochii bărbatului alteia, se ridică în picioare şi se privi fără nici o îngăduinţă. În oglindă, ea era cea

care se mărita în ziua aceea, şi nu Bonacatta, pentru că, în acea lume misterioasă alcătuită din reflexe, privirea mirelui se oprise pe chipul ei ca mâna pe o pricomigdală plăcut mirositoare. Dar fetiţa din oglindă nu era încă mireasă, sânii feciorelnici împungeau florile decolorate ale bluzei cu o graţie uşoară pe care nici măcar ţesătura subţire nu reuşea s-o pună în valoare. Dând ascultare unui impuls, degetele Mariei deschiseră nasturii în căutarea furioasă a unei promisiuni de feminitate mai categorică decât aceea, dar bluza desfăcută nu arată nimic altceva decât textura delicată şi infantilă încă a pielii, pe care lănţişorul de botez strălucea nepotrivit ca o rană de aur. Maria dezveli linia timidă a sânilor, urmărind-o până la mica extremitate, unde se opri, simţind că se sfârşeşte prea repede. Dezamăgirea de sine o împiedică să observe graţia bustului delicat, nu văzu în coastele evidente sub pielea transparentă decât o biată urmă de feminitate.

Și, doar pentru a pune capăt acelui afront al timpului, se întoarse spre coşul aflat la picioarele ei, atrasă din nou de pâinea mirilor. Știa că împletitura aceea din aluat copt era mai importantă chiar decât inelele lor, destinată ofertoriului şi apoi eternităţii unei vitrine, atârnată pe perete după ce va fi fost stropită cu lac pentru lemn care s-o ferească de molii şi de mucegai. De aceea, o ridică încetişor şi şi-o puse cu multă grijă pe cap, unde se potrivi ca şi cum ar fi fost făcută anume pentru ea. Privindu-se atunci în oglindă se văzu în sfârşit frumoasă, o regină de pâine onorată de parfumul gestului interzis al acelei tăcute încoronări. Zâmbi, apoi zgomotul unor paşi pe coridor o făcu să-şi întoarcă alarmată capul. Sau poate o sperie tocmai greutatea neobişnuită a acelei pâini răzbunătoare, podoabă a unei zile ce nu-i aparţinea.

Primul gând al Mariei fu la sânii dezgoliţi, dar ar fi fost mai bine să fie al doilea. În încercarea stângace de a se acoperi în faţa pericolului pe care-l auzea apropiindu-se, se aplecă înainte în căutarea marginilor bluzei desfăcute, şi astfel coroana îi alunecă de pe cap. Degetele se întinseră prea târziu ca să împiedice dezastrul: pâinea de bun auspiciu căzu jos cu un zgomot sec de oase rupte, şi dusă a fost. Dacă s-ar fi pierdut doar ea în ziua nunţii Bonacattei, nici n-ar fi fost chiar atât de grav.

Atunci când intră să ia coşurile, Anna Teresa Listru n-o văzu decât pe fiica ei cea mică, în picioare, cu sânii dezgoliţi în faţa oglinzii de pe uşa dulapului. Mama mirelui, venită să dea o mână de ajutor, n-o văzu decât pe fata de suflet a Bonariei Urrai singură între coşurile cu pâine, ca un menhir rămas în picioare în mijlocul colinelor de iunie. În spatele lor, Bonacatta, îmbrăcată în alb, nu văzu decât bucăţi din pâinea ei nupţială împrăştiate pe lespedea de culoarea vinului roşu din dormitorul mamei sale. În dezastrul acela de reflexe, nici una din ele n-o văzu cu adevărat pe Maria, şi în orbirea aceea colectivă se găsi singura consolare pentru ea, singura formă de familiaritate posibilă între zidurile casei. În cele din urmă, fără să se mai ţină prea mult cont de superstiţii, nunta avu totuşi loc, şi printre lacrimile de disperare ale Bonacattei pâinea fu lipită provizoriu cu albuş de ou şi pusă câteva minute în cuptorul călduţ, atâta cât să ţină până la ofertoriul slujbei de căsătorie. Maria fu pedepsită interzicându-i-se să intre în biserică, şi, în afară de băiatul cel mic al familiei Bastíu, singurii care ar fi avut motiv să se plângă de absenţa aceea ştiau cum stăteau lucrurile şi nu scoaseră o vorbă. Când Maria se întoarse acasă, se întunecase deja de mai bine de o oră, iar Bonaria Urrai lipsea.

Călătoria pe motocicleta cu ataş, un model de după război care se încăpăţânase să reziste pe drumurile desfundate ale câmpurilor din Soreni, fu scurtă şi accidentată. Accabadora stătea pe locul pasagerului, iar bărbatul care venise să o ia de acasă nu încercase nici măcar o frântură de conversaţie.

Când sosiră la casa aflată în plin câmp, bătrâna coborî în grabă. Lătratul furios a doi câini le anunţase deja sosirea şi, în prag, o femeie tânără, îmbrăcată cu un palton din stofa închisă la culoare îi aştepta deja de câteva minute. În colţul cel mai bătut de vânt al casei tencuiala căzută lăsa să se vadă cărămizile nearse, iar în lumina lunii de pe cerul senin se vedea în curte o construcţie mică acoperită cu lut, probabil un coteţ. Ferestrele clădirii principale erau întunecate, dând impresia că nu locuia nimeni acolo. Dar nu era aşa.

— Mulţumesc că aţi venit... murmură femeia, încercând să fie politicoasă.

Accabadora dădu doar din cap şi se înfăşură în şal, deloc dispusă să se lase reţinută mai mult decât era necesar. Intrară în casă lăsând câinii afară, de pază lângă motocicletă. În încăpere o aşteptau şase persoane, o întreagă familie în jurul mesei goale, care se ridicară în picioare ca la apel. În afara bărbatului care o adusese, soţul femeii din pragul uşii, mai erau doi bărbaţi între 30 şi 40 de ani care făcură un semn de bineţe cu capul; lângă cuptor stăteau două fetiţe în pijama, cu ochii somnoroşi ai celor care la ora aceea dorm deja de mult. Cea mai mică ţinea în mână un câine din cârpe, probabil alb cândva. Accabadora pricepu imediat cine era persoana care lua hotărârile în casă şi o întrebă:

— Unde-i?

Femeia făcu un gest semnificativ cu ochii spre uşa de lemn de pe unul din pereţii laterali, ascunsă pe jumătate de o veche credenţă mult prea mare pentru locul acela.

— E în cealaltă cameră, îl mişcăm cât să nu facă escare.

O porni apoi într-acolo, urmată în tăcere, ca într-o procesiune, de ceilalţi.

În cameră, singura lumină era cea a veiozei de pe noptiera aflată lângă pat, suficientă însă pentru a desena nişte umbre diforme pe capul scheletic al bătrânului care zăcea în aşternut, cu fata între două perniţe. Bărbatul părea că doarme.

— De cât timp e aşa? întrebă accabadora, apropiindu-se de pat.

Într-o mişcare spontană ceilalţi se aşezară în jur.

— Săptămâna viitoare se fac opt luni. Dar, dacă luăm în considerare şi perioada în care mai puteam să-l aşezăm în capul oaselor, de doi ani.

Vorbea doar femeia, schimbând din când în când câte o privire cu soţul şi fraţii săi. Ochii negri ai accabadorei o fixară.

— El a întrebat de mine?

Cealaltă dădu din cap de mai multe ori, coborând privirea ca şi cum ar fi vrut să-şi ascundă lacrimile.

— Nu, nu mai vorbeşte de săptămâni întregi, adăugă apoi. Dar eu îl înţeleg pe tata.

Aparent mulţumită de răspuns, accabadora îşi scoase mâna de sub şalul negru şi atinse delicat fruntea osoasă a bătrânului. La acel gest, bărbatul deschise ochii, fixând-o cu pupilele

spălăcite, fără să scoată nici măcar un geamăt.

— Aţi luat de pe el toate talismanele binecuvântate?

— Toate. Am căutat şi în perne şi în saltea. I-am luat şi pandantivul de botez. Nu mai are nimic care să-l ţină. – Enumerând obiectele vocea femeii avea ceva febril în ea. – I-am pus până şi jugul.

Femeia se apropie de pat şi scoase de sub pernă o bucăţică de lemn dulce tăiată grosolan în formă de jug. Accabadora examină obiectul, apoi îşi întoarse privirea spre bătrânul întins în pat. Când vorbi din nou o făcu adresându-se hotărât celorlalţi.

— Ieşiţi cu toţii.

Nici unuia dintre bărbaţi nu-i trecu prin cap să n-o asculte. Văzând că stăpâna casei nu se mişca, bătrâna o fixă cu privirea. Împotriva voinţei ei, femeia părăsi încăperea, închizând fără zgomot uşa în urma ei.

Rămasă singură cu bătrânul, îl examină. Ochii larg deschişi ai lui moş Jusepi Vargiu aveau imobilitatea fără întoarcere a lucrurilor rupte. Bonaria îi luă mâna descărnată apăsându-i delicat încheietura şi braţul, iar în atingerea aceea ceva o făcu să tresară. Bătrânul scoase un sunet răguşit.

— Te-au chemat până la urmă...

Ca într-un cleşte descărnat, apucă mâna accabadorei şi o trase spre el, obligând înalta figură întunecată să-i dea ascultare şi să se aplece. În ciuda neputinţei sale, şoapta bătrânului nu se pierdu în cutele şalului şi Bonaria Urrai îl auzi perfect. Afară se găsea familia care aştepta spunând rugăciuni, dar accabadora nu avu nevoie nici măcar de timpul necesar pentru un *Pater ave gloria* ca să iasă din camera bătrânului, având grijă să lase uşa deschisă în urma ei. Rudele bătrânului se ridicară din nou în picioare. Când Bonaria Urrai li se adresă, femeia şi soţul ei regretară că nu s-au născut surzi.

— Antonia Vargiu, pentru că m-ai chemat fără motiv, fiţi blestemaţi toţi cei de fată!

În atâţia ani de zile nu fusese niciodată obligată să rostească acele cuvinte, dar acum, când se dovediră necesare, îi veniră pe limbă firesc ca respiraţia.

— Pentru că m-aţi minţit spunându-mi că nu vorbeşte, fie-vă blestemaţi copiii, cei pe care-i aveţi şi cei care or să vină!

— Nu! – Femeia care o întâmpinase ţipă ca s-o oprească, în timp ce ceilalţi făceau un pas înapoi rugându-se în şoaptă. – Era pe moarte, a spus-o şi doctorul.

Accabadora nu-şi schimbă expresia şi nici tonul.

— Știi foarte bine că taică-tău nu e muribund, nici măcar nu e aproape de ziua aia. Mai bine dă-i de mâncare. Dacă moare de foame, tu să nu mai ai somn.

Fetiţa cu câinele din cârpe începu să plângă, dar nici unul dintre adulţii prezenţi n-o băgă în seamă. Fără ca măcar să salute, accabadora ieşi din casă. Când, după mai puţin de o jumătate de oră, motocicleta cu ataş se opri în faţa casei Bonariei Urrai, Maria, trează, era teribil de speriată.

— Unde ai fost? Eram îngrijorată.

— Am ieşit.

— Asta văd şi eu, tuşă... Cine-i bărbatul ăla?

— Nu-l cunoşti, Maria. Și n-ar trebui să fii trează la ora asta, mâine e luni.

Fata făcu un gest de iritare, fără să-i pese că bătrâna o vede.

— Ce-mi pasă mie de şcoală? Unde ai fost?

Bonaria Urrai, acoperită încă de praful călătoriei pe drumul neasfaltat, nu-şi ascunse surpriza fată de tonul acela.

— Nu trebuie să-ţi dau socoteală unde merg, Maria Listru. Sau poate că tu ai devenit acum cea mare, iar eu cea mică?

Fraza aceea nu reuşi s-o pună la punct pe fată, care mai avu un ultim zvâcnet de furie.

— Chiar dacă sunt mică, n-am dreptul să ştiu ce se întâmplă în casă? E trecut de miezul nopţii. Nici măcar n-am mâncat ca să te aştept pe dumneata...

— Pasărea care nu ciuguleşte a ciugulit deja. Oi fi avut burta prea plină de la nunta surorii tale ca să mai poţi mânca ceva.

Maria nu răspunse, privi doar chipul bătrânei croitorese şi şalul ei negru, înfăşurat încă pe trup ca pentru a o apăra de frigul inexistent al lunii mai, cu o temperatură plăcută chiar şi noaptea. În tăcerea aceea, Bonaria Urrai descoperi povestea unor lucruri nespuse şi o privi la rândul ei. Scoţându-si şalul murmură:

— Spune-mi ce s-a întâmplat.

În noaptea aceea nu dormi nimeni, nici femeile din familia Listru care aveau de sărbătorit, nici familia Vargiu căreia îi

scăpase motivul de a o face, nici cele două femei din casa lui Taniei Urrai, care, îmbrăţişate lângă cuptor, vorbiră până în zori despre o pâine şi o iubire sfărâmate. Doar spre dimineaţă, punându-şi capul pe pernă, Maria îşi aminti de cealaltă dată când Bonaria, cu cinci ani în urmă, ieşise noaptea şi când murise Giacomo Littorra. Se gândi la asta ca scufundată în apă, cu ameţeala visătoare a amintirilor din copilărie, apoi, sfârşită, adormi. În toate astea, partea bună era că nu mai fu nevoie să inventeze scuze ca să nu se ducă să-şi ajute mama să facă pâine.

Capitolul al şaptelea

Trecuseră patru ani de la povestea cu piatra de hotar de la Pran’e boe şi Nicola Bastíu nu reuşea să înţeleagă cum putuse taică-său să treacă peste asta fără să facă nimic. Cu lovituri furioase de cosor, tăia gardul viu pe latura de sud a bucăţii lor de pământ, cea dinspre măslini, aruncându-şi din când în când privirea în direcţia opusă, dincolo de zid, unde Manuele Porresu aştepta de zile întregi, sub pergola casei, momentul potrivit să secere roadele ogorului devenit cu aproape două sute de metri mai mare tocmai datorită hotarului mutat pe terenul familiei Bastíu. Ceilalţi vecini seceraseră deja, care mai devreme, care mai târziu, şi aerul era încărcat de fumul apăsător al miriştii arse, temperatura se ridicase cu cel puţin două grade, ceea ce nu era tocmai ideal pentru vremea aceea. Nicola le aruncase o privire scurtă înainte de a începe să taie fără milă gardul viu alături de fratele său, care încerca inutil să ţină ritmul cu furia lui.

— Nico, încetează, o să mă loveşti dacă te mai mişti aşa ca o gorilă.

— Lasă-mă-n pace, Andría, că de câte ori vin aici şi văd ce face nenorocitul ăla...

Andría cunoştea pe de rost lista cu nemulţumirile fratelui său. Terenul acela care devenise mai mic i-ar fi revenit lui atunci când urma să se facă împărţirea, şi ideea de a suferi o nedreptate legată de un bun ce i se cuvenea, fără să aibă încă autoritatea de a se răzbuna, îi dubla furia cu vârf şi îndesat.

— Părea că tata voia să i-o plătească, apoi n-a mai făcut nimic, şi anul ăsta individul va culege cel puţin patru sute de chintale în plus pe spezele noastre!

De câte ori muncea pe latura terenului în dispută, Nicola măsura din ochi partea care după părerea lui lipsea şi calcula daunele pe baza a ceea ce Porresu plantase în anul acela. O dată punea pătlăgele roşii, o dată pepeni galbeni. Anul ăsta pusese grâu.

— Tata ţi-a explicat motivul...

— Ce-mi pasă mie de prietenii lu' tata, de lumea pe care o cunoaşte tata şi de faptul că tata nu vrea să jignească pe nimeni! Terenul e al meu, iar Porresu a făcut o dată ce-a vrut cu el. Ce-l poate împiedica să mute hotarul şi în noaptea asta, când are de-a face cu nişte pămpălăi care stau şi se uită?

— Crede că în zid se află făcătura cu câinele şi acum nu mai pune mâna pe el, ştii şi tu asta.

Deşi raţionamentul era perfect, Nicola nu era mulţumit, chiar dacă era o garanţie pentru viitor; răspunsul nu-i dădea înapoi bucata de pământ pierdută. Cosorul bâzâia în aer ca un bondar, în timp ce lăstarii de mur cădeau la picioarele lor într-o dezordine calculată.

— Un singur lucru am înţeles eu: ce-i al meu trebuie să fie apărat de mine. Tata e bătrân, n-are poftă să se războiască cu unul şi cu altul. Mie însă îmi pasă dacă cineva îşi bate joc de mine.

— Și ce-i faci, Nicola? Ridici zidul şi i-l pui peste grâu, ca să fii tu ăla care mută hotarele altora?

Nicola încetă să mai agite cosorul şi îl privi.

— Dacă nu poţi avea înapoi ce ţi-a fost luat, poţi face în aşa fel încât hoţul să nu se bucure de ce-a furat.

— Nu te înţeleg, minţi Andría privindu-şi fratele acoperit de sudoare şi praf.

— Mă înţeleg eu, mă înţeleg. Să-şi pună pofta-n cui copiii lui Porresu c-o să facă facultate pe banii mei.

— Eu n-as face nimic altceva decât ce-a făcut tata, Nico. Altfel poţi ajunge mai mult să pierzi decât să câştigi.

— E pământul tău, Andría?

— Nu, dar...

— Atunci vezi-ti de treburile tale, că nu mă înveţi tu pe mine cum să trăiesc. – Adăugă apoi cu o răutate evidentă: Apropo, i-ai spus Mariei Urrai că te-ai îndrăgostit sau trebuie să i-o scriu eu pe zidul casei?

Andría tăcu, iar tăcerea lui fu mai apăsătoare decât o ocară, şi cu apăsarea asta terminară de curăţat gardul viu şi strânseră lăstarii într-o grămadă pe care o lăsară să se usuce la soare ca s-o ardă peste câteva zile.

Toată după-amiaza Andría se gândi la ceea ce spusese

Nicola, neştiind dacă să-l creadă sau nu în stare să facă ce ameninţase că va face. Prea prudent ca să-i spună mamei, în ciuda părerii pe care o avea fratele său despre el, era totuşi destul de isteţ ca să înţeleagă că nu e cazul să vorbească despre asta cu taică-său sau cu prietenii de la cârciumă. Maria era singura cu care putea să vorbească deschis, şi Andría îşi dădu seama încă o dată de asta privind-o cum, aşezată pe un scaun din rafie făcut special pentru ea, la lumina zgârcită a unui cer înnorat, cosea buzunarul unei rochii de stofă cu priceperea unei croitorese experimentate.

— După părerea ta ce-ar putea să facă?

— Andri, nu-i chiar atât de prost frate-tu. Vorbeşte aşa pentru că e supărat, dar n-are nimic în mână, aşa că n-o să facă nimic.

— Tu nu l-ai văzut, ăla nu mai doarme...

Lângă cuptorul stins zăcea Mose făcut covrig; făcătura ratată dormea liniştită în sunetul vocilor celor doi tineri, profitând de absenţa Bonariei ca să se bucure de cele câteva ore de stat în casă dăruite pe furiş de Maria. Iubirea necondiţionată a animalului i se părea Mariei singurul lucru din lume pe care nu trebuise să-l merite. Ca să-i mai treacă nervii, Andría se aplecă înfundându-şi în blana moale a lui Mose faţa pe care începeau să apară primele umbre ale bărbii.

— Nu-l cred în stare să transforme o pagubă într-un câştig, spuse Maria. Însă dacă tu crezi că da, trebuie să-i spui tatălui tău.

Dacă Andría ar fi fost sigur, ar fi făcut-o imediat, chiar cu riscul de a primi două picioare în fund de la frate-său, care pentru aşa ceva ar fi fost în stare să-i ardă vreo câteva în ciuda celor şaptesprezece ani ai săi. Dar, pentru că nu avea nici un fel de siguranţă, hotărî că în toată sfara aia nu era suficientă jumară, şi, fără să ştie, îşi bătu joc de instinctul său pentru ultima oară în viaţă.

Pentru un bărbat care aspiră la respectul celorlalţi, lucrurile bune pot fi şi gratuite, dar cele rele trebuie să fie întotdeauna necesare. Dacă cineva i-ar fi cerut socoteală în momentul acela, Nicola Bastíu ar fi atribuit, fără nici o îndoială, gestului pe care urma să-l facă starea de necesitate care putea să-l

justifice. Și totuşi alese noaptea ca să-l ducă la îndeplinire, deoarece pentru anumite lucruri întunericul e deja în felul său o formă de iertare. Nu avea prea mult timp ca să-şi pună în aplicare planul, căci acasă îl ştiau la cârciumă cu prietenii, în timp ce prietenii credeau că e pe punctul de a ieşi. În seara aceea, timpul îi fusese un complice credincios, aerul era uscat şi se pornise un vânt cald dinspre sud care ridica firele de iarbă cu rafale bruşte, mângâind grâul copt al lui Porresu cu mâna mincinoasă a păstorului ce duce oile la abator. Lumina lunii era suficientă ca să vadă, dar Nicola ştia că nu era neapărat un avantaj pentru el, aşa că se mişcă repede, încercând să se folosească de umbra mai întunecată a zidului şi a copacilor, în timp ce paşii săi respectau din instinct tăcerile nocturne ale câmpiei. Se dovedi necesar să târască dincolo de zidul de piatră câţiva din lăstarii uscaţi pe care-i îngrămădise împreună cu Andría cu câteva zile în urmă, ducându-i până în punctul cel mai sudic al terenului lui Porresu: era singurul mod de a acţiona în aşa fel încât incendiul, odată izbucnit, să se întindă în direcţia în care ar fi făcut o pagubă cât mai mare, aceeaşi cu a vântului. Avu nevoie de puţin timp şi de multă atenţie, pentru că Nicola nu voia ca după urma crengilor târâte pe terenul moale să poată fi prea uşor descoperit autorul gestului. Porresu trebuia să bănuiască că fusese batjocorit, dar fără să fie atât de sigur încât să facă apel la justiţie, exact la fel cum făcuse el cu familia Bastíu în urmă cu patru ani. Datorită vântului, incendiul putea foarte bine să fi pornit de la focul scăpat de pe ogorul unui vecin, unul din cele care poate mai mocneau încă furioase pe pământul înnegrit al miriştilor arse în zilele acelea. Se putea întâmpla să nu fi fost stinse bine. Se putea întâmpla să se înteţească vântul. Se putea întâmpla ca ăla pe care-l credeai prost să te considere pe tine prost, dar nu era ipoteza cea mai probabilă. Și tocmai pe asta conta Nicola, în timp ce aprindea iasca pentru a da foc grămezii de lăstari.

Când flăcările se ridicară spre cer ca un blestem, fiul cel mare al lui Salvatore Bastíu se îndrepta deja spre maşină, lăsând vântul să-şi facă treaba, căci el în ziua aia o făcuse pe a lui. Glonţul care şuieră în noapte îl ajunse pe Nicola când era aproape în drum, lăsându-l întins pe jos, cu faţa la pământ, fără o explicaţie şi fără un strigăt.

Capitolul al optulea

Comandantul de carabinieri, calabrez cu strămoşi sicilieni, nu crezuse nici măcar o clipă, dar avea destulă experienţă ca să ştie că, dacă erau opt martori care confirmau că fusese un accident de vânătoare, nu exista chiar nici un motiv s-o facă pe chiţibuşarul. Există locuri în care adevărul şi părerea majorităţii sunt două concepte care se suprapun, iar în acea misterioasă geografie a consensului, Soreni era o micuţă capitală morală. Procesul-verbal fu scris, semnat şi clasat, iar Nicola fu trimis acasă cu o rană destul de gravă la picior, ruşinându-se mai mult pentru că nu-şi dusese la îndeplinire răzbunarea decât pentru că-şi obligase tatăl să le ceară prietenilor să mintă pentru a-i acoperi eşecul.

Știind prin ce expedient fusese explicată în faţa legii întâmplarea de pe pământul de la Pran’e boe, Manuele Porresu mergea duminica la biserică la braţul nevestei zburând la doi metri deasupra pământului, mândru că-şi făcuse dreptate pentru nedreptatea pe care o făcuse şi conştient de a fi câştigat tăcerea respectuoasă a celor care îl acuzaseră înainte. Ceea ce însă îl apăsa cel mai tare pe Salvatore Bastíu era că fiul său fusese considerat, şi în consecinţă făcuse să fie şi el considerat, un prost. Nimeni nu era la Soreni mai batjocorit şi mai marginalizat ca prostul, pentru că dacă şiretenia, forţa şi inteligenţa se puteau cuceri cu arme egale, prostia nu avea un duşman mai mare decât ea însăşi, şi fundamentala ei imprevizibilitate o făcea mai periculoasă cu prietenii decât cu duşmanii. Nenorocirea era că, nici într-un caz, nici în celălalt, cuvântul prost nu putea fi asociat cu respectul, bun de prim ordin într-un loc în care nu existau prea multe alte bunuri.

Giannina Bastíu mergea la cumpărături ţinându-şi capul sus în ciuda a tot ce se întâmplase, dar sclipirea ironică din ochii celor care o întrebau pe un ton mieros cum se simţea Nicola o făcea de cele mai multe ori să mintă, vânturând o vindecare tot mai apropiată. În realitate, starea piciorului lui Nicola se

înrăutăţea pe zi ce trecea şi, în ciuda tratamentelor atente, izbucnise o infecţie din cauza căreia febra nu scădea şi care-l obligase de două ori pe doctorul Mastinu să redeschidă sutura ca să dreneze puroiul. Maria şi Bonaria trebuiră să aştepte înainte de a face vizita de curtoazie, pentru că Nicola nu voia să primească pe nimeni, în parte pentru că se ruşina, în parte pentru că nu voia ca prietenii să-şi dea seama de situaţia în care se afla; dar după două săptămâni de imobilitate totală la pat, tânărul era ca un leu în cuşcă, suportând cu greu chiar şi vizita doctorului sau a rudelor. După multe zile, piciorul tot nu dădea semne de vindecare, până când doctorul Mastinu îşi dădu seama că nu mai era nici o îmbunătăţire de aşteptat.

Imediat ce la cârciumă se răspândi vestea unei eventuale amputări a piciorului lui Nicola, aşa-numitul accident de vânătoare nu mai fu considerat atât de amuzant.

Era pentru prima oară când Bonaria îl vedea pe Nicola de când avusese loc întâmplarea de la Pran’e boe. Chiar şi atunci când tânărul începuse să primească vizite, bătrâna croitoreasă aşteptase şi n-o trimisese nici măcar pe Maria să afle veşti. Era ca şi cum s-ar fi detaşat de faptul în sine şi de persoana care-l dusese la îndeplinire, ca şi cum evenimentul în care lipsise puţin ca Nicola să-şi piardă viaţa îl omorâse cu adevărat şi îl făcuse să se nască din nou pe un pământ străin, mai îndepărtat şi fără graniţe comune, un pământ pe care ca să ajungi trebuia să faci o lungă călătorie.

Patul în care-l aşezaseră pe Nicola era patul matrimonial, pentru musafiri, din camera rezervată rudelor când veneau la diverse sărbători, folosită în tot restul anului pentru păstrarea lucrurilor preţioase. Nicola stătea în mijlocul patului sprijinindu-se pe multe perne, cu o simplă cămaşă albă pe el şi cu piciorul rănit afară din aşternut pentru a fi mai uşor pansat. Cuvertura colorată din pluş avea o nepotrivită fantezie cu îngeraşi ţinând în mâini debordante cornuri ale abundenţei, dar printr-un joc insolent de suprapuneri păreau că susţin şi piciorul cangrenat, prins între mâinile lor dolofane ca o comoară de risipit în jur. Pe fresca aceea barocă Nicola ocupa locul unei pete prost spălate, cu ochi şi cuvinte ameninţătoare.

— Au spus că n-am să mă vindec. A venit chiar şi doctorul

Schintu de la Gavoi, dar a spus că nu se poate face nimic. Trebuie să-mi taie piciorul.

O fixă pe Bonaria cu o privire acuzatoare, ca şi cum vina acelei sentinţe ar fi plutit în aerul camerei şi de-abia aştepta să găsească pe cineva dispus să şi-o însuşească. Ca să exagereze importanţa dezastrului, Nicola adăugă:

— O să mor.

Bonaria Urrai îl privi cum stătea palid în pat şi îşi strânse mâinile în poală. Anume nu răspunse până în momentul acela privirii acuzatoare a fiului familiei Bastíu, pentru că un pat în care se boleşte nu fusese niciodată un loc bun de găsit vinovaţi. Când începu să vorbească, o făcu pe un ton lejer şi limpede, ca şi cum ar fi vorbit despre lucruri fără importanţă.

— N-o să mori, o să-ţi taie doar piciorul.

— Tot una-i. Da' ce, un cal nu-i mort dacă devine şchiop? Sau îl hrănesc cu nutreţ pentru ologi?

— Tu nu eşti un cal, Nicola.

— Tocmai pentru că nu sunt un cal merit mai mult decât să port toată viaţa doliu după mine însumi.

— N-ai fi nici primul, nici ultimul.

— Mai bine mă omor.

Bonaria avea privirea aspră în timp ce-l asculta. În ciuda cunoscutei slăbiciuni pe care o avea pentru Nicola, mâinile ei osoase fără inele, cu degetele împletite ca un ghem pregătit de lucru, nu trădau în momentul acela nici o urmă de compasiune. Vocea avea aceeaşi temperatură rece ca aerul de afară, ca şi cum bătrâna s-ar fi transformat într-un curent de aer ca să-l schimbe pe cel nesănătos din încăpere.

— Domnul dă, Domnul ia. Nu putem primi numai ceea ce ne place.

Nicola râse la auzul acelor clişee, un râs sec, —încărcat de toată furia unui bărbat care se simte neputincios pentru prima oară în viaţa lui.

— Te-au făcut popă, tuşă Bonaria? Avem un popă femeie la Soreni şi nu ştie nimeni! Cine-i spune acuma lui don Frantziscu că o are paroh adjunct pe fiica lui Urrai?

— Nu bătându-ţi joc de mine, o să reuşeşti să-ntorci cărările vieţii. – Bonaria nu se supără nici la auzul a ceea ce alţii ar fi considerat o intolerabilă lipsă de respect.

Nicola se hotărî să profite de asta, jucându-şi imediat toate cărţile.

— Dar le pot schimba pe cele ale morţii. Sau o poţi face dumneata...

Bonaria Urrai deveni precaută şi îl înţepă cu privirea.

— Nu te înţeleg, spuse fără vlagă.

— Ba, mă înţelegi. – Nicola coborî vocea până la şoaptă, îndârjit în disperarea lui. – Santino Littorra mi-a spus ce-ai făcut când s-a prăpădit taică-său. Eu nu-ti cer nimic altceva.

Cu un gest brusc, Bonaria se ridică de pe scaun ca arsă, făcu câţiva paşi spre fereastră întorcându-i spatele şi când se întoarse avea în ochi o expresie pe care Nicola nu i-o văzuse niciodată până atunci.

— Vorbeşti despre lucruri pe care nu le cunoşti, iar Santino a greşit făcând acelaşi lucru. De altfel, orice ţi-ar fi spus, sunt două situaţii complet diferite. Giacomo Littorra era pe moarte.

— Eu sunt mort deja, dar nu pot fi îngropat.

Bonaria făcu un gest de ciudă cu mâna, un gest mai limpede decât orice cuvânt.

— Crezi într-adevăr că rolul meu e acela de a-i omorî pe cei care nu au curajul să înfrunte greutăţile?

— Nu, cred că e acela de a-i ajuta pe cei care nu vor să mai sufere.

— Aceea e sarcina Domnului nostru, nu a mea. N-ai crezut niciodată în lucrurile drepte, acum vrei să mă înveţi pe mine cele greşite.

Prea puţin dispus să respecte rolurile divine în piesa de teatru în care avea rolul principal, Nicola făcu un gest de ciudă la replica Bonariei. Cu o voce iritată o strigă pe maică-sa, care apăru imediat în cameră ştergându-şi mâinile de şorţ.

— Ce vrei, Nicola?

— Tuşa Bonaria se face popă, mamă. Dă verdicte ca unul care trăieşte din pomeni. Ascult-o!

Giannina îşi întoarse capul spre Bonaria cu o privire rătăcită, dar bătrâna Urrai nu se mişcase şi fixa ochii cuprinşi de febră ai lui Nicola fără nici o expresie pe chipu-i însemnat de vreme.

— Ce spui, Nicola? Aşa se vorbeşte cu cine vine să te vadă?

— Fiul tău se simte rău şi spune tâmpenii, Giannina. Nu-l asculta, nici eu nu-l ascult.

— Nu spun tâmpenii. Dumneata le spui, dumneata care ai două picioare şi vii să-mi spui să-mi duc povara pe un singur picior. Popii fac aşa, şi proştii!

— Nicola, tu ştii de ce îţi spun anumite lucruri. Nu-i nevoie să-ţi verşi supărarea pe mine.

— Atunci de ce vorbeşti ca una care nu ştie ce e viaţa?

— E o singură persoană aici înăuntru care nu ştie ce e viaţa. Dacă ai avea un pic de bun-simţ ar trebui să-i mulţumeşti îngerului tău pentru miracolul că eşti viu, fiindcă după ce ţi s-a-ntâmplat ai putea fi deja sub pământ, iar noi în jurul tău să te bocim.

— O viaţă întreagă petrecută în pat înseamnă pentru dumneata miracol? Să mă duc la budă cărat pe un scaun de alţii înseamnă miracol? înainte da, eram un miracol, eram un bărbat cum la Soreni nu sunt decât doi poate, sau nici atâta. Acum sunt un olog, unul care nu merită aerul pe care-l respiră. Ar fi fost mai bine de o sută de ori să fi murit!

La vorbele astea Bonaria tăcu, întorcându-se spre fereastra prin care lumina plină a zilei umplea încăperea de un roz cald şi ireal. Îngeraşii de pe cuvertură străluceau cu neruşinare sub mângâierea aceea luminoasă, dând naştere printre cutele de pluş unei iluzii optice: aceea a unui dans infantil şi isteric. Bonaria îşi luă şalul de pe scaun cu o mişcare scurtă, anunţând plecarea. În timp ce ieşea murmură:

— Asta gândeşti cu adevărat, Nicola? Eu cred că greşeşti. Dacă e suficient un picior ca să facă pe cineva bărbat, atunci orice scaun e mai bărbat decât tine.

Giannina Bastíu îşi dojeni mânioasă fiul care tăcea, apoi o urmă cu pas rapid pe Bonaria. Pe coridorul strâmt, cele două femei se priviră în tăcere, în timp ce din dormitor se auzeau zgomotele pline de furie ale unor mici mişcări în pat, atât de bruşte cât îi permitea lui Nicola starea în care se afla. După câteva minute de aşteptare nervoasă, Giannina şopti:

— Nu-şi acceptă situaţia. Ce putem face?

— Încercaţi să i-l aduceţi pe preotul vicar.

— Don Frantziscu? Da’ ce să-i facă lui Nicola, când băiatul meu nici măcar nu crede în Dumnezeu?

Strângându-şi buzele, Bonaria îşi privi prietena.

— Nu ştiu, Giannina, dar într-un moment de slăbiciune unii

preferă să devină mai degrabă credincioşi decât puternici. Poate în numele lui Dumnezeu el ar reuşi să-l convingă să se accepte aşa cum e.

Giannina Bastíu dădu din cap, nu fără o umbră de resemnare. Ideea de a avea un fiu credincios nu-i era, în fond, mai puţin străină decât aceea de a avea un fiu schilod.

Capitolul al nouălea

Bicicleta, întoarsă cu roţile-n sus, se sprijinea pe şa şi pe ghidon. Mâna lui Andría Bastíu învârtea încetişor roata din spate, în timp ce ochii căutau spinul care foarte probabil perforase cauciucul. Maria ieşi pe poarta din spate cu un lighean plin pe jumătate cu apă şi îl aşeză lângă bicicletă.

— Renunţă, dacă ai fost la Turrixedda, o fi vreun spin mic. Mai bine vâră cauciucul în apă ca să vezi exact pe unde iese aerul.

Andría nu era de aceeaşi părere. Fără să arate că o auzise, rotea cauciucul cu .degetele, căutând umflătura revelatoare, răbdător şi tăcut ca un miner.

— Andría, nu pot sta aici toată după-masa pentru un cauciuc spart.

Vocea Mariei ajunse la el şi băiatul ridică ochii de la roată cu o expresie interogativă.

— Dacă ai treabă, du-te, eu vreau să termin. Dar nu puteam să fac asta acasă, Nicola de-abia s-a întors de la spital. Nu mă apuc să repar o bicicletă în curte, sub fereastra lui...

Maria dădu din cap şi se duse să se aşeze pe bordura din fata casei Bonariei Urrai, Iară să-i pese că era îmbrăcată cu jeanşii noi.

— Cum se simte?

— Mizerabil. Mârâie ca un animal, e supărat pe toţi şi spune tot timpul că vrea să moară...

— Într-un fel îl înţeleg, dar trebuie să vă fie greu şi vouă...

— Fratele meu n-a avut niciodată o fire uşor de suportat, dar ăsta e cel mai rău lucru care i se putea întâmpla. Mama plânge pe ascuns, tata se preface că totul e bine, şi atunci el se înfurie şi mai tare. Mie mi se pare că tot ce fac îl enervează.

În timp ce vorbea, Andría scoase camera de pe roata de bicicletă şi începu s-o umfle cu o mică pompă albă.

— Aş vrea să merg să-l văd, dar nu vreau să-l deranjez.

— Nu ştiu dacă e o idee bună, dar poate cu tine se

înfrânează...

Cauciucul fu rotit încet-încet în apa din lighean, până când dintr-un punct invizibil se ridică o coloană de mici bule de aer.

— Asta-i, afurisitul! Dă drumul la petec să-l lipim, exclamă Andría satisfăcut. Cu cât se vede mai puţin, cu atât mai mare e stricăciunea, întotdeauna e aşa.

De când, la spitalul din Monte Săli, îi tăiaseră piciorul drept, Nicola dormea patru ore pe noapte şi numai cu sedative. Doctorul Mastinu spusese că e normal, că are nevoie de timp ca să-şi revină, dar Giannina Bastíu credea şi nu prea, pentru că Nicola nu fusese niciodată unul care să se plângă că-l doare. Îşi rupsese nici mai mult nici mai puţin decât şapte oase, când era mic nu se temea nici de înălţimi, nici de adâncimi; cuiburile din copaci şi şerpii din prăpăstii erau pentru el provocări irezistibile şi imprudenţa era joaca lui preferată, spre continua disperare a mamei şi satisfacţia prost ascunsă a tatălui. Odată, bătând mingea, şi-a fracturat un os de la mână, o bucăţică mică de tot despre care nimeni nu auzise vreodată, aşa încât prietenii râseseră de el spunând că fusese în stare să inventeze un os care nu exista doar din plăcerea de a-şi mai rupe unul. Nicola Bastíu nu era unul care să se plângă că-l doare. Giannina ar fi preferat s-o facă, pentru că atunci când îl vedea în pat, tăcut şi ostil, cu piciorul schilod cusut şi acoperit cu o pânză, simţea în piept un soi de minge de grăsime care nu se topea niciodată şi se mişca în sus şi-n jos în timp ce-i făcea patul, îi ducea de mâncare sau pur şi simplu se apropia să vadă dacă are nevoie de ceva. Îi duseseră televizorul în cameră ca să-i mai treacă timpul când nu era nimeni să stea cu el, dar Nicola îl ţinea aproape tot timpul stins şi privea afară pe fereastră, cufundat într-o lume de furie tăcută, în care singurul cetăţean cu drept de şedere era el. Aşa îl găsi preotul vicar atunci când Giannina, trecând peste orice reţinere, găsi curajul să urmeze sfatul Bonariei Urrai şi să-l invite acasă ca să-i vadă fiul.

Preot paroh în Soreni de douăzeci şi unu de ani, don Frantziscu Pisu avea o burtă rotundă pe care nasturii reverendei stăteau să plesnească la orice respiraţie mai adâncă. Umflătura aceea stânjenitoare, în contradicţie

evidentă cu restul corpului, uscăţiv şi aproape rahitic, reuşea să-l facă să semene din profil cu o şopârlă care înghiţise un ou, zădărnicind cu totul eleganţa austeră a reverendei pe care bătrânul preot o schimba rar. La Soreni, printre zâmbete batjocoritoare, le era tuturor cunoscut ticul său de a-şi trece încontinuu mâna peste burtă ca să întindă stofa, în încercarea de a ascunde cât de cât ceea ce considera singura sa ruşine vizibilă. Binevoitorii îi transformaseră numele de familie în Pisittu[10], poate pentru că gestul acela obsesiv amintea de modul răbdător în care pisicile îşi lingeau blana. Alţii, mai perfizi, îi ziceau însă Tzicu[11], care, pe lângă faptul că era diminutivul numelui, făcea o răutăcioasă aluzie la originea alcoolică a burţii sale umflate. El era la curent cu amândouă poreclele, dar nu le dăduse niciodată prea multă importanţă, cu răbdarea superioară a celui care în peste douăzeci de ani oficiase funeralii pentru toţi, chiar şi pentru cei insolenţi. Gândurile sale nu erau probabil prea departe de o asemenea dispoziţie sufletească atunci când bătuse la uşa familiei Bastíu, o familie care nu riscase niciodată să-şi rupă gâtul împiedicându-se pe treptele bisericii. Cu toate acestea, îl uimise doar în parte cererea Gianninei de a veni să-l vadă pe băiatul ei cel mare, pentru că nu era pentru prima oară când un aşa-zis mâncător de popi se speria de apropierea sfârşitului. Odată ajunşi pe cruce, toţi tâlharii devin buni.

— Sănătate, Nicola, murmură intrând în dormitor, la semnul discret al Gianninei Bastíu, care fusese destul de prudentă să rămână afară, ferindu-se de previzibilele săgeţi ale fiului.

Nicola îşi întoarse ochii de la fereastră ca să fixeze uşa cu gestul instinctiv al vânătorului. Ii fu suficientă o clipă ca să se lămurească asupra identităţii vizitatorului, dar nu se pierdu cu firea.

— Ia te uită, mi-au trimis preotul... Asta înseamnă că sunt pe moarte, şi eu, care nu ştiu nici să scriu, nici să citesc, mă credeam deja olog pe viată.

— Chiar aşa, nu eşti pe moarte, cu siguranţă ţi-au spus-o doctorii. Am venit doar să te văd.

Tânărul nu-i făcu preotului semn să ia loc, iar bătrânul nu

[10] Pisicuţu'.
[11] Duşcă.

profită de vârsta lui ca să se aşeze nepoftit. Poate că, la urma urmei, nici nu era o întâlnire de stat jos.

— Ce surpriză! Când oare aţi mai venit să mă vedeţi?

Don Frantziscu nu fu deloc stânjenit de întrebare. Cu un gest lent îşi scoase căciuliţa de lână albastră de pe capul cărunt, neluând în seamă gestul de iritare al lui Nicola.

— N-ai avut niciodată nevoie.

— Ce vă face să credeţi că acum aş avea? Dacă mama v-a spus asta, v-a deranjat degeaba.

— Nu-i nevoie să mi-o spună, preoţii fac lucrurile astea din proprie iniţiativă, e sarcina lor.

— Sigur, şi ajung să ciugulească din durerea altora. Bună treabă, aşa o să ajungeţi cu siguranţă în paradis. Dar nu speraţi, don Frantzi, că doar pentru că-mi lipseşte un picior sunt acum în căutarea unei cârje.

Bătrânul preot îşi amintea bine obrăznicia aceea, inteligenţa aceea care n-avea pace. Căută privirea tânărului pe care-l avea în faţă, dând la o parte amintirea unui alt Nicola Bastíu, un băieţel ostil cu pantalonii scurţi şi genunchii juliţi pe cimentul din spatele bisericii. Se putea recunoaşte uşor acum rădăcina observând fructul pe care l-a dat. Oftă încet.

— Am venit doar să vorbim, Nicola...

— Să vorbiţi cu mine? Despre ce, despre sexul îngerilor? Despre cum să organizaţi sărbătoarea Magdalenei? Putem să vorbim despre orice, nu-i aşa? Oricum eu am vreme cu grămada.

— Am venit să vorbim despre ceea ce ţi s-a întâmplat.

Replica lui Nicola ţâşni dispreţuitoare ca o lovitură de bici:

— Dumneata nu ştii nimic despre ce mi s-a întâmplat.

— Greşeşti, la Soreni până şi câinii o ştiu, după cum se ştie că nechibzuinţa ta te-a costat un picior.

— Bine, aşa cel puţin mai au un subiect în plus despre care să vorbească la cârciumă în afară de coarnele lor. Cât despre dumneata, dacă trebuie să-mi dai binecuvântarea, dă-mi-o şi pleacă. Dacă am timp cu grămada, nu înseamnă că-l am pentru dumneata.

Preotul nu se mişcă, stătea în picioare lângă uşă, cu căciula în mână ca un cerşetor. Nicola îl privi aşteptând.

— N-am venit să-ti dau binecuvântarea. Binecuvântările nu

se impun nimănui.

— Atunci de ce? Să mă blestemi nu e nevoie,

vezi şi dumneata.

— Nu grăi cu păcat, viaţa ta nu e un blestem, chiar dacă-ţi lipseşte un picior. Despre asta aş vrea să vorbim...

Ochii lui Nicola erau doi cărbuni aprinşi pe chipul palid şi furios, cum nici măcar maică-sa nu-l văzuse vreodată în zilele acelea.

— Dumneata ai vrea să-mi vorbeşte despre viaţa mea? Da' ce ştii dumneata, părinte? Trăieşti oare ca un olog? zâmbi dispreţuitor, îndreptându-şi privirea spre preot. Sigur, şi dumneata eşti oarecum olog, sau cel puţin aşa ai promis că vei fi. Un lucru e să spui „sunt schilod din vocaţie“, dar de fapt ceea ce nu se foloseşte e tot acolo, în caz că cineva îşi schimbă părerea – se înălţă puţin între perne şi pentru o clipă bătrânul preot fu mulţumit că Nicola nu putea să se ridice din pat. Eu însă nu pot să-mi schimb părerea. Iar dumneata, te asigur, habar n-ai despre ce vorbesc.

Don Frantziscu nu-l întrerupse nici măcar o dată, nici nu dădu vreun semn că ar fi dorit s-o facă. Învăţase de mult că orice milogeală e bună pentru cine nu aşteaptă nimic, de altfel Nicola nu părea să aştepte altă reacţie la ceea ce fusese o clară invitaţie de a pleca. Se miră când bătrânul, în loc să plece, îi spuse:

— Deci, dacă am înţeles bine, pe lângă a cerşi milă până când Dumnezeu îţi lasă suflare să te lamentezi, ai luat hotărârea să-i faci să se simtă vinovaţi pe toţi cei cărora le-au rămas două picioare. .., se scărpină el în cap cu un gest distrat, ca şi cum ar fi meditat. E normal, Nicola. Mulţi fac aşa, şi în general sunt cei care nu-şi găsesc alinarea în credinţă sau nu vor s-o găsească.

— Don Frantziscu, nu merge mai departe, vocea lui Nicola era acum calmă, potolită. Nu profita de faptul că eşti musafir în casa tatălui meu.

Preotul, continuând să-l privească ţintă pe tânărul din mijlocul patului, nu se tulbură la ameninţarea aceea destul de evidentă. Vorbi în continuare pe un ton răbdător, pronunţând clar cuvintele, ca şi cum s-ar fi adresat unui copil:

— E scris că trebuie vorbit la momentul potrivit şi la cel

nepotrivit, deci voi vorbi, iar după ce voi pleca, tu vei avea tot timpul să meditezi asupra durerii tale şi asupra semnificaţiei ei. O durere pe care, într-o oarecare măsură, nu uita asta, ai şi meritat-o, cauzând-o altora, dar pe care oricum nu ţi-e dat s-o schimbi, decât acceptând-o cum a făcut Isus Cristos, care a suferit pe cruce pe nedr...

— Ieşi afară!

Exclamaţia era un urlet de furie, căruia îi urmă imediat o pernă, prea prost aruncată ca să-şi atingă ţinta. Nicola Bastíu îşi ieşise din minţi.

— Linişteşte-te, fiule...

— Nu-s fiul dumitale, sau cel puţin aşa sper, sutană umflată! Nu-s obligat să-ţi ascult tâmpeniile. Afară! Pleacă!

Giannina Bastíu apăru o clipă mai târziu alarmată de strigătele fiului, exact la timp să-l vadă pe preot punându-şi liniştit calota pe cap.

— Condu-l pe don Duşcă, mamă. Se grăbeşte şi nu mai poate sta.

Mama se prefăcu că nu venise din cauza zarvei, b/a chiar afişă o stânjenitoare politeţe.

— Don Frantziscu, plecaţi deja, şi eu nici măcar nu v-am tratat cu ceva...

— Nu-ţi face probleme Giannina, trebuie să merg la slujbă în curând.

Nicola tăcu în timp ce bătrânul preot şi Giannina părăseau încăperea. Orice şi-ar fi spus în coridor, nu-şi dădu osteneala să încerce să audă, închizând ochii în căutarea unui simulacru de somn care să-i potolească furia fie şi pentru o oră.

Capitolul al zecelea

Mâinile unse ale Gianninei Bastíu alunecau pe pielea flască a coapsei lui Nicola cu o regularitate hipnotică. În soarele călduţ de octombrie, curtea din spatele casei etala ultimele hortensii înflorite, în timp ce crizantemele îmbobocite de-a lungul zidului apăreau ca nişte drepte promisiuni ce trebuiau încă îndeplinite.

Imediat după ce mânca, în ora cea mai caldă a zilei, un Nicola indiferent o lăsa pe mama lui să-i facă acel masaj medicinal, indispensabil pentru a evita escarele şi pentru a grăbi vindecarea. Lunile de convalescenţă trecuseră mai bine de cum fusese prevăzut, şi sutura piciorului mutilat se cicatrizase fără complicaţii. Asemeni schimbării anotimpurilor, după primele săptămâni de furie oarbă şi atitudinea lui Nicola părea schimbată. Nu mai blestema, nu-i mai insulta pe cei care veneau să-l vadă şi avea tot mai puţine momente de furie în care arunca obiectele la întâmplare. Dar nu vorbea. Nu că ar fi devenit mut, numai că nu mai zicea nici un cuvânt care să nu fie indispensabil şi încetase brusc să mai reacţioneze la impulsurile înconjurătoare. Tatăl şi fratele lui îl ridicau în fiecare zi din pat, îl aşezau pe un scaun şi-l transportau afară, în curte, fără ca el să facă măcar efortul să se proptească în pământ cu piciorul sănătos. Doar atunci când venea Bonaria Urrai părea să iasă din amorţeala aceea nesănătoasă, îndreptând spre bătrâna croitoreasă ochii săi negri ca nişte stele stinse. În timpul acelor vizite părea mai puţin departe, dar nici nu devenea vorbăreţ. Bonaria mergea să-l vadă în fiecare zi, dar nu încercase niciodată să-l provoace la o discuţie, se limita să schimbe două vorbe cu Giannina privindu-l din când în când. Maria o însoţea uneori, dacă era sigură că îl găseşte pe Andría în casă, dar evita să vorbească cu Nicola, ţinută la distanţă de o nemărturisită repulsie pentru suferinţa aceea care nici măcar nu mai era durere. Se certase de câteva ori cu bătrâna ca să evite să meargă, pentru că nu reuşea să dea un sens acelor vizite forţate; pe de o parte, Nicola nu

dădea prin nimic de înţeles că erau acceptate cu plăcere, pe de alta, Maria prefera să-şi petreacă după-amiezile acasă, cosând haine după tiparele care soseau la prăvălie în fiecare lună, sau să meargă acasă la doamna învăţătoare Luciana să-i ceară cu împrumut cărţi de citit seara. În după-amiaza aceea era clar că nu-i mersese bine: şedea lângă Bonaria fără să încerce prea mult să-şi ascundă proasta dispoziţie şi evitând hotărât să-şi îndrepte privirea spre delicata operaţiune pe care o făcea Giannina.

— Vezi ce zi frumoasă, copilul meu... dar în curând va fi răcoare, vom merge să culegem strugurii şi vei putea să guşti vinul cel nou.

Inexplicabil, dar Giannina Bastíu părea că renăscuse după operaţia fiului ei. Odată depăşită ruşinea iniţială, reorganizase treburile casei după noua exigenţă reprezentată de faptul că aveau un invalid de îngrijit şi pentru fiecare oră îşi atribuise o sarcină, fără să-i pese de lipsa gesturilor de mulţumire din partea fiului. Nici în după-amiaza aceea Nicola nu reacţionă când auzi vorbindu-se despre culesul strugurilor. Bonaria în schimb zâmbi şi continuă discuţia cu o aparentă curiozitate, în timp ce Giannina îşi ştergea mâinile pe o cârpă şi acoperea cu multă atenţie piciorul lui Nicola.

— L-aţi dus deja pe Chicchinu să miroasă aerul din vie, sau şi anul ăsta, ca să aflaţi dacă sunt copţi strugurii, aşteptaţi să vi-i mănânce păsările?

— L-au dus deja o dată, dar se pare că mai durează cel puţin două săptămâni. Sperând că timpul nu se schimbă... Maria, o să vii să ne ajuţi anul ăsta?

Obligată să se distragă de la continua încercare de a se distrage, Maria nu dădu un răspuns concret, pentru că ideea de a lucra cot la cot cu surorile ei nu-i surâdea cine ştie ce.

— Nu ştiu, tuşă Giannina, avem atâtea lucruri de făcut, avem comenzi pentru hainele de Crăciun... Mă tem că nici măcar dacă lucrez în fiecare zi, nu voi reuşi să termin, darămite dacă lipsesc – şi, în timp ce se ridica în picioare, se întoarse spre Nicola: Ba chiar mă gândesc să mă întorc acasă să lucrez. Mi-a făcut plăcere să te văd, Nicola.

Nimic nu se schimbă în expresia lui Nicola, ca şi cum nici n-ar fi auzit-o luându-si rămas-bun. Maică-sa, cu un zâmbet

stânjenit, încercă să repare lipsa aceea de politeţe.

— Oh, şi lui, cu siguranţă! Dar e obosit... Se spune că uneori poţi fi mai obosit dacă nu faci nimic decât dacă lucrezi la câmp. Te conduc până la uşă, oricum trebuie să mă duc să fac cafeaua. Dar înainte de a pleca mai ia o prăjitură. Ştii că se numesc *gueffus* după numele unor cavaleri din Evul Mediu? Mi-a spus maică-ta că a citit undeva, dar nu-mi aduc aminte unde...

Bonaria şi Nicola nu rămaseră singuri nici măcar zece minute, dar el le exploată pe toate până la ultimul. Imediat ce auzi închizându-se uşa, păru să se trezească din vraja impenetrabilităţii cu promptitudinea cuiva care nu aştepta decât momentul acela.

— Ce-ai hotărât? bolborosi nerăbdător, în timp ce îi înşfăca braţul ca un naufragiat.

Ea se eliberă cu fermitate din strânsoare, dar răspunsul pe care i-l dădu era senin.

— Nu e nimic de hotărât. Ceea ce-mi ceri nu se poate face.

— Nu mai pot trăi aşa. Nu ţi-e milă când mă vezi în halul ăsta?

În vocea lui Nicola vibra o notă de disperare, dar Bonaria nu se lăsă impresionată.

— Am vorbit deja despre asta, Nicola. N-o voi face.

Nicola se pregătise pentru rezistenţa asta cu aceeaşi grijă cu care altădată pregătise cursele pentru iepuri şi aracii pentru viţa-de-vie. Când ai destul timp, îţi organizezi până şi furia. De aceea Bonaria era sigură că de data asta nu va face nici o scenă.

— Şi totuşi asta faci, atunci când ti se cere. Eu nu-s la fel de important ca ceilalţi?

— N-ai înţeles niciodată nimic despre viaţa ta, Nicola, cum ai putea să-nţelegi ceva despre a mea? E suficient să ştii că n-am să te ajut.

Nicola suspină, ca şi cum s-ar fi resemnat, apoi schimbă registrul.

— Ce-ai zice dacă aş vrea să mă însor cu Maria? întrebă sec, lăsând-o interzisă pentru o clipă.

— Că Maria e cea care ar trebui să-ţi răspundă. Cum aş putea eu să hotărăsc vreodată aşa ceva?

Cu un gest anume, Nicola lăsă să cadă la pământ pătura de pe el. Sprijinindu-se cu mâinile de braţele scaunului, tânărul se aşeză în cea mai dreaptă poziţie de care era în stare. În încercarea aceea de a sta drept păru s-o sfideze pe Bonaria să-i privească ciotul piciorului atârnând, roşu încă de la operaţia pe care o suferise.

— Uite-te la mine, tuşă, uită-te la piciorul meu: de ce să ne batem joc de adevăr? Maria nu s-ar mărita niciodată cu mine, nimeni nu s-ar mărita, pentru că sunt olog. Nu pot lucra, nu pot întreţine o familie, nu pot să fac nimic din ceea ce o femeie aşteaptă de la un bărbat. – Vocea, la început potolită, începu să fie din ce în ce mai încordată. – E ca şi cum aş fi mort deja.

În lunile acelea corpul lui Nicola pierduse din greutate şi din tonus, dar structura era sănătoasă şi nici voinţa nu părea să fie altfel. Poate asta era adevărata problemă. Dacă i-ar fi fost frântă inima, s-ar fi resemnat să se suporte. În schimb, hotărârea lui avea ceva obsesiv, era aceeaşi pe care o punea întotdeauna în orice lucru. Îi plăcea sau nu, Nicola Bastíu era unul dintre lucrurile cele mai vii pe care Bonaria le văzuse vreodată, chiar dacă nu asta îi spuse când îi căută din nou privirea.

— Mama ta te consideră viu şi te iubeşte aşa cum se iubesc viii.

— Mama găseşte motive de bucurie numai atunci când poate avea grijă de cineva. Nu-i vine să creadă că sunt din nou copil, dar ăsta nu e pentru mine un motiv să rămân pe lume.

— Dacă s-ar întâmpla una ca asta ar muri, şi tatăl tău la fel.

— O să moară oricum, şi după aceea cine se va ocupa de mine? O să mă spele la fund nevasta fratelui meu? Și care femeie o să se mărite cu el ştiind că din moştenire face parte şi îngrijirea unui olog?

Bonaria închise ochii. Dacă Giannina Bastíu ar fi intrat în momentul acela ar fi crezut că bătrâna aţipise la soare, plictisită de conversaţia mută a lui Nicola. Apoi dădu din cap şi deschise vigilentă ochii.

— Nici dacă aş vrea n-aş putea face ce-mi ceri tu fără consimţământul familiei.

Chipul lui Nicola se ilumină; i se păru că percepuse umbra înnegurată a unei posibilităţi. Abandonă obositoarea poziţie

dreaptă pentru a se lăsa din nou pe scaun, fără să-i pese de pătura rămasă pe jos. Arătarea aceea impudică a ciotului, atât de nepotrivită cu refuzul pe care-l arătase până acum pentru mutilarea sa, era o armă psihologică. Ar fi fost un minunat soldat Nicola, sau un ticălos cum puţini sunt.

— Nici măcar n-as încerca să-l obţin, dar, dacă dumneata vrei, există un mod de a evita să-l cer.

— Nu există, şi chiar dacă ar exista nu l-as folosi – vocea Bonariei era hotărâtă, dar ochii îi erau întrebători, iar Nicola se simţi încurajat.

— În noaptea de 1 noiembrie[12]. Când uşa rămâne deschisă pentru cina sufletelor, dumneata poţi intra şi ieşi fără grijă. Dimineaţa mă vor găsi mort în pat şi vor crede că s-a întâmplat o nenorocire.

Bonaria se ridică brusc în picioare, luă pătura de jos, aplecându-se să i-o pună din nou pe picioare. Gestul acesta aproape intim îi permise lui Nicola s-o prindă de încheietura mâinii, de data aceasta cu o insinuantă delicateţe. Nu scoase un cuvânt, şi tăcerii aceleia Bonaria îi răspunse cu un murmur:

— Îmi ceri să mă compromit în faţa lui Dumnezeu şi în faţa oamenilor. Ti-ai pierdut minţile, Nicola!

— N-am fost niciodată mai lucid ca acum. Poate că dumneata suporţi ideea de a mă vedea ca un vierme pentru tot restul vieţii, dar pe mine mă aşteaptă o greutate de trei ori mai mare. Dacă o să mă ajuţi, va fi considerată o moarte naturală. Dacă nu, găsesc eu o soluţie.

În ciuda speranţei lui Nicola, până în momentul acela Bonaria Urrai nu luase în considerare nici măcar o clipă ipoteza de a da curs cererii lui. Cuvintele acelea însă fură cele care o făcură să şovăie pentru prima oară, pentru că le auzise cu mulţi ani în urmă, când în spatele colinei numite Mont e Mari mai existau încă o pădure şi o tinereţe de investit în promisiuni.

Războiul, care avea să fie botezat mai târziu Cel Mare, îşi meritase adjectivul, ducând din Soreni trei contingente de recruţi în tranşeele de pe râul Piave şi tot nu fusese de ajuns.

[12] Noaptea Tuturor Sfinţilor, în Italia, după care urmează, pe 2 noiembrie, Ziua Morţilor.

De pe front, împreună cu răniţii grav trimişi acasă, ajungeau veşti despre eroismul Brigăzii Sassari, şi Bonaria, care avea douăzeci de ani, trăise deja destul ca să ştie că substantivul „erou” era masculinul singular al cuvântului „văduve”. Cu toate acestea, îi plăcea să se imagineze mireasă, atunci când, întinsă pe iarba de sub pini, strângea la piept capul cârlionţat al lui Raffaele Zincu, inspirând cu nesaţ mirosurile pământului amestecat cu răşină.

Raffaele nu era frumos în adevăratul sens al cuvântului, şi totuşi la Soreni orice fată de măritat visa să-l ia de bărbat. Adevărul adevărat e că poate îl visau şi câteva femei care aveau deja un soţ, pentru că existau bărbaţi mai bogaţi şi mai înalţi, dar nici unul, la douăzeci de ani, nu avusese în priviri verdele acela inteligent şi ironic, care cerceta ochii celuilalt ca şi cum nu s-ar fi temut de preţul pe care trebuia să-l plătească. Raffaele avea buza inferioară moale ca a unei fete şi un temperament capricios şi senzual care aprindea obrajii numai când se vorbea despre el; Bonariei nu-i păsa că linia arogantă a maxilarului avertiza asupra însuşirilor nu cu totul inofensive ale capriciului. De când era copil lucra pe pământul lui Taniei Urrai împreună cu alte câteva zeci, culegând pepenii galbeni vara şi măslinele iarna, cu o energie care-i câştigase respectul stăpânului şi al tovarăşilor de muncă. Cine scutura măslinii împreună cu el termina ziua de lucru mai repede şi mai bine, şi deseori, la cină, bătrânul Urrai îi lăuda rezultatele, repetând că Raffaele era iute şi la mână şi la vorbă; Bonaria, care cunoştea şi alte iuţimi ale lui Raffaele, dădea din cap cu studiată moderaţie. Acolo unde tatăl ei număra butaşii de vie, ea număra pinii, şi în timp ce el visa oceane de spice aurii, ea avea câmpii de cârlionţi negri pe care uneori, sâmbăta după-masa, să-şi lase mâna să alerge, când tatăl ei era plecat şi nu exista război în stare să-i înlăture focul pe care Raffaele i-l aprindea în vene. Vorbeau uneori ore întregi despre posibilitatea ca el să fie chemat pe front, dar în poveştile lui Raffaele exista întotdeauna un drum de întoarcere.

— O să mă mai vrei dacă mă întorc ca Vincenzo Bellu?

— Fără un braţ? Bineînţeles, pentru că o să fii făcut cavaler de Vittorio Veneto, iar eu o să devin cavaleriţă! – Bonaria răsese înfundat, atingându-i urechile cu o mângâiere distrată.

— Nu glumesc. O să mă mai vrei schilod? Surd din cauza unei grenade sau fără picioare ca Luigi Barranca?

— Eu te vreau înapoi oricum, numai mort nu.

Răspunsul categoric al Bonariei nu-l liniştise.

Vocea lui Raffaele avea în acel moment un ton mai sumbru ca de obicei.

— Poate tu poţi suporta ideea de a mă avea înapoi ca un vierme, dar eu aş prefera să mor de zece ori ca om viu, decât să trăiesc şi numai zece ani ca un mort. Dacă mi se întâmplă una ca asta, fac ca Barranca: mă omor.

— Nici nu vreau să te aud spunând asta, Arrafiei...

Bonaria nu cutezase să privească cerul în timp ce-i astupa gura cu mâna ca să-i înăbuşe cuvintele, în timp ce-i lua capul şi şi-l punea în poală. Privindu-l în clipa aceea de pace îl vedea perfect, cum nu-l văzuse niciodată înainte, vibrând de o asemenea vitalitate, că părea să nu-i fie de ajuns nici măcar trupul sănătos pe care-l avea, intact în fiecare parte a lui.

— N-o să te cheme, o să vezi, murmurase, ca pentru a alunga piaza rea.

— Nu ştiu, dar dacă plec, tu roagă-te să mă întorc. Dacă mă întorc, am eu grijă de restul.

Dar îl chemaseră, şi Bonaria a fost obligată să se roage vreme de treizeci şi cinci de ani, pentru că nimeni nu s-a întors la Soreni să spună că fiul lui Lizio Zincu a fost un erou în tranşee.

Când Giannina Bastíu se întoarse în curte cu tava pe care se afla cafeaua aburindă, Nicola era singur la soare între trei scaune goale şi avea întipărit pe faţă un zâmbet ciudat.

Capitolul al unsprezecelea

Sufletele ne cunosc, sunt ale rudelor noastre, aşa că nu ne vor face nici un rău, pentru că le-am gătit cina. La asta se gândea Andrea Bastíu, în timp ce se pregătea în camera lui pentru noaptea de 1 noiembrie. Îşi scoase încălţările pe care le folosea la câmp, dar rămase îmbrăcat, căci nici prin cap nu-i trecea să se culce. Cu un an înainte maică-sa îl obosise intenţionat, punându-l să culeagă toată ziua cartofi, iar seara adormise fără să vrea, pentru că-l trădase corpul. Dar de data asta nu reuşiseră să-l păcălească, era treaz şi ar fi văzut sufletele mâncând şi luând tutunul tocat lăsat pe masă, unde dimineaţa se găseau impregnate urmele degetelor. Aşa va şti ce să-i răspundă Mariei când spune că sufletele nu merg să chinuie pe nimeni, că mila Domnului nostru Isus Cristos nu o permite. Dacă Domnul nostru Isus Cristos lăsase ca fratele lui să-şi piardă un picior, cum să nu le permită morţilor să mănânce doi *culurgiones*[13]?

Aşa că se aşezase în linişte pe un taburet de nuiele pe care-l folosea atunci când era copil şi ale cărui cuie îl înţepau în fund, rămânând în faţa uşii întredeschise cu determinarea unei santinele la graniţă. După douăzeci de minute somnul îi dădea deja târcoale, dar Andría rămase ghemuit În spatele uşii întredeschise, hotărât să ţină sub observaţie linia coridorului care ducea de la intrare la masa încărcată aşteptând sufletele morţilor. Nicola îi spusese că în noaptea aceea umblă o mulţime de suflete, că anul trecut văzuse până şi sufletul lui Antoni Juliu, fratele mai mare al mamei, care venea pe stradă către casa lor. Antoni Juliu emigrase în Belgia şi de câte ori se întorcea nici măcar nu părea să fie acasă la el; privea în jur de parcă l-ar fi urmărit creditorii, iar negreala de cărbune de sub unghii nu i se curăţa niciodată. Nu era bucuros că pleacă, dar şi mai puţin că vine. Se spânzurase pe pământul familiei Gongius în a treia vară, speriindu-i pe arendaşii care-l găsiseră

[13] Paste făinoase umplute, tipice pentm bucătăria sardă.

atârnat de o creangă ca o pară putredă, cu limba scoasă, emigrat din el însuşi către cine ştie unde.

Poate că va veni chiar Antoni Juliu în noaptea aceea. Pe masă era pregătită anume farfuria cu păhărelul de tărie alături, pentru că-i plăcea ţuica, şi încă cum. Dacă n-ar fi venit să-l bea, a doua zi îl va bea taică-său înainte de masă, sau Nicola, care numai Dumnezeu ştie câtă nevoie avea. Dar nu putea fi sufletul lui Antoni Juliu făptură aceea care trecea pe coridor neagră ca un blestem, defilând prin faţa uşii lui Andría cu un fâsâit de fustă. Nu putea fi al unchiului său capul acela acoperit cu o basma neagră, pasul acela sigur de persoană care niciodată nu-şi părăsise patria de nevoie.

Când Nicola zări făptura misterioasă intrând în casă, închise ochii neîncrezător, apăsat de diferenţa între credinţă şi adevăr. Aveau femei moarte în familia lor? Ar fi vrut să închidă imediat uşa camerei, împingând-o cu putere ca să se izbească frica de ea, dar sufletul era prea aproape şi şi-ar fi dat seama. Din fericire, apariţia se opri cu puţin înainte de camera sa, în fata uşii lui Nicola. Andría o văzu intrând, apoi trase încet aer în piept şi, într-o linişte pe care o spera perfectă, făcu primul lucru nechibzuit din viaţa lui ieşind din propria-i cameră pe coridor.

Într-o noapte ca aceea, a sufletelor, nu trăgeau clopotele. Putea să fie o oră oarecare şi nimic nu s-ar fi schimbat. Pe străzi, în ciuda frigului, toate uşile caselor erau deschise, ca şi cum fiecare familie din Soreni ar fi fugit în grabă uitând să închidă uşa. Familiară acelei nopţi mai mult decât oricărei alteia din an, femeia înaltă care înainta pe stradă aproape ştergând zidurile avea pasul cuiva care ştie perfect unde trebuie să meargă. Se mişcă repede, înfăşurată într-un şal negru, până ce faldurile fustei îşi încetară rotirea pe pragul casei familiei Bastíu. Femeia intră fără să facă zgomot, alunecând pe coridor mult prea repede pentru a lăsa în urmă amintirea ei pe străzi. Chiar şi în întunericul casei se mişca sigură, cu gesturile cuiva din familie, trecând pe lângă uşile camerelor până la ultima, despre care ştia că nu e închisă, aceea unde Nicola Bastíu, ameţit de durere şi de aşteptare fusese furat de somn.

Visa marea, Nicola, marea de când avea douăzeci de ani, singura pe care o văzuse vreodată. Cu opt ani în urmă intrase în apă până la piept, cu pantalonii suflecaţi, lăsându-se izbit de valurile grele de sare. Verişorii lui se împroşcau şi-şi aruncau lubeniţa ca şi cum ar fi fost pe fânul din spatele casei. El în schimb privea acolo unde se termină marea cu ochii larg deschişi şi, cu cât o privea mai mult, cu atât îi venea să meargă îndărăt spre mal, fără să alerge şi fără să se întoarcă, aşa cum faci când ai în faţă anumiţi şerpi. În somn era ca şi cum s-ar fi întors în acea a doua zi de Paşti, numai că nisipul de pe fundul mării era mult mai vâscos, era un monstru fără oase care nu-l lăsa să meargă. Dacă ar fi putut să moară aşa, înecat în apa viselor, ar fi fost mai bine pentru toţi. Deschise însă brusc ochii, zbătându-se schilod în aşternuturi. Îi trebuiră câteva minute ca să se dumirească cine şi ce era, pentru că să ieşi la suprafaţă din tine însuţi e cu atât mai greu, cu cât eşti cufundat mai adânc. Doar atunci percepu respiraţia făpturii slabe care întina aerul încăperii, stând nemişcată lângă peretele din faţa patului. Nicola nu fusese niciodată prea vorbăreţ, dar în momentul acela nici măcar tăcerea nu i se păru bună de rostit.

— Ai venit... murmură răguşit şi palid.

Ea se apropie de pat, răspunzând de abia atunci când fu atât de aproape, că lui Nicola i se păru că simte mirosul amar al bătrânilor. Când femeia vorbi, ştiu că e cu adevărat treaz.

— Aşa cum am venit, pot să şi plec. Spune-mi că te-ai răzgândit şi am să ies de aici fără să mă întorc. Jur că n-o să mai vorbim niciodată despre asta, ca şi cum nu s-ar fi întâmplat.

Nicola răspunse prea repede, ca şi cum n-ar fi vrut să-şi dea timp de îndoială:

— Nu m-am răzgândit. Sunt deja mort, şi dumneata ştii asta.

Ea îi privi ochii, ţinându-şi capul în aşa fel încât să-l împiedice să facă acelaşi lucru. Văzu ceea ce nu căuta şi şopti cu o voce obosită:

— Nu, Nicola, nu ştiu. Numai tu poţi să ştii. Eu am venit pregătită, dar roagă-te ca Domnul să facă să cadă asupra ta lucrul pe care mi-l ceri şi care nu-i binecuvântat şi nici măcar necesar...

— Pentru mine e necesar, spuse Nicola, acceptând blestemul cu o uşoară înclinare a capului.

Între timp bătrâna îşi desfăcea şalul pentru a-şi arăta mâinile în care ţinea strâns un mic recipient de lut cu gura largă. Când accabadora a ridicat capacul, din recipient s-a înălţat un firişor de fum. Nicola Bastíu primi mirosul acru, nu se aştepta să fie altfel, şi-l inspiră profund, murmurând cuvinte înăbuşite pe care bătrâna nu păru să le fi auzit. Bărbatul reţinu în plămâni fumul toxic, închizând ameţit ochii pentru ultima oară. Poate că dormea deja când perna îi fu apăsată pe faţă, pentru că nu tresări, nici nu se împotrivi. Sau poate că nu s-ar fi împotrivit în nici un fel, pentru că nu-i stătea în caracter să moară altfel decât trăise, fără să respire.

Andría Bastíu, îngheţat de spaimă, văzu prin deschizătura uşii sufletul de femeie înveşmântat în negru vorbind cu fratele său, înainte de a se apleca spre el cu perna în mână. Nu vin să facă *asta,* sufletele. Sau poate că da. Și de aceea spunea maică-sa că trebuie închisă uşa, închisă bine, pentru ca morţii să nu-ţi invidieze respiraţia, pentru că după aia vin şi, uite, ţi-o fură într-o pernă. Iar cina e o scuză pentru a-i distrage, nu pentru a le face plăcere. Mănâncă până când se face ziuă, în întunericul casei iau sosul de la *culurgiones* drept sânge şi carnea de purceluş de lapte drept coapse şi obraji roşii încă, şi, dacă nu le aduce nimeni aminte, nici nu bagă de seamă că în spatele altor uşi se află fiinţe vii întregi. În clipa aceea Andría ştiu că dacă ar fi rămas în viată n-ar mai fi atins niciodată un *culurgione.*

Când sufletul de femeie se mişcă de lângă patul lui Nicola ca să-i pună la loc perna sub cap, Andría se retrase orbecăind pe coridor, mimând cu buzele fragmente răzleţe din Tatăl nostru, pe care nu-l ştiuse niciodată prea bine. Reuşi doar din întâmplare să nu spargă tăcerea care îl protejase, ajungând să pună între el şi apariţie paravanul derizoriu al uşii de la camera lui. În gestul precaut de a o închide întrezări figura care se îndrepta cu repeziciune spre ieşire. O mătuşă, o bunică, sora mamei sale care se înecase, oricine ar fi fost, el nu mai voia s-o ştie acum, dar nu reuşi să-şi vadă îndeplinită dorinţa: fu suficientă o rază de lună intrată pe uşa larg deschisă pentru ca

Andría Bastíu să recunoască în chipul brăzdat de lacrimi al femeii care parcurgea în grabă coridorul trăsăturile de neconfundat ale Bonariei Urrai. Apoi se făcu cu adevărat noapte.

Capitolul al doisprezecelea

Asemeni ochilor cucuvelei, există gânduri care nu suportă lumina plină. Nu pot să apară decât noaptea, când rolul lor, acelaşi cu al lunii, se dovedeşte necesar pentru a pune în mişcare valuri de simţire într-un altunde invizibil al inimii. Bonaria Urrai avea tot felul de asemenea gânduri şi învăţase cu timpul să aibă grijă de ele, alegând răbdătoare nopţile în care să le lase să se nască. Nu plânsese prea mult când se întorsese acasă de la familia Bastíu ducând cu ea greutatea respiraţiei lui Nicola, dar fiecare din lacrimile acelea lăsase o nouă dâră pe chipul accabadorei însemnat deja de timp. Dacă în momentul acela ar fi răsărit soarele, Bonaria Urrai ar fi apărut cu mulţi ani mai bătrână decât era, şi ea îşi simţea toţi anii aceia, unul câte unul. Trecuseră decenii de când văzuse pentru prima oară acceptându-se o cerere de pace făcută pe patul de moarte, dar ar fi putut spune cu siguranţă că nici atunci, nici mai târziu nu simţise greutatea pe care o simţea acum apăsând-o ca o manta udă.

Îşi aducea bine aminte, nu împlinise încă cincisprezece ani când s-a întâmplat prima dată, în ziua în care, împreună cu femeile din familie, asistase o verişoară din partea tatălui să nască în casă; cele treisprezece ore de chin o costaseră mai mult pe mamă decât pe nou-născut, care oricum venise pe lume viu. Nici supa de pui, nici rugăciunile nu opriseră hemoragia, urmată de zile de agonie care stinseseră cu totul speranţa unei reveniri. Atunci încăperea fusese golită de orice obiect binecuvântat, de orice dar de bun augur şi de orice tablou cu subiect religios, astfel încât ceea ce ocrotise înainte lăuza să nu ajungă s-o lege de suferinţa fără leac. Când femeia însăşi ceruse îndurare, celelalte intraseră în acţiune pentru ea cu o naturaleţe împărtăşită, în care gestul nelegitim putea părea acela de a nu face nimic. Nimeni nu-i dădu niciodată explicaţii, dar Bonaria n-avea nevoie de ele pentru a înţelege că suferinţa mamei fusese curmată în spiritul aceleiaşi raţiuni

pentru care copilului îi fusese tăiat cordonul ombilical.

În acea primă şi amară lecţie de viaţă, fiica lui Taniei Urrai învăţă legea nescrisă care spune că sunt blestemate numai moartea şi naşterea petrecute în singurătate, şi nu avea nici o importanţă că rolul ei fusese doar de a privi. La cincisprezece ani Bonaria era deja în stare să înţeleagă că să faci sau să vezi cum se fac anumite lucruri e la fel de vinovat, şi niciodată de atunci nu s-a îndoit că n-ar fi în stare să facă distincţia între milostivire şi crimă. Niciodată, înainte de seara în care citise în ochii lui Nicola Bastíu hotărârea celui care caută cu disperare nu pacea, ci un complice.

În noaptea aceea, în casa Bonariei Urrai nu veniră în vizită suflete, dar uşa rămase deschisă până în zori, când clopotele trăgând a mort treziră Soreni din moleşeala somnului. Maria o găsi pe bătrână aşezată, fixând cu privirea căminul stins, înfăşurată în şalul negru ca un păianjen prins în propria-i pânză.

Când s-au dus să-i spună că era un mort în casa familiei Bastíu, don Frantziscu Pisu se gândi că se întâmplase ceva cu capul familiei. Se împrăştiase zvonul în tot satul că bătrânul Salvatore se perpelea de luni de zile din cauza nenorocirii întâmplate cu băiatul cel mare şi că, dacă se prefăcea fată de Nicola că totul va fi bine, în intimitatea îmbibată în alcool a prieteniilor sale celebra cu amar doliul fiului, mort pentru orice face cu putinţă viaţa demnă a unui bărbat. De altfel, de săptămâni întregi la mesele din crâşme şi pe pragul caselor, la asfinţit, nu se vorbise despre altceva.

Altfel de argumente în afara celor fataliste nu-l ajutaseră pe Salvatore să-şi imagineze un viitor acceptabil pentru fiul său, pentru că, dacă e adevărat că din coadă de câine nu faci sită de mătase, bătrânul Bastíu n-ar fi ştiut să vadă un blestem mai mare decât să trăieşti în prezent făcând să se vorbească despre tine la trecut.

Știind cum stăteau lucrurile, când don Tzicu află că mortul era Nicola, se închină cu un gest aflat la jumătatea drumului între a-ţi face cruce şi a bate în lemn, şi mergând spre casa lor simţi apăsarea unei remuşcări tardive de a nu fi insistat suficient ca să-l facă pe tânărul Bastíu să considere situaţia în

care se afla ca pe un mister al voinţei divine. Adevărul era că, deşi considera că jumătate din întâmplările vieţii, cel puţin, erau mistere ale voinţei divine, Frantziscu Pisu ştia foarte bine că cealaltă jumătate era rodul evident al prostiei omeneşti; iar ceea ce i se întâmplase lui Nicola Bastíu îşi găsea cu siguranţă o explicaţie mai exactă în a doua ipoteză. Faptul că nu ştia să mintă era cea mai evidentă dintre neputinţele lui Frantziscu Pisu, şi pentru un preot nu era nici pe departe un defect lipsit de importanţă. Sigur, dacă ar fi ştiut că Nicola va muri aşa, s-ar fi străduit să mintă mai mult, dar cine putea presupune că nefericitul acela va nemulţumi cerul până la a suferi nenorocirea unei morţi în somn?

Până şi printre cei care au atât de puţină memorie încât să se creadă cu conştiinţa curată nu exista nimeni care să nu-şi dorească iertarea de pe urmă a bunului tâlhar pe cruce, iar bătrânul preot, care avea însă o memorie destul de bună, intrând în casa familiei Bastíu îşi dedică un Tatăl nostru cu fervoarea autentică a unui descântec.

Pe coridor se aflau numai rudele foarte apropiate, iar mortul nu fusese încă pregătit pentru a primi procesiunea condoleanţelor care în orele următoare avea să umple casa de ţipete şi plânsete: plutea în aer o uimire faţă de lucrul neîmplinit, intensificată de masa morţilor rămasă nestrânsă şi vizibilă din coridor, care lăsa să se înţeleagă cât de nepregătită fusese familia aceea să primească moartea. Giannina, pradă unei dureroase imobilităţi, se afla în camera deschisă a lui Nicola şi nici măcar nu se îmbrăcase în negru: când îl văzu pe preot intrând, îl întâmpină fără cea mai mică urmă din obişnuita-i politeţe şi continuă să stea tăcută lângă pat, ţinându-şi mâna în cea a fiului mort, rece, dar moale încă. Fu Salvatore Bastíu cel care-l primi, şi don Frantziscu îl văzu venindu-i în întâmpinare stânjenit şi palid; fără nimic din aroganţa care-l caracteriza, părea un inocent care-şi primise sentinţa de condamnare.

— Mulţumim că aţi venit, don Frantziscu. De bună seamă Gianninei nu-i strică o vorbă bună în această nenorocire...

Preotul aprobă şi, scoţându-şi calota, dădu să se apropie discret de femeia aflată lângă pat. Doar atunci când înaintă îşi dădu seama că în cameră se mai afla încă o persoană. În

picioare, lângă coltul uşii, Andría Bastíu îţi ţinea mâinile încrucişate la spate, cu umerii lipiţi de perete şi privirea fixă pe patul în care zăcea trupul fratelui său. Băiatul făcu rigid un semn cu capul, fixându-l pe preot cu privirea febrilă a unui insomniac.

— Giannina...

Don Frantziscu se adresă femeii cu delicateţe, iar ea îi răspunse ca la o întrebare.

— Nu era rău Nicola, era un copil bun...

— Știu, Giannina, ştiu...

— Daţi-i atunci binecuvântarea. Ca Domnul să-l ia aşa cum e, că nu era rău copilul meu.

În timp ce repeta cuvintele astea, Giannina Bastíu îşi pierdu ceva din calmul pe care-l păstrase până în momentul acela, lăsând să-i curgă lacrimi fără gemete. Don Frantziscu îşi puse la gât omoforul violet şi folosi rugăciunea ca pe o formă de respectuoasă diversiune. În timp ce în numele Domnului preotul supunea trupul inert la ceea ce, în viaţă, Nicola n-ar fi acceptat niciodată, Andría ieşi brusc din încăpere, lăsându-şi mama să se consoleze cu latina ritmică a rugăciunilor. Aşteptă afară împreună cu tatăl său până când preotul ieşi, asistând în tăcere la conversaţia celor doi.

— Se ştie ce s-a întâmplat? întrebă don Frantziscu.

— Doctorul Mastinu a vorbit de un infarct. Mi se pare imposibil. Dacă fiului meu îi mai rămăsese ceva bun, aceea era inima... dădu neîncrezător din cap bătrânul Bastíu.

— Dumnezeu nu culege fructele verzi, Salvatore. Toţi pleacă atunci când trebuie să plece. Fii tare.

— Nu tăria lipseşte, don Frantziscu..., dar durerea e urâtă, până când n-o simţi, nu ştii ce e.

— Consolaţi-vă la gândul că îi e mai bine acolo unde-i acum.

La proferarea acelor clişee, preotul se întoarse spre Andría, care nu aprobase nici una din invitaţiile sale la resemnare. În spatele lui Salvatore, ca o umbră, băiatul părea să aştepte.

— Acum, că ai rămas doar tu, trebuie să-ţi consolezi părinţii...

— După ce mă voi consola eu, poate, răspunse Andría sec.

Taică-său îl privi surprins de tonul acela, dar privirea pe care băiatul i-o aruncă îl împiedică să-i adreseze vreun reproş în

ziua aceea, în care slobozenia limbii îşi putea găsi uşor justificare. Preotul încercă să insiste, dar Andría îşi îndreptase deja atenţia altundeva, cu privirea întoarsă spre cine trecea în clipa aceea pragul. Întorcându-se şi urmărind traiectoria privirii băiatului, don Frantziscu Pisu recunoscu în noii sosiţi figura înaltă şi slabă a Bonariei Urrai şi pe aceea subţire a Mariei Listru, şi dintr-odată i se păru că nu existase nicicând un moment mai potrivit pentru a pune capăt prezenţei sale acolo. Maria îl salută cu căldură în timp ce pleca, Bonaria Urrai, în schimb, îi aruncă o privire scurtă, îndreptându-se spre mort şi spre mama acestuia ca să facă lucrul pentru care venise.

Două ore mai târziu, când vizitele formale începeau să curgă, fiecare mai mult sau mai puţin oportună, trupul lui Nicola fusese aranjat să le primească bine întins pe pat, cu costumul cel nou pe care i-l cususe tocmai Bonaria cu doi ani înainte pentru sărbătoarea Sfântului Iacob. Din pantalonii negri umpluţi cu grijă, piciorul amputat nu se distingea de celălalt, iar pe chipul lui Nicola bine bărbierit se citea o expresie atât de senină şi de relaxată, încât Maria avu senzaţia ireală că lui în sfârşit îi făceau plăcere vizitele. Nu fusese chemată nici o bocitoare de meserie pentru priveghi, dar oricum multe femei îmbrăcate în negru veneau gratis să plângă cu strigăte puternice, în timp ce bărbaţii aşteptau afară ca ostentaţia durerii să înceteze, înainte de a intra să prezinte familiei condoleanţele lor mai sobre.

La Luve şi la Illamari, care aspirau amândouă să devină oraşe, se întâmpla tot mai des să nu se mai poarte doliu după mort şi tot mai frecvent familiile mai înstărite şi mai culte renunţau la vizita de prezentare a condoleanţelor, dar la Soreni nimeni nu considera că ajunsese la o asemenea treaptă de civilizaţie încât să refuze solidaritatea consătenilor când murea un membru al familiei sau să nu se îmbrace în negru ca să-l onoreze. Pentru Maria, care se născuse când tatăl ei era deja mort, negrul era culoarea naturală a lucrurilor de fiecare zi. Cine se naşte orfan învaţă imediat să convieţuiască cu absentele, si, exact ca acele absente, ea îşi făcuse ideea că şi doliul trebuie să dureze pentru totdeauna. Numai după ce crescu începu să vadă că există soţii şi fii ai unor bărbaţi morţi care-si schimbă hainele odată cu schimbarea anotimpului.

Cu mulţi ani înainte, într-o după-amiază cu soare, nu foarte diferită de cea de acum, când tuşa Bonaria începea s-o înveţe să coasă lucruşoare de fetiţă, îi ceruse explicaţii pentru schimbările acelea bruşte de garderobă.

— Când se termină un doliu, tuşă?

Bătrâna nici măcar nu ridicase privirea de pe şorţul pe care-l termina.

— Ce întrebare e asta?! Când se termină durerea se termină şi doliul.

— Deci doliul e pentru a arăta că există durere. .. comentase Maria, crezând că a înţeles, în timp ce conversaţia se pierdea în tăcerea lentă a acului şi atei.

— Nu, Maria, nu la asta foloseşte doliul. Durerea e goală, doliul foloseşte ca s-o acoperi, nu s-o arăţi. O privise o clipă, apoi îi zâmbise. E strâmbă floarea pe care ai făcut-o, arată-mi...

Pentru Maria cuvintele acelea fuseseră o dojană de neînţeles, dar amintirea lor revenise de multe ori în anii care au urmat, când i se întâmplase să vadă anumite priviri schimbându-se mai repede decât hainele şi paşii iuţi ai falsei pudori devenind dans cu mortul cald încă în casă. Dar în faţa Gianninei Bastíu, care stătea ghemuită lângă fiu într-o rochie cu flori ţipătoare care nu avea nici măcar o pată de negru, Maria văzu cât se poate de clar că aceea era femeia cu cel mai negru doliu care plânsese vreodată un mort la Soreni, şi înţelese în sfârşit ce voise să spună Bonaria atunci. Simţind nevoia să respire aer curat, îi făcu un semn tuşii, apoi ieşi afară, lăsând în urmă vocea femeilor care spuneau rozariul pentru mort ca pe un cântec de leagăn.

Andría era acolo împreună cu bărbaţii şi, imediat cum o văzu, se desprinse de ei şi-i veni în întâmpinare.

— Andri, ce nenorocire, nu ştiu ce să spun...

— Atunci cel puţin tu nu spune nimic, că am auzit deja destule tâmpenii pe ziua de azi.

Maria îşi privi prietenul, uimită de cuvintele acelea pline de furie, dar nu îndrăzni să comenteze. Încercă să caute alt subiect despre care să vorbească, dar, negăsind nimic mai potrivit decât tăcerea, nu mai spuse nimic. Fu el cel care sparse gheaţa:

— O să vii cu noi să culegem strugurii săptămâna viitoare?

— Nu spune prostii, Andría. Fratele tău e mort şi, dacă n-o să-i culeagă prietenii, taică-tău o să lase ciorchinii să putrezească în vie.

Maria era prea tulburată ca să mai fie şi diplomată.

— Ultimul lucru pe care l-ar fi vrut Nicola era ăsta.

În timp ce vorbea, Andría lovi uşor cu piciorul o piatră, trimiţând-o direct în zidul din faţă.

— Ar fi vrut multe lucruri Nicola... dar culesul strugurilor e o sărbătoare, şi unde se ţin sărbători când cineva a murit de curând? – Maria încercă să tempereze refuzul cu perspectiva viitorului. – O să vă ajut anul viitor.

— Anul viitor... murmură Andría din vârful buzelor privindu-şi cu încăpăţânare piciorul.

Maria aşteptă în zadar ca el să-şi ridice ochii, dar n-o făcu. Nemişcat lângă zidul casei, privea în pământ ca şi cum ar fi pierdut ceva şi tremura uşor. Maria înţelese ce urma să se întâmple, pentru că ea şi Andría crescuseră împreună şi, deşi asta constituia o problemă considerabilă în relaţia lor, în anumite cazuri se dovedea util faptul că reuşea să vadă înaintea altora sau mai bine decât ei chiar şi mici semnale ca acela.

— Să plecăm de aici, să mergem în curte, haide!

Maria îl luă de braţ şi-l obligă să treacă rapid pe lângă casă, evitând cu grijă să se oprească în locul în care avea loc bocitul lui Nicola Bastíu. Ajunseră în curte la timp. Andría se sprijini cu o mână de zidul care înconjura casa şi aplecându-şi capul vomă, fără să aibă măcar grijă să-şi îndepărteze picioarele ca să nu-şi murdărească pantofii. Corpul îi fu scuturat ca de friguri de un număr de ori care Mariei i se păru infinit, şi doar atunci când nu-i mai rămase nici măcar fierea Andría îşi înălţă capul, închizând ochii congestionaţi de efort. Nu-i văzuse nimeni.

— Te simţi mai bine? Du-te să te speli pe faţă la cişmea, hai!

Andría nu-şi dădu osteneala să mintă spunând că se simţea mai bine, ci se apropie de vana de ciment în care se spălau rufele fără să discute, deschizând robinetul ca să dea ascultare. În timp ce-şi clătea faţa cu apa rece ca gheaţa îşi regăsi luciditatea. În fond, în toţi anii aceia nu făcuse decât asta: să asculte de Maria, să se supună Mariei, să-i dea

dreptate Mariei. Și fusese fericit s-o facă, pentru că Maria era inteligentă, şi era bună, şi nu-i ceruse niciodată să facă un lucru nepotrivit pentru el. Dacă Nicola ar fi avut o fată ca Maria alături, nu s-ar fi dus niciodată să dea foc ogorului lui Manuele Porresu şi acum n-ar fi zăcut în casă, rece ca o broască căreia îi cântau douăzeci de babe negre. În timp ce apa îi şiroia pe faţă, Andría ridică ochii s-o privească pe Maria, îmbrăcată şi ea în negru pentru ocazie, dar frumoasă ca şi cum ar fi fost de culoarea muscatei sau albă ca o mireasă. În tot Soreniul nu exista pentru Andría o fată care să poată măcar semăna cu Maria la frumuseţe, iar fratele său o ştiuse dintotdeauna, fără să fi trebuit să i-o mărturisească. „I-ai spus Mariei Urrai că te-ai îndrăgostit, sau trebuie să i-o scriu eu pe zidul casei?“ Andría nici măcar cu doi litri de ţuică daţi pe gât n-ar fi avut curajul să-i spună Mariei ce simţea, iar Nicola ştia asta foarte bine, dar n-a spus-o niciodată nimănui, pentru că avea problemele lui la care să se gândească, trebuia să meargă să dea foc unui ogor, se grăbea să-şi lase acolo piciorul, iar mai târziu şi dorinţa de a trăi şi, în cele din urmă, respiraţia într-o pernă, pentru că focul face asta, ba chiar mai mult, continuă să ardă şi după ce s-a stins, o ştii, Maria? Tu ai văzut vreodată cu adevărat cum arde focul?

— Ce spui, Andri?

Nici măcar nu-şi dăduse seama că vorbise cu glas tare, dar acum, dat fiind că o făcuse, nu vedea motivul pentru care să nu continue. După o noapte albă şi cu durerea care-i strângea stomacul ca într-un cleşte, adăugă murmurând:

— Maria, vrei să fii soţia mea?

Ea îl privi cum se privesc nişte rufe întinse care nu se mai usucă. Cu un gest practic îi întinse prosopul.

— Dacă n-aş fi văzut acum un minut ce aveai în stomac, aş jura că eşti beat, Andría. Șterge-te!

— Nu-s beat, n-am fost niciodată mai treaz ca acum... bolborosi el, luând prosopul. Când îşi scoase faţa din pânză, o privi din nou şi îşi făcu curaj: O să te măriţi cu mine?

— Dacă vorbeşti serios, răspunsul e nu. Nu m-aş mărita cu tine din acelaşi motiv pentru care nu m-aş mărita cu sora mea Regina.

Era clar că nu-l lua în serios, dar şi asta îi era familiar lui

Andría. Sâcâitor de familiar.

— Nu crezi o vorbă din ce-ţi spun. Te porţi cu mine de parcă n-aş înţelege nimic.

— Cum vrei să mă port cu tine, dacă mă ceri de soţie în faţa vomei tale, în timp ce fratele tău zace mort în casă?

În orice alt moment, Andría ar fi recunoscut că logica Mariei era perfectă, dar, dacă ar fi fost în stare să urmeze vreo logică, ar fi tăcut pur şi simplu din gură. Dar n-o făcu.

— Și dacă te întreb din nou mâine, când fratele meu e în pământ, o să-mi răspunzi, sau nu?

Maria începu să înţeleagă că Andría nu glumea deloc. Se albi la faţă, dar trase de timp.

— Nu cred că e cazul să vorbim acum...

Andría, care o cunoştea tot atât de bine pe cât îl cunoştea ea pe el, îşi dădu seama că e un tertip pentru a abate discuţia, pe care îl folosise de atâtea ori în văzul lui, şi râse amar, pentru că însemna deja un răspuns.

— Am înţeles. Și sunt pur şi simplu un idiot. Tu mă vezi cu adevărat cum o vezi pe sora ta, ca pe unul care nici măcar nu e un bărbat...

— Spui o prostie după alta, Andría, nu te-am auzit niciodată bătând câmpii în halul ăsta...

— În schimb, eu n-am înţeles niciodată mai bine ca acum cum stau lucrurile. Tu eşti cea care nu înţelege, n-ai înţeles niciodată ce simt pentru tine.

Maria se simţea foarte stânjenită. Suferinţa prietenului ei era evidentă şi ar fi făcut orice alt lucru i-ar fi cerut el ca să-l ajute să o depăşească, chiar şi să mintă. Dar nu pentru aşa ceva.

— Când te-am lăsat vreodată să crezi că te iubesc?

Andría îşi coborî privirea pe pantofii stropiţi cu vomă.

— Pentru că eu n-am studiat? Pentru că m-am oprit după şcoala elementară?

— Nu, n-are nici o legătură.

— Ba are, după părerea mea. Doamna învăţătoare Luciana ţi-a spus întotdeauna că eşti inteligentă, că vei ajunge departe, că meritai o mulţime de lucruri...

— Andría, sunt o croitoreasă. N-o să mă mărit cu prinţul de Wales. Eu merit tot atât cât meriţi tu.

— Atunci de ce nu mă vrei?

— Pentru că nu te iubesc. M-am considerat întotdeauna sora ta.

— Eu aveam deja un frate! urlă el cu furie. Apoi adăugă cu răutate: Și Bonaria Urrai mi l-a omorât.

Maria îl privi uluită şi i se păru că Andría, cu fata răvăşită şi ochii roşii, îşi ieşise din minţi. Din consideraţie pentru el, îşi întoarse ochii în altă parte, ca şi cum n-ar fi vrut să rişte să-i rămână în memorie în halul ăla.

— Andri, nu ştii ce spui, murmură luând prosopul şi împăturindu-1.

— Ba ştiu. Ea l-a omorât.

În insistenţa aceea exista ceva ce nu putea fi ignorat, ceva ce o enervă. Maria lăsă orice scrupul deoparte şi îl privi din nou, cu o duritate crescândă ce i se simţea şi în voce.

— Termină! Faptul că nu te simţi bine nu-ţi dă dreptul să fii lipsit de respect.

Ii întoarse spatele ca să intre în casă, dar el n-avea nici o intenţie să-i lase victoria unui reproş ca ultim cuvânt. O ajunse din urmă şi, cu un gest brusc, o apucă de braţ.

— Lasă-mă-n pace! Puţi a vomă.

— Nu, până nu mă asculţi. Întreab-o pe tuşa Bonaria unde-a fost azi-noapte, insinuă cu o privire sticloasă, apropiindu-şi faţa de a ei.

— Să doarmă, ca noi toţi, replică Maria sec.

— O, nu, drăguţo! Nu noi toţi. Eu eram treaz şi am văzut ce-a făcut. A venit aici şi l-a omorât pe fratele meu apăsându-i o pernă pe faţă.

Maria îi întoarse privirea cu o răceală pe care Andría n-o văzuse niciodată şi care-l făcu să se simtă un mizerabil. În clipa aceea ar fi vrut să dea timpul înapoi şi să-şi înghită fiecare cuvânt, unul câte unul.

— A venit aici? întrebă Maria rar.

Andría îi lăsă imediat braţul şi se retrase un pas, apoi încă unul.

— Nu, n-a venit aici... Scuză-mă. Nu ştiu ce vorbesc, se bâlbâi, încercând să-i ocolească privirea.

Negarea aceea o alarmă pe Maria mai mult decât o confirmare. Înfruntă distanţa pe care el o crea, atacându-1.

— Spune-mi ce ai văzut.

Era un ordin, şi în clipa aceea Andría înţelese că depăşise momentul din care nu mai era posibil să se întoarcă înapoi ca să pună lucrurile la punct. Strivit de uşurinţa lui, se lăsă să alunece la pământ şi povesti printre lacrimi totul despre noaptea care de abia se terminase; în timp ce Maria îi asculta neîncrezătoare vorbele, nici unul din ei nu simţi cum în casa aceea se consuma în spaţii diferite plânsul funebru nu pentru una, ci pentru trei pierderi: respiraţia lui Nicola, inocenţa lui Andría şi încrederea Mariei Listru în Bonaria Urrai.

Tulburată de destăinuirile acelea lipsite de sens, Maria părăsi casa familiei Bastíu fără să dea explicaţii, lăsându-l pe Andría în curte plângând în hohote, în vreme ce rudele îndurerate îl credeau distrus de moartea fratelui său.

Capitolul al treisprezecelea

Deşi era prinsă în ritualul colectiv al doliului, graba cu care Maria părăsise casa familiei Bastíu nu trecu neobservată de către Bonaria Urrai, care intuise doar pe jumătate motivul acelei necuviinţe. Dar bătrâna nu-şi putea permite luxul de a acţiona din impuls într-o zi ca aceea, iar Nicola Bastíu merita tot respectul ei până în fundul pământului unde urmau să-l aşeze. Pentru ea n-ar fi existat alte momente în afara aceluia ca să onoreze promisiunile secrete pe care i le făcuse, în schimb pe Maria ar fi găsit-o acasă şi când s-ar fi întors. Aşa gândi croitoreasa din Soreni, în timp ce rămânea lângă Giannina şi Salvatore Bastíu ca ruda pe care o consideraseră dintotdeauna, să cânte *Requiescat* împreună cu cei prezenţi, ca şi cum pentru ea ar fi fost vorba de un mort ca toţi ceilalţi, doar cu un nume diferit.

Chipul lui Nicola, destins în seninătatea artificială a celui care nu mai are nimic de cerut, părea în sfârşit cu adevărat calm, dar iluzia aceea optică nu era suficientă ca să potolească tumultul de incertitudini din sufletul Bonariei Urrai. Bătrâna era însă mult prea obişnuită să păstreze o anumită rezervă ca să lase să se întrevadă altceva decât ceea ce se aştepta de la ea, aşa că rămase sobră lângă sicriu, aşa cum făcuse întotdeauna de-a lungul anilor, ajutându-i pe părinţii mortului în efortul lor de a pescui dintre amintiri multele momente fericite pentru a restitui un Nicola sănătos şi zâmbitor, în întregime respectabil în trup şi suflet. În jurul sicriului, câteva ore în şir, se perindară vocile femeilor şi ale bărbaţilor, conform unei liturghii care alterna plânsul, rugăciunea şi amintirea solemnă. Nici un pasaj nu putea fi sărit, pentru că acel ritual îi era indispensabil comunităţii pentru a recompune fractura dintre prezenţe şi absenţe. În gestul de a împiedica negarea durerii fiecăruia, chiar şi cea mai controversată dintre morţi se reconcilia cu naturalul tragism al lucrurilor din fiecare viaţă. De aceea, după ce preotul, care spusese predica despre comuniunea sfinţilor,

plecase, femeile şi bărbaţii din Soreni se reuneau pentru a celebra împreună comuniunea păcătoşilor, dezlegând rudele supravieţuitoare de vina unei dureri unice pe lume. Pentru rezolvarea celorlalte probleme era timp.

Există lucruri care se fac şi lucruri care nu se fac, şi Maria cunoştea bine diferenţa. Nu era vorba despre corect sau greşit, pentru că în lumea în care crescuse categoriile acelea nu-şi aflau locul. La Soreni cuvântului „justiţie[11] i se acorda un spaţiu identic cu cel al unor teribile blesteme, şi era pronunţat doar când trebuiau evocate oarbele persecuţii la care fusese supus cineva. Pentru lumea din Soreni justiţia te-ar fi putut eventual urmări, iar dacă te-ar fi prins, te-ar fi jupuit ca pe un porc sau te-ar fi răstignit ca pe un crist, te-ar fi futut în joacă, cum fac bărbaţii când se comportă ca animalele, te-ar fi descoperit oriunde te-ai fi ascuns şi cu siguranţă nu ţi-ar fi uitat niciodată numele, nici pe al cui ieşise din tine; dar toate astea nu aveau nici o legătură cu lucrurile care se fac şi lucrurile care nu se fac.

În timp ce tăia ceapa fin de tot, Maria se gândea obsesiv la diferenţa aceea, pregătind felurile pentru cină cu aceeaşi hipnotică încetineală cu care încerca să-şi facă ordine în gânduri. Vorbele lui Andría fuseseră nebune asemeni sclipirii din privirea sa în timp ce le spunea, iar pentru Maria nu aveau nici un sens; şi totuşi, puse lângă anumite amintiri, începeau să aibă un sens. În timp ce tăia roşiile cubuleţe, revedea figura bătrânei croitorese ghemuită lângă cuptor chiar în dimineaţa acelei zile, îmbrăcată şi pieptănată fără cusur, ca şi cum de-abia ar fi intrat sau ar fi ştiut deja că va avea un motiv să iasă. Maria încetase de multă vreme să-şi mai pună întrebări asupra misterioaselor ieşiri nocturne ale bătrânei mame adoptive, dar acum uitarea aceea îi venea în minte ca un elastic de praştie şi era suficientă ca să-i trezească bănuiala că Bonaria Urrai are ceva grav de ascuns. Era pentru prima oară când se întâmpla, şi Maria nu ştia cum să ia bănuiala asta, atât era de nepotrivită cu încrederea ce o lega de femeia care o luase de fiică. Era de neconceput că fusese minţită, pentru că sunt lucruri care se fac şi lucruri care nu se fac, se gândea, în timp ce lăsa să cadă în uleiul sfârâitor celelalte legume tăiate mărunt. Lingura de

lemn agita în sos mirosuri şi amintiri, şi mestecând încet Maria se lăsă pătrunsă de amândouă, aducând în amintire o după-amiază petrecută cu mulţi ani înainte, la câteva luni după ce devenise fiica de suflet a tuşii Bonaria.

Nu se lecuise încă de viciul de a fura mici lucruri de care nu avea nevoie, dar pe care şi le dorea. Il adusese cu ea din casa Annei Teresa Listru şi câtăva vreme continuase să-i ţină companie, ocolind, ori de câte ori putea s-o facă, faptul că trebuia să ceară voie. Uneori era un fruct, o bucată de pâine, alteori o jucărie sau o bucată de stofa colorată pusă deoparte pentru vreo aplică; dacă i se părea că n-o vede nimeni, Maria lua şi ascundea obiectul, incapabilă să despartă dorinţa de subterfugiu. Bonaria Urrai îşi dăduse repede seama, asta şi pentru că micile lipsuri se repetau cu o oarecare frecvenţă. Dar în după-amiaza aceea fu ultima oară când se întâmplă, iar Maria şi-o amintea cât se poate de bine.

Era la sfârşitul lui octombrie, când se pregăteau prăjituri, şi pe masa din bucătărie fuseseră lăsate ingredientele pentru *pabassinos*[14] de ziua morţilor: coajă de portocală, seminţe de fenel, migdale tăiate feliuţe şi un borcan de *saba*[15] din nopal, închisă la culoare şi vâscoasă ca o cremă de caramel, cu gust dulce încărcat de parfumuri florale, care urma să lege aluatul ca un mortar aromat. Fiecare ingredient se afla în punga sa, în afară de stafide, care fuseseră puse la muiat într-un castron cu apă de flori de portocal. Bonaria îşi dăduse seama în ultima clipă că-i lipsea făina grişată, indispensabilă pentru ca prăjiturile să nu se prindă la copt. Înainte de a ieşi nu-i interzisese explicit să pună mâna pe lucrurile aflate pe masă, dar Maria nu se îndoise nici o clipă că încălca un ordin atunci când luase doi pumni de migdale şi fugise în camera ei să le ascundă într-un sertar. Când se întorsese cu făina, Bonaria băgase de seamă că din grămada de migdale lipsea jumătate, iar Maria, aşezată pe podea, se juca cu o expresie cât se poate de inocentă. Bonaria se apropie de ea şi primele vorbe pe care le spuse nu acuzau.

— Lipsesc migdale.

---

[14] Prăjitură tipică sardă cu fructe confiate şi migdale.

[15] Nectar făcut de obicei din fructe, fiert până devine foarte gros.

Maria ridică privirea în sus şi o privi pe tuşă cu un aer nedumerit. Putea să fie deja un răspuns, dar Bonaria nu avea intenţia să se mulţumească.

— Le-ai luat tu?

— Nu.

Palma sosi, precisă şi violentă, lovind-o pe Maria peste obrazul stâng şi lăsându-i un semn roşu. Neîncrezătoare, cu pupilele dilatate din cauza surprizei, fetiţa o privi pe bătrână cu gura deschisă, uitând să plângă.

— Ridică-te, spuse Bonaria cu voce gravă. Maria se ridică încet, cu ochii în pământ ca să ascundă marea ruşine care-i înflorea pe chip împreună cu roşeaţa palmei încasate. Bonaria o apucă de braţ, târând-o fără prea multă delicateţe spre camera ei. Închise uşa răsucind de două ori cheia în broască şi, după ce se asigură că era bine încuiată, bătrâna se duse să facă prăjituri, fără să mai scoată o vorbă. Maria rămase închisă în cameră până la ora cinei şi făcu tot felul de lucruri ca să uite ce se întâmplase: la început plânse în tăcere, apoi încercă să-şi petreacă timpul cu jucăriile, prefăcându-se că nu s-a întâmplat nimic şi în cele din urmă se întinse pe pat, epuizată în dezamăgirea ei, şi chiar adormi. Dar când uşa se deschise din nou era trează şi se aşeză pe pat aşteptând. Bonaria se apropie, luă de lângă perete scaunul şi se aşeză exact în fata ei.

— Ai înţeles de ce ţi-am dat o palmă?

Maria se aştepta la întrebarea aceea şi dădu din cap înroşindu-se din nou de ruşine.

— De ce?

— Pentru că am furat migdalele.

— Nu.

Negaţia categorică a Bonariei o surprinse, demontând interpretarea pe care ea o dăduse faptelor. Nu spuse nimic, fixând-o pe bătrână cu o privire uimită.

— Ti-am dat o palmă pentru că mi-ai spus o minciună. Migdalele se pot cumpăra din nou, dar pentru minciună nu există leac. De câte ori deschizi gura să vorbeşti, adu-ţi aminte că Dumnezeu a creat lumea cu vorba.

La şase ani nimeni nu e prea tare în teologie, aşa că Maria nu găsi o replică potrivită pentru sensul acelei fraze, prea mare

pentru ea ca să o înţeleagă pe deplin. Dar partea pe care o înţelese fu mai mult decât suficientă pentru a se judeca pe sine însăşi şi, în timp ce, cu buzele strânse, încerca să aprobe, Bonaria se întinse s-o îmbrăţişeze fără s-o strângă, ca pe o gogoaşă de mătase cu un vierme înăuntru. La finalul acelei reconcilieri, rămasă unică în felul ei, Maria ieşi din cameră ţinând-o pe bătrână de mână şi găsi casa invadată de parfumul intens al prăjiturilor coapte deja, puse la uscat pe un grătar, ca nişte mici cărămizi închise la culoare. Ani de zile asociase parfumul de *pabassinos* abia scoşi din cuptor cu amintirea aceea, şi fără să-şi dea seama încetă să mai simtă dorinţa de a fura lucruri care-i aparţineau în mod evident, pentru că, odată înţeleasă evidenţa aceea, nu mai exista nimeni căruia să-i spună minciuni.

Maria Listru zâmbi amintindu-şi de ea însăşi şi adăugă apă în cratiţa în care roşiile se topiseră într-un sos dens şi aromat. Orice se întâmplase în noaptea aceea, orice credea Andría că văzuse, până când termină sosul Maria se convinse că femeia care o învăţase să se spele pe mâini înainte de a vorbi nu putea s-o fi înşelat în nici un fel, cu atât mai puţin în felul acela. Există lucruri care se fac şi lucruri care nu se fac, se gândi; şi lucrurile care se fac se fac aşa, îşi spuse, în timp ce gusta sosul ca să vadă dacă mai trebuie sare.

Maria se înşela, dar nu ştiu cât anume până seara, când Bonaria intră în casă la finalul uneia dintre cele mai grele zile din viaţa ei. N-o aşteptase să mănânce împreună, pentru că la naşteri şi la morţi ştii când pleci de acasă, însă nu ştii niciodată când te întorci, dar oala cu apă aştepta pe sobă, iar sosul nu-şi pierduse încă toată prospeţimea. Maria citea, cum făcea deseori după cină, iar Bonaria era prea distrusă ca să-şi dea seama imediat că în atitudinea ei era ceva nefiresc.

— De ce ai plecat? Te-ai certat cu Andría?

Când era sigură că ştie deja răspunsul pe care-l aştepta, pornea de la o întrebare directă.

— Da.

Maria o privi cu o expresie calmă, urmărindu-i cu privirea umerii obosiţi şi aplecaţi, chipul brăzdat şi fusta neagră

şifonată de cât stătuse pe scaun. I se păru bătrână, în sensul obişnuit pe care oamenii îl dau cuvântului, aproape de sfârşit, asemenea promisiunilor menţinute.

— Ti se părea momentul potrivit, cu fratele mort în casă? în loc să-l consolezi...

— Am făcut-o.

— Nu prea-mi vine să cred. Ai plecat.

Cel puţin dacă n-ar fi fost atât de insistentă. Dacă n-ar fi strâns-o cu uşa să dea cu orice chip o explicaţie, poate Maria n-ar fi încetat să creadă că era un moment bun pentru a tăcea. Lipsa de respect de care o acuza Bonaria o făcu să răspundă pe acelaşi ton, împingând discuţia spre ape mai nesigure.

— Dacă rămâneam era mai rău. Spunea nişte lucruri care nu se puteau asculta.

— Rudele mortului spun întotdeauna aceleaşi lucruri. Ce voia, să moară şi el? Se simţea vinovat de moartea lui Nicola?

Maria închise cartea fără grija de a pune un semn. Când vorbi, tonul ei fu în mod deliberat inexpresiv.

— Nu, nu se simţea vinovat. Dădea, în schimb, vina pe dumneata.

Bonaria stătea deja nemişcată şi expresia chipului ei nu se schimbă câtuşi de puţin.

— Pe mine? Și de ce, mă rog?

— Zice că te-a văzut azi-noapte intrând în camera lui Nicola şi sufocându-l cu o pernă.

Spus aşa, dacă n-ar fi fost vorba de Nicola, ar fi sunat chiar amuzant, iar Maria, transformând acuzaţia într-o frază fără imperative, îi văzu toată lipsa de fundament logic. Reconstrucţia nu părea să aibă nici un sens. Și totuşi Bonaria nu râse.

— Ti-a spus asta?

— Da, chiar aşa a spus, dar după aceea a vomat şi a spus că inventase totul.

Bonaria Urrai se aşează aproape de cămin, netezindu-şi cu grijă cutele fustei în jurul trupului, ca petalele unei flori negre. Discuţia era terminată, şi totuşi Maria simţi nevoia să adauge:

— Îşi ieşise complet din minţi, nu gândea normal...

Bătrâna îşi întoarse faţa spre cămin, ascunzându-şi expresia ochilor într-un gest de apărare atât de neobişnuit la ea, încât

Maria, fără să ştie prea bine de ce, simţi cum creşte în ea umbra lungă a bănuielii. Întrebarea îi ieşi de pe buze în şoaptă.

— Unde ai fost azi-noapte?

Tăcerea fu răspunsul, şi Bonaria nu consideră necesar s-o spargă. Rămase cu ochii spre cămin, fixaţi pe funinginea lemnelor consumate de o iarnă mai lungă decât de obicei. Pentru Maria fu ca o lungă explicaţie. Cu o mişcare bruscă se ridică, aşează cartea pe masa pregătită pentru o singură persoană şi se apropie de bătrâna ghemuită în aceeaşi poziţie în care o surprinsese dimineaţa.

— Ai ieşit, ştiu. Unde ai fost?

Bonaria îşi ridică faţa înfruntându-i privirea fără să răspundă. În ochii aceia goi, Maria zări urma a ceva de care nici măcar nu ştia că trebuie să se teamă şi se clătină.

— Nu se poate.

— Maria...

— Ai făcut-o... Ai fost cu adevărat la Nicola azi-noapte... – vorbele fetei nici măcar nu mai erau întrebări.

— El mi-a cerut-o.

Răspunsul păru fără rost în faţa expresiei răvăşite a Mariei.

— Nu se poate...

Bonaria se ridică oftând. Știuse întotdeauna că va veni momentul acela, dar cu siguranţă nu era aşa cum şi-l imaginase.

— Ce nu se poate? Că mi-a cerut-o el, sau că eu am făcut-o? Ai ochi să vezi şi nu te-ai născut proastă, Maria. Îl cunoşteai pe Nicola şi mă cunoşti şi pe mine.

La auzul acestor cuvinte, Maria clătină cu putere din cap.

— Nu, nu te cunosc. Persoana pe care o cunosc eu nu intră noaptea în casele oamenilor să sufoce ologii cu perna...

Brutalitatea descrierii contrasta izbitor cu şoapta fetei, slabă ca o flăcăruie. Încetul cu încetul, odată cu bănuiala care devenea tot mai puternică, se înmulţeau pe buzele ei şi implicaţiile obscene ale adevărului.

— Giannina ştie? Salvatore Bastíu ştie?

— N-are importanţă.

Bonaria ştia că minte, şi totuşi o făcea.

— Nu e important ca părinţii să ştie că fiul lor a murit în mâinile dumitale?

— El a vrut să fie aşa, şi eu i-am promis.

— Și de ce a trebuit Nicola să-ti ceară tocmai dumitale un asemenea lucru?

Bătrâna Urrai tăcu privind-o pe Maria drept în ochi. Nu existau cuvinte de răspuns la întrebarea aceea, iar dacă existau ea nu le cunoştea. Dar în mintea Mariei adevărul îşi făcu pe neaşteptate loc cât se poate de limpede, iar în momentul exact în care îl înţelese, fiica Annei Teresa Listru şi a lui Sisinnio Listru ştiu exact cine era femeia care stătea în faţa ei. Deschise gura pentru a da glas tulburării într-o imprecaţie, dar nu-i ieşi altceva decât un gâfâit de femeie care naşte, hohotul fără lacrimi al unui animal gâtuit. Îşi duse mâna la gură, fără să-şi ia ochii de la chipul extrem de palid al accabadorei.

— De câte ori te întorceai noaptea... murmură.

— Ti-aş fi spus când ar fi venit vremea, Maria. Bonaria nu încercă nici măcar să tempereze tulburarea fiicei.

— Când? Când mi-ai fi spus? M-ai fi luat cu dumneata? Mi-ai fi cerut să-ţi ţin şalul în timp ce o făceai? – furia urca pe buzele Mariei ca o spumă amară. Când mi-ai fi spus?

— Sigur nu acum... când aveai să fii pregătită. ..

— Pregătită! – cuvântul răsună în cameră ca un obiect aruncat pe jos. Eu n-aş fi fost niciodată pregătită să accept ideea că dumneata omori oameni.

Imediat ce deveni evident că fluviul acela nu va putea fi zăgăzuit, Bonaria abandonă speranţa de a găsi o cale mai uşoară pentru a merge până la capăt.

— Nu încerca să dai nume unor lucruri pe care nu le cunoşti, Maria Listru. Vei face multe alegeri în viaţă care nu-ţi vor fi pe plac, dar le vei face şi tu, ca toţi ceilalţi, pentru că trebuie făcute.

— Asta e deci una dintre ele – tonul batjocoritor era feroce şi Maria nu făcea nimic pentru a-l masca. – Și cum faci lucrul acesta necesar? Explică-mi, pentru că oricum mi-ai fi spus, nu? – începu să se mişte cu un pas sincopat care ducea doar împrejurul mesei. – Intri întotdeauna pe furiş, cum ai făcut cu Nicola? Nu, lasă-mă să mă gândesc... te cheamă familia, ca în noaptea aceea când a venit Santino Littorra! – Cu cât amintirea devenea mai limpede, cu atât mai limpede era şi furia

fetei. – Și cum o faci, tuşă, spune-mi!

Bonaria Urrai cunoştea destul de bine lumea ca să ştie că răspunsul la o asemenea provocare n-ar fi dus la nimic bun.

— Vrei să-l judeci pe „cum“ fără să-l înţelegi pe „de ce“? Tu te grăbeşti mereu să dai sentinţe, Maria.

— Eu nu mă grăbesc, dimpotrivă! Dacă lucrurile trebuie să se întâmple, la momentul potrivit se întâmplă de la sine.

Bătrâna îşi scoase salul cu o mişcare bruscă şi îl aruncă pe scaun. Ochii ei negri o fixară pe Maria cu o anumită nerăbdare severă. Orice se întâmplase cu Nicola, pentru tot restul, Bonaria Urrai ştia încă să-si motiveze acţiunile.

— Se întâmplă de la sine... murmură zâmbind fără veselie. Tu te-ai născut singură, Maria?

Ai ieşit cu puterile tale din burta maică-tii? Sau te-ai născut cu ajutorul cuiva, ca toţi viii?

— Eu întotdeauna...

Maria încercă să răspundă, dar Bonaria o opri făcând un gest categoric cu mâna.

— Taci, că nu ştii ce spui. Ti-ai tăiat singură cordonul? Și nu ai fost spălată şi alăptată? Nu te-ai născut şi ai crescut de două ori datorită altora, sau eşti aşa de grozavă că ai făcut totul singură?

Domolită prin cu ceea ce i s-a părut a fi o lovitură sub centură dată cu răutate, Maria renunţă să răspundă, în timp ce vocea Bonariei coborî până deveni o litanie lipsită de orice emfază.

— Deci alţii au hotărât pentru tine atunci şi tot alţii o vor face atunci când va fi nevoie. Nu există nici o fiinţă căreia să-i vină ceasul fără să fi avut tati şi mame la fiecare colt de stradă, Maria, şi tu ar trebui să ştii asta mai bine decât oricine.

Bătrâna croitoreasă vorbea cu sinceritatea cu care se fac confidente necunoscuţilor în tren, ştiind că nu va mai trebui să suporţi niciodată greutatea privirilor lor.

— Nu mi s-a deschis pântecele – continuă – şi Dumnezeu ştie cât de mult mi-am dorit asta, dar am învăţat singură că pe copii trebuie să-i baţi şi să-i mângâi, să le dai laptele, şi vinul de zile mari, şi tot ce le trebuie, atunci când le trebuie. Aveam şi eu rolul meu de jucat, şi l-am jucat.

— Și ce rol era?

— Ultimul. Eu am fost ultima mamă pe care unii au văzut-o.

Maria rămase în tăcere câteva minute, în timp ce furia i se stingea în înţelesul, pentru ea inacceptabil, al acelor cuvinte. Când vorbi, Bonaria ştiu că nu mai exista loc de înţeles.

— Pentru mine ai fost prima şi, dacă mi-ai cere să mori, eu n-aş fi în stare să te ucid doar pentru că asta vrei.

Bonaria Urrai o privi fix şi Maria văzu că bătrâna era obosită.

— Să nu spui niciodată: eu din apa asta nu beau. S-ar putea să te trezeşti în hârdău, fără măcar să ştii cum ai ajuns acolo.

Bonaria luă şalul pe care-l lăsase să cadă pe scaun şi începu să-l împăturească încet, conştientă că era singurul lucru pe care putea să-l pună în ordine.

— Când va veni momentul, Maria, vei descoperi despre tine lucruri pe care nu le cunoşti încă.

— N-o să vină momentul ăla... – Maria nu-şi dădu seama că hotărâse asta decât în momentul în care îi ieşea pe gură. – ... vreau să plec de la dumneata.

Dacă bătrâna era surprinsă de cuvintele acelea, nu făcu nimic să o arate. Nici măcar n-o privi.

— Înţeleg.

— Imediat. Chiar mâine.

— Bine. O să vorbesc cu maică-ta.

— Nu... – fata păru să ezite. – Nu vreau să mă întorc la mama. O să găsesc eu o soluţie.

— Cum vrei.

Nu asta voia să spună Bonaria, dar făcuse deja în zilele acelea lucruri pe care nu le voia.

— E clar că pentru recunoştinţa pe care ţi-o datorez o să-mi fac datoria, adăugă Maria în şoaptă.

Bătrâna o privi, apoi spuse încet:

— Nu am nevoie de nimic din ceea ce eşti în stare să faci, Maria Listru.

Se duseră la culcare fără să mai adauge alte vorbe, pentru că altele nu mai erau de folos, şi nici una din ele nu dormi. Apa din oala de pe soba stinsă nu era singurul lucru care rămăsese rece în noaptea aceea în vechea casă a lui Taniei Urrai.

A doua zi, dimineaţa devreme, doamna învăţătoare Luciana îi deschise uşa Mariei, convinsă că venise să-i restituie cartea

pe care i-o împrumutase; dar se trezi în fata ei cu o fată cu valiza în mână şi fără nici o explicaţie care s-o motiveze. Dar nu poţi fi învăţătoare treizeci de ani şi să nu înţelegi când e momentul să nu pui întrebări, şi după o săptămână Maria avea în mână biletul pentru vaporul spre Genova şi o locuinţă la Torino, în strada della Rocca, unde o oarecare familie Gentili aştepta cu nerăbdare noua bonă sardă recomandată direct de Luciana Tellani.

Capitolul al paisprezecelea

O altă viaţă. Asta îi spusese doamna învăţătoare Luciana. Îţi trebuie o altă viată, unde nimeni să nu ştie cine eşti sau a cui eşti. Maria nu-i povestise nimic din ceea ce se întâmplase, nici despre ce anume îşi spuseseră ea şi Bonaria, dar fusese de ajuns o privire atentă în ochii verzi ai torinezei pentru ca Maria să înţeleagă că ea fusese singura persoană din sat care nu ştia cine era cu adevărat Bonaria Urrai. Încerca în zadar să domine golul iscat de trădarea suferită, care i se părea atât de înrudit cu moartea, dar fără consolarea de a putea veghea pe cineva drag şi fără o înmormântare care să pună hotare de pământ plânsului ce o sufoca. Trăise ani de zile cu Bonaria convinsă că aflase un echilibru între cele două naşteri ale sale, una greşită, dar şi una bună, iar acum socotelile îi apăreau pline de erori şi ştersături, lăsând-o încă o dată pe dinafară, ca pe un rest.

O altă viaţă, repeta cu hotărâre Luciana Tellani, ca şi cum ar fi fost un fleac să renaşti. Dar se dovediră a fi cuvintele potrivite, învăţătoarele au deseori câte unul pus deoparte pentru întâmplări ca aceea: mai mult decât orice alt argument, posibilitatea de a hotărî măcar una din prea multele sale naşteri putea s-o convingă pe Maria să plece atât de repede.

Călătoria pe mare între Olbia şi Genova, pe puntea *Tirreniei*, agăţată de balustrada lipicioasă din cauza aerului sărat, o făcu să se simtă puternică, matură, aproape liberă, fără umbra aceea în priviri pe care deseori o păstrau pentru toată viaţa cei care erau forţaţi să emigreze pentru a avea ce mânca, oameni deloc nerăbdători să facă botezuri în care să-şi poată alege numele singuri. Faptul de a o lua de la început altundeva, de a-şi tăia cordonul ombilical într-un moment precis al existenţei, ales de ea, fără moaşe şi fără datorii aparente, o făcu pe Maria să se simtă ca în ziua aceea, cu mulţi ani în urmă, în curtea Annei Teresa Listru, când sub un lămâi hotăra deja singură ce e mai bine să pună în prăjiturile făcute din noroi. În timpul călătoriei, Maria încercă să nu doarmă deloc, nici măcar o oră.

Folosi timpul ca să devină accabadora amintirilor sale şi să trateze întâmplările ce o împinseseră la acea hotărâre ca pe o persoană pe care o laşi sau nu să urce pe vaporul spre continent. Le însemnă una câte una, în timp ce şi le amintea pentru a le uita, şi atunci când sosi în portul din Genova coborî de pe vapor simţindu-se mai uşoară, convinsă că a lăsat pe celălalt pământ tot balastul rănilor sale.

Apartamentul soţilor Attilio şi Marta Gentili, la etajul cinci al unui bloc elegant din centrul istoric al oraşului, avea pereţii vopsiţi într-un alb lăptos, complet diferit de culorile ţipătoare ale caselor din Soreni. Maria văzuse pereţi atât de albi doar la şcoală şi la spital, şi din cauza asta se simţi imediat oarecum intimidată, cuprinsă de o uşoară stânjeneală, accentuată şi de dezinvoltura cu care o tutuiră de la bun început. Salonul în care doamna Gentili o conduse înainte de a merge să-i cheme pe copii era copleşitor de vast, dominat de o lustră mare din sticlă *fume,* ale cărei elemente, rotunjite şi lucitoare, coborau din tavan ca un enorm ciorchine de bomboane supte. În puţinele minute în care rămase singură, Maria nu se mai prefăcu că nu este impresionată de tavanele înalte şi de marile ferestre *liberty* care acopereau un perete întreg; chiar şi la patru după-masa, când soarele trecuse deja prin faţa lor de o bună bucată de vreme, se putea intui explozia de lumină care detona înăuntru în fiecare dimineaţă senină. În încercarea de a părea dezinvoltă, se aşeză pe marginea divanului de culoarea untului, copleşită de ostentaţia atâtor spaţii nejustificate, pe care cu siguranţă micul şemineu de marmură de lângă uşă nu reuşea să le încălzească; dar fu bucuroasă să se poată ridica în picioare atunci când copiii familiei Gentili fură aduşi, fără să-si dea câtuşi de puţin seama că făptura ei subţire, îmbrăcată încă în paltonul verde-închis, le apărea copiilor ca o pată pe tapiserie. Cu o oarecare solemnitate, Piergiorgio şi Anna Gloria veneau în faţa mamei ţinându-se de mână, îmbrăcaţi identic ca pentru a-i face să pară gemeni. Maria încercă să zâmbească, dar Piergiorgio – care ştia să recunoască deja diferenţa subtilă între a face şi a se preface – se limită s-o fixeze cu orgoliul confuz al celor cincisprezece ani ai săi, fără să lase nici măcar o clipă mâna surioarei sale.

— Copii, ea este Maria...

Gestul larg al mâinii cu care doamna o arătă copiilor o făcu pe Maria să se simtă o proprietate cumpărată, o parte din mobilier, ceea ce în mod inconştient o irită, dar când văzu că Marta Gentili îi trata în acelaşi fel şi pe copii, înţelese că un asemenea comportament exprima doar viziunea ei personală despre lume.

— ... iar aceştia, dragă, sunt copiii mei. Nu te lăsa păcălită de aerul lor serafic, sunt nişte adevăraţi diavoli. Mai ales Piergiorgio!

Maria zâmbi îngăduitor, chiar dacă nu găsea nimic serafic la cei doi copii. Dar, de frumoşi, erau frumoşi. Amândoi aveau acea nuanţă de blond care tinde să se închidă cu timpul, dar, în timp ce Anna Gloria luase de la mamă tenul alb al unei păpuşi de porţelan, Piergiorgio avea un neobişnuit ten auriu de marinar, ce sugera căldura, oprindu-se însă la conturul albastru al ochilor reci. Afişau amândoi trufia celor născuţi bogaţi, părea că între ei, de multă vreme, nu mai era loc pentru fragilele slăbiciuni ale copilăriei. Unei priviri atente însă, încheieturile micilor degete albite din cauza strânsorii mâinilor dădeau de înţeles că lucrurile nu stăteau chiar aşa cum păreau. Maria, care numai neatentă nu era, în timp ce-i privea pe copii înţelese instinctiv că munca aceea nu va fi aşa uşoară cum îi fusese prezentată, dar putea să fie de departe mult mai interesantă.

Aşa cum prevedea contractul în baza căruia fusese angajată, Maria petrecea cu copiii tot timpul în care aceştia nu erau la şcoală, supraveghindu-i la joacă şi la făcutul temelor, indiferent dacă părinţii erau sau nu acasă. Ii dădură camera galbenă, o încăpere mică, aflată între cele mai spaţioase rezervate copiilor, şi faptul de a comunica cu ambele camere o făcu să creadă că probabil fusese gândită ca o mare debara, unde în viitor, când n-ar mai fi avut nevoie de o bonă, cei doi fraţi ar fi putut să-şi pună hainele.

Primul lucru pe care trebui să-l gestioneze Maria fu că fraţii nu ieşeau niciodată din casă să se joace cu alţi copii. Era adevărat că apartamentul familiei Gentili nu avea curte, dar strada pe care locuiau era foarte aproape de marele parc

Valentino şi de aleile mărginite de copaci de pe malul Padului, un loc aventuros, unde numărul de tentaţii potenţial mortale era atât de mare, încât putea face orice copil să înnebunească de bucurie. Dar Marta Gentili fui categorică în această privinţă: copiii puteau ieşi doar cu ea şi cu tatăl lor. Nici măcar nu trebuia să le treacă prin gând să meargă afară, la joacă, fără părinţi, iar Maria îşi dădu în curând seama că o bună parte din sarcina ei consta în a garanta că acest lucru nu se va întâmpla niciodată. În realitate nu era un ordin greu de îndeplinit, pentru că Piergiorgio nu-si manifesta dorinţa de a ieşi, iar Anna Gloria, deşi mai zvăpăiată, părea pentru moment mulţumită de multele şi minunatele jocuri de care dispuneau amândoi. Maria însă, în puţinele ore libere care îi rămâneau, ieşea singură pe străzi ori de câte ori putea, precaută, dar şi plină de curiozitate faţă de marele oraş. Doamna Gentili îi spusese ciudata poveste a străzilor perfect drepte din Torino, care se pare că fuseseră desenate înaintea locurilor în care urmau să conducă; ideea că torinezii hotărâseră înainte de toate călătoria, şi doar după aceea s-au apucat să ridice casele, pieţele şi palatele i se părea atât de ilogică, încât în primele scrisori pentru surorile ei Maria continua să povestească asta ca şi cum ar fi fost o noutate amuzantă.

Ordinea aceea milimetrică o deranja, convinsă că străzile trebuiau să ia naştere ca la Soreni, apărând printre case ca nişte resturi de croitorie, fâşii, bucăţi strâmbe, tăiate una câte una din spaţiile rămase întâmplător după ivirea neregulată a locuinţelor, care stăteau în picioare una lângă alta ca nişte beţivani bătrâni după hramul bisericii. Marta Gentili îi explicase că harta regulată a străzilor din Torino luase naştere din necesităţi de siguranţă, pentru că un oraş regal nu trebuia să le ofere rebelilor şi duşmanilor nici un ungher pentru a se ascunde, dar asta nu făcu decât să-i întărească Mariei ideea că toate lucrurile în aparenţă prea liniare nu erau altceva decât o recunoaştere a slăbiciunii: nimeni nu si-ar fi dat osteneala să deseneze străzi atât de drepte, dacă nu i-ar fi fost foarte frică.

În orice caz, îi plăcea să meargă fără ţintă pe sub porticurile elegante, privind vitrinele cu dulciuri învelite în ciocolată sau confecţiile puse pe manechine cu o calculată solemnitate. Se oprea în faţa magazinelor de îmbrăcăminte şi le studia cu

ochiul critic al croitoresei, căutând tivul prost făcut sau manşeta croită neglijent şi zâmbind cu satisfacţie când în spatele geamului ghicea defectul, ca şi cum ar fi fost o victorie personală. În momentele acelea i se întâmpla să se gândească la Bonaria Urrai, dar în tot restul timpului orice efort era îndreptat spre delicata operaţiune de eliminare din memorie începută pe vapor, iar plimbările constituiau o parte fundamentală a acestei operaţiuni. Singurul lucru cu care nu reuşea să se împrietenească era frigul teribil din Torino, care nu era o simplă temperatură scăzută – aşa ceva suferise deja –, ci un aer atât de geros, că pentru a-i rezista se dovedea necesar să-l respire în doze foarte mici. Frigul riscă serios să-i compromită plăcerea de a se plimba, pentru că după câteva minute ieşea învingător în faţa grosimii paltonului ei de stofa, ajungând s-o înţepe până la oase, în ciuda ritmului susţinut al mersului.

În primele zile, Maria se întorcea acasă cu muşchii înţepeniţi şi stomacul contractat şi avea nevoie de cel puţin o oră până să-i treacă durerea de cap care îi strângea fruntea ca un lanţ. Deşi incapabilă să înţeleagă cum de puteau torinezii să supravieţuiască unui asemenea ger, ideea de a renunţa să iasă îi era la fel de odioasă ca o predare fără luptă. A treia oară când se întoarse acasă degerată se hotărî să ia măsuri: după ce îi ceruse Martei Gentili voie, începu să recupereze din coşul din salon ziarele pe care stăpânul casei le citise deja, apoi se ducea pe furiş în camera ei ca să-şi prindă foile de hârtie pe piept, spate şi burtă, înainte de a îmbrăca paltonul verde şi de a ieşi în stradă. Prin fâsâitul acela înăbuşit de hârtie tipărită i se părea că frigul intră mai greu, şi acel mic secret o însoţi întreaga iarnă, cu complicitatea norocoasă a singurătăţii: dacă ar fi avut o prietenă cu care să facă plimbările, ar fi fost complicat să-i explice, stând poate în săliţa unui bar, de ce prefera să bea ciocolata fierbinte fără să-şi dea jos paltonul de pe ea. Dar Maria fu cât se poate de atentă să nu-şi facă prietene. Attilio Gentili, în schimb, fu întotdeauna convins că bona copiilor săi era o pasionată cititoare a faptelor cotidiene şi lucrul acesta nu se poate spune că nu-i făcea plăcere.

Să se ocupe de Anna Gloria nu fu atât de greu cum crezuse

la început, poate pentru că, intuindu-i caracterul neîncrezător, aşa cum fusese şi al său, Maria nu făcu niciodată greşeala de a încerca să o cucerească cu măguleli, cu care fetiţa era probabil foarte obişnuită; rezerva instinctivă cedă în faţa curiozităţii şi a pasiunii pe care micuţa, plictisită de jucăriile care o înconjurau din toate părţile, o arătă pentru încurcăturile de limbă şi jocurile de cuvinte, în care Maria era expertă. Împreună umpleau salonul de râsete şi pronunţii caraghioase, în timp ce Maria, cu pumnul strâns, ridica degetele fetiţei unul câte unul, spunând în rimă povestea ei preferată:

— Asta merge la viţei, ăsta merge la purcei, ăsta strânge gătejoare, ăsta face plăcintioare şi ăsta strigă... – ajunsă aici scutura cu putere degetul mic, făcând-o să râdă în hohote – ... *mischineddu! No ndi nd'est abarrau!*

— Nu înţeleg nimic! protesta Anna Gloria când îşi revenea din ilaritatea pe care i-o provoca sonoritatea străină a cuvintelor.

— Nu înţelegi pentru că n-ai văzut niciodată ce se-ntâmplă cu cel mai mic într-o familie cu patru copii.

— Ce se-ntâmplă? – fetiţa întindea pumnul, nerăbdătoare să reînceapă ritualul.

Maria se apropia din nou cu un aer complice şi îi lua mâna, ridicând degetele în ordine începând cu cel mare.

— Ăsta merge la viţei, ăsta merge la purcei, ăsta strânge gătejoare, ăsta face plăcintioare, ăsta strigă ţiuic-ţiuic, dă-mi şi mie că-s mai mic... – şi degeţelul era scuturat ca un clopoţel. Sărăcuţul! Nu i-a mai rămas nimic!

Fata o învăţă multe altele, atât în italiană, cât şi în sardă, şi fetiţa le spunea deseori pe neaşteptate, cu o asemenea abilitate că-i uimea pe părinţi, care găseau miraculoasă licărirea aceea de disciplină. Graţie acelui expedient, după trei săptămâni de jocuri de cuvinte, ea şi Anna Gloria se puteau considera, dacă nu chiar prietene, cel puţin complice, ceea ce îi permise Mariei să exercite un oarecare control asupra caracterului rebel şi răzgâiat al fetiţei.

Piergiorgio Gentili, în schimb, era cu totul altfel. Chiar de la început băiatul nu oferi nici un fel de pretext pentru o apropiere, şi, deşi era întotdeauna cât se poate de politicos, fiecare gest sau cuvânt al lui îi părea ţintit cu precizie pentru a

sublinia o distanţă ostilă. El observa cu o iritare prost disimulată zonele de familiaritate pe care surioara i le ceda fetei sarde, şi, când cele două se distrau împreună, stătea într-o parte a camerei observându-le prevăzător, la o distanţă impusă de o eventuală molipsire de acea nouă legătură. Dotat cu o eleganţă naturală şi foarte înalt pentru cei cincisprezece ani ai săi, Piergiorgio nu avea nimic din comica şovăială adolescentină pe care Maria o cunoscuse la Andría Bastíu; în ciuda semnalelor evidente lansate de o virilitate în devenire, care îşi disputa în el spaţiile copilăriei, în privirea întunecată a băiatului exista ceva deja finit care o tulbura şi o făcea să fie precaută.

În ziua în care Maria înţelese ce se ascunde în spatele acelui comportament era toamnă la Torino, Piergiorgio împlinise şaisprezece ani, sora lui unsprezece, iar ea lucra în casa Gentili de un an şi zece luni, în timpul cărora îşi minţise mereu surorile, scriindu-le că era fericită, că toţi o tratau ca pe o fiică şi că nu mai voia să se întoarcă. Din când în când Regina îi dădea câte ceva de înţeles despre Bonaria, care părea să sufere de bolile normale pentru vârsta ei, dar Maria sărea sistematic fragmentele care se refereau la bătrâna croitoreasă.

— De ce nu mergem în parcul Valentino? E o zi frumoasă.

Cu vorbele acelea prefăcut spontane, Anna Gloria îşi deranjă fratele, concentrat asupra unei traduceri din latină, în timp ce Maria ridica uimită capul de pe pasmanteria pe care o aplica pe tivul unei fuste. Attilio şi Maria Gentili erau plecaţi în regiunea Langhe la familia Remotti, cum făceau deseori, şi urmau să se întoarcă doar a doua zi.

— Nu.

Tonul vocii lui Piergiorgio nu promitea nici o frântură de explicaţie.

— De ce nu? Nu ieşim niciodată, stăm tot timpul în casă sau la şcoală, unde mergem cu maşina. Nu facem niciodată un pas pe jos şi eu mă plictisesc de moarte...

Anna Gloria i se adresă Mariei, căutând plină de speranţe un sprijin.

— Ce zici?

Piergiorgio o fixă pe Maria o clipă, ca şi cum ar fi somat-o să nu răspundă, apoi continuă:

— De când comandă Maria aici?

— Și cine comandă atunci, tu? îl sfidă, încăpăţânată, sora lui.

— Comandă mama şi tata, şi ştii foarte bine că ei nu vor.

— Nu voiau când eram mici, dar acum suntem mari. Și-apoi suntem cu Maria...

Anna Gloria nu părea dispusă să cedeze, de zile întregi îşi făcuse probabil planul, şi Piergiorgio părea să intuiască asta, pentru că se ridică în picioare şi din trei paşi mari străbătu distanţa care-l despărţea de sora lui.

— Tu *eşti* încă mică, iar eu n-am chef să ies. Aşa că stăm în casă. Mi se pare totul clar, nu?

Fetiţa tăcu, înfruntând ochii aceia identici cu ai ei fără să se lase intimidată. Neputinţa o înfuria, dar nu deschise gura.

— Bine, încheie el, satisfăcut de tăcerea aceea.

După ceea ce, evident, putea fi considerat drept sfârşitul discuţiei, Piergiorgio se întoarse la biroul său, fără ca nimic în gesturile sale sau în privire s-arate c-ar fi luat-o în calcul, fie şi din greşeală, pe Maria. Anna Gloria se ridică brusc din faţa cărţii de geografie, lăsând-o să cadă jos cu o violenţă anume. După ce îi aruncă Mariei o privire supărată, părăsi în grabă încăperea, trântind uşa cu un zgomot sec, care făcu să tremure ceasul din lemn colorat atârnat pe perete. Ca şi cum ar fi fost surd, Piergiorgio nici măcar nu-şi ridică ochii de pe caietul de latină şi nu trecură zece minute că auziră amândoi curgând apa de la duş. Maria nu-şi pierdu cumpătul; era obişnuită cu izbucnirile de furie dintre cei doi, care apăreau şi dispăreau la fel de repede, dar care erau tot mai frecvente pe măsură ce Anna Gloria creştea şi caracterul său rebel tolera din ce în ce mai puţin autoritatea, până atunci incontestabilă, a fratelui său. Piergiorgio afişa indiferenţă după certurile acelea, dar Maria îl cunoştea destul de bine deja ca să înţeleagă că îndepărtarea de sora lui îl găsea în realitate lipsit de apărare. Respecta secretul acela, cât se poate de conştientă că jocul reciproc al prefăcătoriilor era lucrul cel mai apropiat de o complicitate care ar fi putut vreodată lua naştere între ei. Dar după douăzeci de minute apa de la duş nu încetase să curgă şi Piergiorgio ridică în sfârşit capul din cărţi, privind-o pe Maria cu un aer întrebător:

— Cât durează duşul ăsta?

Fata făcu nod şi, rupând firul cu care lucra, aşează fusta pe pat ca să meargă să vadă.

Uşa de la baie nu era încuiată si, când Maria intră, după ce bătuse inutil la uşă, apa cădea copios în cabina de duş goală. Ii fură suficiente doar câteva secunde pentru a înţelege că Anna Gloria nici măcar nu intrase acolo.

— Nu-i aici! exclamă cu voce tare.

Când se întoarse în cameră cu pas alarmat, Piergiorgio Gentili îşi îmbrăca precipitat pardesiul. Luase cheile casei de pe scrin şi se pregătea să iasă fără să-i pese câtuşi de puţin dacă era sau nu urmat.

Capitolul al cincisprezecelea

Se repeziră pe scări, el iute ca o pisică, ea urmându-l cu repeziciune, cu paltonul fluturând lăsat deschis în graba de a nu rămâne în urmă. Anna Gloria nu era în stradă, iar Piergiorgio avu nevoie doar de o clipă ca să verifice, înainte de a o lua din nou la fugă ca un nebun către parcul Valentino. Maria alerga în spatele lui cu inima bătându-i nebuneşte, speriată mai mult de neliniştea lui decât de ieşirea pe furiş a Annei Gloria. Fuseseră multe semne care o făcuseră să intuiască deja că un gest de revoltă al fetei era doar o chestiune de timp, ceea ce nu prevăzuse însă era o reacţie atât de necontrolată a fratelui său. Alerga alături de el, nu atât în speranţa de a o găsi, lucru de care era sigură, ci de a ajunge la ea aproximativ în acelaşi moment în care, scos din minţi, ar fi ajuns şi Piergiorgio.

Intrară în parc şi îl parcurseră în toate direcţiile, dar de Anna Gloria nici urmă. Tot alergând şi oprindu-se, cercetând cu privirea aleile secundare şi cu paşi repezi pe cea centrală, după două ore Maria şi Piergiorgio se opriră unul lângă celălalt gâfâind, el cu o scânteie de adevărată teroare în priviri, ea mult mai puţin optimistă decât înainte în ceea ce priveşte rezultatul căutărilor. Spărgând tăcerea impusă de respiraţia grea şi de rezerva ce dăinuia între ei, fără să se pună în prealabil de acord, începură să o strige.

— Anna Gloria ! urla Maria cu o voce ascuţită.

— Anna! se făcea ecoul ei Piergiorgio cu vocea gâtuită.

Mulţi se întorceau să-i privească pe femeia aceea tânără şi pe băiat cu o curiozitate alarmată, dar nimeni nu răspundea la chemarea lor.

Era deja şase după-amiaza şi soarele se îndrepta spre apus când, transpiraţi, ieşiră din parc privindu-se profund tulburaţi.

— E vina ta, îi şuieră Piergiorgio cu ură.

Maria tresări, dar nu răspunse la nedreptatea acuzaţiei,

pentru că ştia foarte bine că era adevărat: orice s-ar fi întâmplat ar fi fost oricum vina ei. Nu-şi coborî însă privirea, conştientă de faptul că în momentul acela prioritatea nu era de a găsi un vinovat.

— Să mergem la fluviu, sugeră, încercând să-şi controleze spaima.

O porniră împreună către casă urmărind atent firul apei, strigând neîncetat numele Annei Gloria, dar cu privirea fixă pe povârnişul malului, îngroziţi la gândul că ar putea zări urma unei alunecări, un obiect plutitor sau un corp inert pe malul cu copaci, de unde urca o uşoară ceaţă care le îngreuna căutarea. Nu găsiră nimic, dar asta nu-i făcu să se simtă mai uşuraţi, şi se întoarseră în strada della Rocca plini de teamă, cu speranţa secretă că Anna Gloria le-o luase înainte.

Aşezată pe treptele clădirii, fetiţa îi aştepta vizibil nervoasă, fără nici cea mai mică intenţie de a arăta că-i pare rău pentru că-şi pierduse o clipă capul. Piergiorgio se opri în mijlocul străzii, şi Maria se sperie de străfulgerarea pe care i-o zări în ochii albaştri. Sora lui însă nu văzu probabil nimic asemănător, pentru că se ridică în picioare izbucnind:

— În sfârşit v-aţi întors, stau afară de cel puţin o oră! Ce v-a apucat să plecaţi aşa?

Amândoi o priviră în tăcere câteva clipe fără să le vină a crede. Maria era pe punctul să-i dea un răspuns pe măsură, dar Piergiorgio fu mai iute, şi cuvintele sale mocnite o speriară pe Maria mai mult decât ar fi făcut-o un ţipăt.

— Aveam chef să ne plimbăm. De când trebuie să-ţi dau socoteală pentru ceea ce fac?

Fără să aştepte răspunsul, cu o indiferenţă ostentativă, băiatul urcă treptele şi scoase cheia din buzunar, descuind sprinten uşa blocului. Ţinând-o deschisă se întoarse să aştepte ca ele să-l urmeze; în timp ce trecea pe lângă el, Maria se gândi că nu-i văzuse niciodată expresia aceea pe chip, de data asta tot atât de palid ca al surorii sale. El îi întoarse privirea ca pe un avertisment şi, din cauza acelui pact mut, până seara se comportară amândoi ca şi cum nu s-ar fi întâmplat nimic în ziua aceea. La rândul ei, Anna Gloria avu mare grijă să nu deschidă în vreun fel discuţia, păcălită de o tăcere care o convinse că reuşise – cu gestul ei de forţă – să înmoaie măcar

în parte rezistenţa acelei interdicţii pe care o considera atât de apăsătoare.

Evident că nu era deloc aşa, şi totuşi ceva trebuie să se fi rupt în Piergiorgio, pentru că în timpul nopţii Maria auzi dinspre camera lui sunetul de neconfundat al unui plâns înăbuşit cu greu. Dacă de multe ori Anna Gloria se furişase în patul Mariei ca să potolească fantasmele unui vis urât, sau pentru confidenţele acelea care pot fi făcute doar pe întuneric, în aproape doi ani nu se întâmplase niciodată ca uşa care despărţea camera ei de cea a lui Piergiorgio să se fi deschis. Nici unul dintre ei nu considerase vreodată trecerea aceea ca pe un lucru real: în ceea ce-i privea, era o uşă desenată pe tapiserie. Dar în faţa acelui plânset nimic n-o mai putea împiedica pe Maria să dea la o parte bariera invizibilă a înstrăinării lor: tensiunea acumulată în timpul zilei făcea ca regulile să pară opace şi ineficiente, reţinute de fapte într-un limb de temporară suspendare.

Când Piergiorgio îşi dădu seama că uşa se deschisese, hohotele încetară brusc. Din bezna camerei vocea lui se auzi spartă, dar dură:

— Ce vrei?

— Te-am auzit.

— Și ce? Pleacă.

— Nu.

— Ti-am spus să pleci. Asta nu-i camera ta.

Maria înaintă pe întuneric fără să se teamă că se va împiedica: cunoştea ordinea maniacală în care băiatul îşi ţinea lucrurile. Veioza de pe noptieră fu aprinsă brusc, iluminându-l pe Piergiorgio, care stătea îmbrăcat pe pat, cu spatele sprijinit de tăblie şi perna strânsă între genunchi, pătată de muşcăturile umede cu care încercase să-si ascundă plânsul. Chipul îi era roşu ca al unui copil, dar maxilarul rigid şi ochii furioşi cu care o privea nu aveau nimic infantil.

— Hai să vorbim...

— Despre ce?

— Știi despre ce. Despre ce s-a întâmplat azi.

— N-am nimic să-ţi spun. Și nu s-a întâmplat nimic.

Maria îi recunoscu în priviri aceeaşi ură feroce pe care o văzuse când o acuzase în parc.

— Scuză-mă.

El păru să şovăie în faţa acelei capitulări fără luptă, dar mâinile care ţineau perna strâns ca pe un scut nu se relaxară.

— Pentru ce te scuzi? o întrebă.

— Nu ştiu, şopti Maria, şi era adevărat. Tu pentru ce mă acuzi?

Piergiorgio ezită; întrebările directe nu fuseseră niciodată preferatele sale. Maria văzu clar cum mărul lui Adam i se mişca, semnificativ, în sus şi-n jos.

— Nu ştiu... se auzi ca un ecou vocea lui după o scurtă pauză, dar ochii continuau să emită sentinţe.

Maria înaintă, dezarmată şi dezarmantă în pijamaua ei de flanelă galbenă, punând toate întrebările deodată, ca şi cum s-ar fi temut că momentul răspunsurilor n-ar mai fi venit niciodată.

— Atunci de ce te porţi întotdeauna cu mine ca şi cum ar trebui să fiu iertată pentru ceva? Unde am greşit? Ce ţi-am făcut?

Piergiorgio tăcu, privind-o cum se apropia de pat. Apoi murmură rigid:

— N-ai făcut nimic. Tu n-ai nici o legătură cu asta, e vina ei.

— Exact, ce legătură...

Pe neaşteptate, Maria se aşeză pe marginea patului, încălcând cu bună ştiinţă spaţiul pe care el, adunat într-un colţ, îl apăra cu ochii. Maria nu fusese niciodată prudentă, dar nici nechibzuită ca în acel moment, pe care, intuindu-i misterioasa unicitate, nu voia să-l lase să-i scape. Dar nici măcar o clipă nu calculă riscurile. Rămase tăcută, fixând ochii aceia albaştri care îşi schimbau expresia într-una goală şi pierdută, periculos de absentă; când mâna lui se întinse spre întrerupător să stingă lumina, Maria nu făcu nimic să-l împiedice, şi întunericul neaşteptat îi lăsă pe amândoi fără suflare, la fel ca alergatul din după-amiaza aceea.

Ea aşteptă câteva secunde ca Piergiorgio să facă sau să spună ceva, apoi el începu să vorbească. La început vocea se făcu auzită într-un suspin, reluând o discuţie care părea întreruptă, dar care în realitate nu începuse niciodată. Iniţial Maria nu înţelese de ce îi spunea povestea aceea despre ascunzişuri şi fugi infantile, apoi cuvintele băiatului se înşiruiră

unul după altul, ca nişte explozii, iluminând întunericul cu dezvăluiri tot atât de greu de ascultat, pe cât erau pentru el de făcut. Nu era deloc sigură că Piergiorgio vorbea pentru ca ea să-l audă; avea mai degrabă impresia că stinsese lumina tocmai pentru ca să uite că ea era în faţa lui, şi acea intuiţie o împiedică să scoată vreo vorbă.

În întunericul acela Maria îl văzu apărându-i în fată încă mic, mai blond decât era acum, în timp ce se juca de-a v-aţi ascunselea cu alţi copii sub privirea distrată a primei bone angajate să aibă grijă de el. Pe măsură ce-şi amintea, vocea lui Piergiorgio îşi pierdea consistenţa şi slăbea, devenind subţire ca aceea a copilului care se pierduse printre copacii de pe marginea fluviului, în timp ce aştepta cu inima cât un purice să vină cineva să-l caute, ca să ţâşnească apoi ca un şobolan către un copac, strigând cât îl ţineau bojocii: „Am ajuns! Eu sunt cel mai tare!“ Fusese întotdeauna priceput să se ascundă, până şi în casă părinţii îl căutau ore în şir când nu voia să fie găsit. Și nici de data aceea tovarăşii de joacă nu reuşeau să-l găsească, pentru că era greu de zărit printre tufele de pe mal, dar şi mai greu era pentru picioarele lor scurte să-l ajungă din urmă. Dar pentru ochii atenţi ai unui adult care ştia să aştepte şi pentru picioarele puternice ale unui adult care ştia să caute, ascunzătoarea aceea şireată de pe malul fluviului era un loc uşor şi comod pentru joaca de-a v-aţi ascunselea cu un copil. Piergiorgio încă nu ştia că oamenii mari nu se joacă de-a v-aţi ascunselea cu copiii.

În timp ce bona pălăvrăgea cu alte fete plătite să aibă grijă de copii, în timp ce copiii altora se ascundeau şi se găseau cum puteau, iar soarele turtea copacii la pământ în umbre mobile şi fugitive, Piergiorgio Gentili se pierdea printre tufişuri în mâinile unui necunoscut, şi nimeni nu avea să-l mai aducă vreodată înapoi. Copilul, pe care multe ore mai târziu îl găsiseră pe mal, devenise incapabil să se ascundă şi să îmbrăţişeze pe oricine şi să mai aibă vreodată încredere, iar părinţii crezuseră că de vină fusese căzătura, acea previzibilă alunecare pe mal, faptul că se lovise la cap şi asta îl făcuse să rămână inconştient până la apusul soarelui, sau poate spaima de a muri pe care o experimentează toţi copiii când se pierd crezând că s-au ascuns, şi când nimeni nu vine să-i caute. Marta Gentili o dădu

imediat afară pe bonă, Piergiorgio îi uită imediat până şi numele şi din momentul acela nici el, nici sora lui nu mai putură să meargă să se joace în parc sau pe malul fluviului sau în orice alt loc. Piergiorgio nu le spusese niciodată nici tatălui, nici mamei sale că tot ceea ce n-ar fi trebuit să se întâmple se întâmplase, vreme de zece ani n-o spusese nimănui, înainte de noaptea aceea când îi povesti totul Mariei dintr-o suflare, în întunericul camerei, în timp ce stătea cu spatele sprijinit de tăblia patului şi cu capul Într-un tufiş de pe malul fluviului, într-o amintire care mirosea a mâl şi a sudoare străină.

Maria n-ar fi ştiut să spună în care moment exact al povestirii lui Piergiorgio se ridicase să-l ia în braţe sau în care clipă precisă a ororii povestite se apropiase de el fără să-l întrerupă, iar el n-ar fi ştiut să spună când, în întuneric, lăsase să-i curgă lacrimile fără zgomot, pudice. Dimineaţa îi surprinse într-un somn fără vină, strânşi într-o îmbrăţişare în care unul în sfârşit se regăsise şi cealaltă se pierduse.

Din momentul acela atitudinea lui Piergiorgio faţă de Maria se schimbă total, devenind atentă şi aproape grijulie. Nu-i mai răspundea monosilabic, ba chiar i se adresa şi când nu era întrebat, o ajuta să ducă rufele călcate, se oferea să-i deschidă uşile când avea mâinile ocupate cu pungile de cumpărături şi uneori îi întindea un lucru înainte ca ea să-l fi cerut, sub privirile uluite ale celor din familie. Galanteria aceea îl surprinse plăcut pe Attilio Gentili, care dincolo de scânteierile evidente ale adolescenţei văzu semnele promiţătoare ale unei maturităţi precoce. Schimbarea de neînţeles a lui Piergiorgio trezi în schimb suspiciunea mamei şi mai ales o deranjă pe Anna Gloria care, observând maniera în care el se apropia de Maria, deveni victima unei gelozii niciodată încercate până atunci. Imediat ce-şi dădu seama că se schimbase ceva, complicitatea cu tânăra sardă încetă de la o zi la alta, şi, cu cât fratele ei se purta mai atent cu Maria, cu atât fetiţa începea să dea semne de nemulţumire la ideea de a continua s-o aibă ca bonă. La rândul ei, Maria nu făcea caz de reacţiile fetiţei şi părea să-i răspundă lui Piergiorgio protejându-l fără motiv, dat fiind că de multă vreme băiatul nu mai avea vârsta la care să aibă nevoie de îngrijirea cuiva, cu atât mai mult cu cât Maria nu avusese niciodată cu adevărat grijă de el, şi asta o ştiau

amândoi.

Pentru prima oară îşi dădu seama cât se schimbase corpul băiatului, urmărind cum moliciunea copilăriei dispărea în trăsăturile tot mai marcate ale chipului, iar umerii îi deveneau pe zi ce trece mai largi, descoperind o graţie naturală care până în acel moment putea fi doar intuită. Uşa dintre cele două camere încetă să mai fie desenată pe perete, şi nopţile se umplură de şoapte şi râsete, înăbuşite de voinţa atentă a celui care ştie prea bine că nu poate fi considerat întru totul inocent ceea ce face.

Nu era nimic de ascuns între ei, şi totuşi amândoi o ascundeau cu grijă. Ceea ce nu puteau ascunde se vedea dimineaţa la micul dejun, când atât el, cât şi Maria îşi arătau cearcănele profunde ale insomniei privirilor distrate ale părinţilor şi celei întunecate şi cercetătoare a Annei Gloria, care îşi ronţăia biscuiţii în ritmul susţinut al unei furii crescânde. Maria ieşea mult mai puţin din casă şi atunci când o făcea nu-şi mai punea ziare sub palton, pradă unei febre arzătoare pe care, dacă n-ar fi fost orbită, ar fi recunoscut-o, pentru că nu era prima oară când o simţea curgându-i prin vene; dar timpul recunoaşterii venise întotdeauna la ea ca resacul după val, şi nici de data asta nu era altfel.

În ochii adoratori ai lui Piergiorgio se vedea frumoasă cum nu-şi amintea s-o fi văzut vreodată cineva, frumoasă ca în ziua aceea cu coroana de pâine pe cap în camera parfumată a mamei sale, cu sânul dezgolit şi lănţişorul de aur care o făcea preţioasă ca o damă dintr-o pictură, reflectată de oglinda dulapului. Soţul surorii sale n-o văzuse cu siguranţă niciodată astfel şi până şi Andría Bastíu iubise în ea ceea ce-l făcea să se simtă acasă: nu existase între ei mărturisirea unor secrete atât de murdare încât să păteze pentru totdeauna noaptea, şi nici Maria nu se temuse să-i atingă mâna ca să nu trezească în el sângele ce bolborosea sub piele, cum se întâmpla încontinuu în faţa trupului pur al lui Piergiorgio. Maria ştiuse întotdeauna că e feminină, dar se descoperea femeie în momentul acela, pentru că nu i se întâmplase niciodată ca cineva să i-o arate cu furia pe care Piergiorgio Gentili, cu toată pasiunea celor şaisprezece ani ai săi, i-o oferea de câte ori o privea.

Cu trecerea săptămânilor, simţind instinctiv ostilitatea Annei

Gloria, ea şi Piergiorgio deveniră mai precauţi şi mai ascunşi, având grijă să nu dea naştere unor situaţii în care prezenţa, deja aproape superfluă, a Mariei în casa aceea ar fi putut înceta din cauza lor. Noaptea se vedeau puţin, doar câteva minute, atenţi ca nişte hoţi să nu se atingă nici măcar din greşeală, şi apoi se întorceau fiecare în patul lui cu vina caldă încă de a o fi dorit tot timpul. Maria ştia că i-ar fi fost de ajuns un gest ca să împingă totul dincolo de priviri şi cu o grijă bine cumpănită evita să-l facă, atenuând distanţa dintre ei cu alte mici intimităţi. Era ca şi cum amândoi ar fi simţit că acea instinctivă căutare în timpul somnului făcea din ei o entitate diferită în ecosistemul casei, un organism prea fragil pentru a risca amândoi să-l îmbolnăvească cu un schimb neatent de fierbinţeli.

Această atenţie o salvă pe Maria în multe feluri, fără ca într-un prim moment să înţeleagă asta. Era mult prea concentrată ca să-şi dea seama că plimbarea lor nocturnă de la unul la altul nu acţiona numai asupra trecutului îndurerat al lui Piergiorgio, ci şi asupra propriului trecut. Acolo unde el părea să reuşească să potolească anumite amintiri, ea, fără să vrea, începea să trezească altele, într-un joc al amintirilor comunicante care se manifesta fără o logică aparentă. Multe lucruri pe care credea că le lăsase pe malul de care vaporul spre Genova se desprinsese cândva se întorceau unul după altul, ca nişte bucăţi de lemn pe plajă după o furtună.

Prima oară când Maria înţelese că ceva se schimba fu chiar în timpul nopţii, când se întorcea în camera ei umblând încet în picioarele goale. Senzaţia pe care i-o dădea mocheta sub tălpi îi aduse pe neaşteptate în minte blana roşcată şi aspră a lui Mose şi culoarea exactă a ochilor rotunzi ai câinelui. Primele amintiri îi veniră în minte aşa, ca o senzaţie, sau din întâmplare, brusc şi întotdeauna noaptea. Apoi memoria începu să devină activă ziua, când nu putea da vina pe iluziile somnului, atunci când în anumite străluciri ale soarelui în salon recunoştea lumina din casa Bonariei Urrai; încet-încet reveniră unul după altul chipuri, voci şi locuri ale copilăriei în care crescuse, şi Maria se descoperi locuindu-le fără să ceară voie. Când cosea îngândurată, asocia gesturilor lente ale mâinii ecoul altor broderii, făcute altundeva cu mult înainte, pe alte

pânze, dar nu într-o altă viaţă, oricât şi-ar fi repetat luni de-a rândul contrariul.

Nu spuse nimic despre ceea ce i se întâmpla. Avea certitudinea că resturile acelea capricioase de amintire, cărora alţii le-ar fi spus fără să stea prea mult pe gânduri dor, nu erau lucruri pe care putea să i le mărturisească lui Piergiorgio. Dar între timp, prezentul şi trecutul se priveau din nou ca după un armistiţiu, făcând-o să simtă în piept recunoştinţa surdă a supravieţuitorilor. De ani de zile încetase să mai fure lucrurile mărunte care-i aparţineau deja, şi acum descoperea din nou că ascunde ceva, pentru că între ea şi Piergiorgio locul în care sălăsluia conştiinţa nu era şi nu putea fi identic cu cel în care sălăşluia reciprocitatea. Exista o profeţie amară în acea negare de sine, şi Maria ştia că doar ea putea s-o perceapă. Teama de a o vedea împlinită o făcea să se mişte în jurul sufletului băiatului ca pe nisip, în încercarea de a nu lăsa urme prea adânci şi prea multe. Ori de câte ori el, înflăcărat, convoca între ei eternitatea sau alţi musafiri dificili, Maria înţelegea mai bine că ceea ce îi despărţea nu era vârsta sau condiţia socială, ci mai degrabă perpetuarea în el a obiceiului copilăresc de a confunda ceea ce doreşti cu ceea ce ai. De aceea, ori de câte ori ieşea din camera lui închizând uşa în urma ei după ultimele şoapte, Maria îşi înnoia promisiunea făcută ei înseşi de a renunţa la bărbatul care urma să devină Piergiorgio.

Siguranţa de a fi o prezenţă provizorie în casa Gentili n-o împiedică să simtă că-i fuge pământul de sub picioare când sosi scrisoarea în care Regina îi cerea să se întoarcă urgent acasă. Nu erau decât câteva rânduri, sora ei se pricepea la multe lucruri, dar cu siguranţă nu la scris. Nu era decât strictul necesar, şi, după ce o deschisese, Maria o ţinu pe noptieră două zile prefăcându-se că nici măcar n-o primise.

Doar în a treia noapte găsi curajul să meargă în camera lui Piergiorgio să-i spună cum stăteau lucrurile, şi nelinişte pentru iminenta pierdere fu atât de mare, încât o făcu să uite prudenţa. Nu aşteptă să fie sigură că Anna Gloria doarme ca să deschidă uşa, şi fu suficient scârţâitul uşor al clanţei ca să-i dea acesteia semnalul pe care-l aştepta de săptămâni întregi. În timp ce pe întuneric Maria primea întreaga furie a lui

Piergiorgio pus în fata unei hotărâri necesare, lumina din cameră se aprinse brusc, descoperindu-i îmbrăţişaţi în pat într-o postură neclară, dar categoric nepotrivită în ochii uluiţi ai soţilor Gentili. Nici unul nu se declară nevinovat, pentru că era clar că nu erau nevinovaţi, dar care era numele exact al vinei îl ascunseră cu îndârjire, din cauza unui pact pentru care nu fusese niciodată nevoie să se pună de acord. A doua zi, Anna Gloria nu lăsă să-i scape o lacrimă în timp ce Maria, acoperită de ruşine, cobora scările cu valiza în mână. Lui Piergiorgio nu-i fusese nici măcar permis să iasă din cameră pentru a-şi lua rămas-bun, şi ceea ce mai rămăsese din salariu îi fu dat cu răceală de către stăpânul casei într-un plic fără referinţe pe care ea nu-l deschise zile la rând; în noaptea aceea, pe vaporul care o ducea de la Genova la Porto Torres, singurul plic pe care Maria continua să-l deschidă şi să-l recitească era cel primit de la sora ei, Regina, care cu fraza aceea alarmantă adăuga la durerea despărţirii greutatea responsabilităţii care o aştepta la sosire: „Mariedda dragă, întoarce-te cât de repede poţi: Bonaria Urrai a avut un atac cerebral şi s-ar putea să moară“.

Capitolul al şaisprezecelea

Veioza era stinsă, dar Bonaria Urrai nu avea nevoie de lumină ca să ştie că Maria era acolo, aşezată undeva în umbra camerei de spital. E greu de spus de când îşi luase obiceiul să se aşeze şi, pe întuneric, s-o privească în tăcere, dacă îl avusese întotdeauna sau dacă îl deprinsese pe continent, în locul în care lucrase şi despre care nu voise să-i vorbească. Bonaria bănuia că prostul obicei de a spiona persoanele în somn Maria îl luase de la ea şi ar fi vrut să cedeze tentaţiei de a i-o spune, eventual făcând un zgomot oarecare ca să-i arate imediat că era trează. Și totuşi ceva o opri s-o facă, cum n-o făcuse la început de tot, înainte ca timpul să ia hotărârea să-i scape din mâini ca o vulpe noaptea.

La început de tot.

Era linişte în prăvălie, şi Bonaria şi-o amintea încă pe Anna Teresa Listru, cu părul strâns într-o coadă, cum îşi vâra mâinile scurte în sacul cu fasole albă de Tonara, de parcă ar fi trebuit s-o aleagă bob cu bob. Comenta cu poftă ceva împreună cu negustoreasa şi cu soţia farmacistului, o continentală îmbrăcată cu o blană neagră ca a doamnelor de la oraş, şi examina prin capacul de sticlă al unei lăzi diferitele tipuri de paste.

În mijlocul celor trei femei, Maria era un nimic, o scadenţă pe care trebuie s-o notezi, altfel o uiţi. Nu beneficiase nici măcar de comentariile acelea binevoitoare pe care le fac femeile când se declară încântate de copiii altora. Bonaria, aşezată pe un sac de bob uscat Într-un colţ al prăvăliei, aştepta sosirea laptelui de fiecare zi şi o observa pe fetiţa aceea uitată cum se mişca iute printre lucrurile de înălţimea ei: fructe, vârtelniţe din plastic colorat, coşul mare cu pâine proaspătă, genunchii aspri ai mamei.

Ochii bătrânei fură singurii care văzură că din coşul cu cireşe de Aritzo un pumn de fructe negre dispărea printre cutele

rochiţei Mariei, în ascunzătoarea unui buzunar alb. Pe chipul acela de copil, tuşa Bonaria nu văzu nici ruşine, nici conştiinţă a răului, ca şi cum absenţa unei judecăţi ar fi fost contraponderea potrivită pentru declarata sa invizibilitate. Culpele, asemeni persoanelor, încep să existe dacă cineva îşi dă seama de ele. Maria se mişcă, într-adevăr, cu nevinovăţie de-a lungul tejghelei, unde celelalte femei discutau despre creşterea preţului la legume, cuibărindu-se ca o insectă în spaţiul strâmt dintre fundul mamei şi cel al soţiei farmacistului, atrasă de blana neagră şi lucioasă pe care aceasta o avea pe ea. O fixa cu gura întredeschisă, încântată de reflexele care alunecau pe blana lucitoare la cea mai mică mişcare. Bonaria Urrai intui ceea ce micuţa era pe punctul să facă înainte ca mâna Mariei să se întindă comiţând acel păcat minor. Degetele fetiţei intrară în blana deasă, o blană cum nu mai văzuse niciodată până atunci pe un creştin, mirată că moartea putea să fie atât de moale. Soţia farmacistului nu păru să-şi fi dat seama de ce se întâmpla, astfel că Maria se simţi îndemnată să îndrăznească mai mult. Apropiindu-se de fundul acela lăţit de bolile altora, îşi cufundă fata în blana neagră, inspirându-i lacom mirosul. Doar atunci soţia farmacistului îşi dădu seama de tot ce se întâmpla şi dădu drumul unui ţipăt nervos, atrăgând atenţia tuturor asupra fetiţei.

Acum, întinsă pe pat, Bonaria Urrai zâmbi uşor în întuneric la amintirea Mariei devenită pe neaşteptate reală, a Mariei care-şi căpăta consistenţa şi adevărul în păcatele fără complici ale copiilor singuri. În dimineaţa aceea în prăvălie n-o văzu plângând când mama se străduia să găsească explicaţii acelui gest sălbatic, acelei nelinişti a simţurilor care devenea furt mult mai des decât ar fi putut-o justifica foamea:

— N-as mai fi avut-o, că doar cerul ştie cât îmi sunt de ajuns trei în situaţia mea.

Nici măcar avortul acela retroactiv nu trezi vreo reacţie evidentă pe chipul Mariei. Rămase nemişcată, cu inconştienta nedureroasă a celui care nu s-a născut cu adevărat niciodată, în timp ce pe pânza albă a rochiţei, în dreptul buzunarului din dreapta, începea să înflorească culoarea cireşelor furate. Un roşu revelator, care se întindea ca o rană, şi în câteva locuri era aproape negru. Pata aceea părea singurul lucru care se

schimba la ea, o obscenă menarhă de fructe. Negustoreasa fu prima care observă:

— Ai luat cireşe din coş?

Anna Teresa Listru îşi dădu seama de dezastrul de pe rochiţa fetei în timp ce lovitura ajungea la destinaţie. Fetiţa închise ochii doar în clipa în care primi palma, apoi îi deschise din nou şi privirea era fermă, iar mâna înfiptă în buzunar făcea să crească pata în afară. Lacrimile existau, dar nu coborau.

— Giulia, scuză-mă, nu ştiu ce să spun, pune-mi-le în cont...

— Nu-i nimic, se întâmplă, aşa-s copiii, încercă să nu dea importanţă negustoreasa din spatele tejghelei. Sigur însă că mâna aia hoaţă..., adăugă răutăcioasă zâmbind strâmb.

Mai mult decât restul, roşul de pe buzunăraşul brodat o făcu pe Bonaria Urrai să înţeleagă că vremea sterilităţii se sfârşise, şi nu trecu nici măcar o săptămână până când se duse să vorbească cu Anna Teresa Listru despre posibilitatea de a o lua pe Maria de suflet. Făcuse în aşa fel încât să însoţească cererea cu o asemenea ofertă, încât văduva lui Sisinnio Listru să nu fie nici măcar o clipă tentată să spună nu. De altfel, Bonaria se dedicase încă de tânără croitoriei pentru că, dacă exista un lucru pe care ştia să-l facă bine, era să-i măsoare corect pe oameni. Nici în cazul acela nu greşise: Anna Teresa Listru acceptă înţelegerea fără discuţii, şi zece zile mai târziu Maria îşi lua în primire camera în marea casă a familiei Urrai, fără măcar să fi fost prevenită că o aştepta o schimbare definitivă în starea civilă.

Trecuseră atâţia ani şi Maria tot nu era sigură că înţelesese până unde cursul vieţii sale fusese deviat de alegerea aceea. Singurul lucru care fusese pus în cont încă de la început era patul acela, la căpătâiul căruia prezenţa ei avea acum greutatea unei împliniri. Sătulă să se prefacă, se apropie de perna pe care zăcea Bonaria murmurând:

— Știu că eşti trează. Vrei să-ti aduc ceva?

Bonaria deschise larg ochii acoperiţi de un văl de cataractă şi văzu doar profilul incert al Mariei.

Nu era suficientă lumină în cameră, şi aşa era de zile întregi, pentru că medicul spusese că lumina putea să-i provoace dureri de cap, ca şi cum problema Bonariei ar fi fost

hemicrania. Ar fi râs dacă ar fi putut, dar atacul cerebral îi lăsase o pareză a feţei care o împiedică să facă până şi o mişcare atât de simplă. Pentru a zâmbi, îi spusese doctorul Sedda, era nevoie, nu-si mai aducea aminte, de câte zeci de muşchi diferiţi, iar ea pierduse aproape mobilitatea tuturor.

— Apă... crezu că spune.

Maria o înţelese din bolboroseala vocalelor şi îi apropie de gură paiul din pahar; asistenta nu venise încă să-i pună perfuzia pentru hidratare. Cu un efort Bonaria trase apa, dar neputinţa de a controla mişcarea buzelor îi trimise o parte în nas şi o parte afară. Tuşi puternic, în timp ce Maria încerca s-o ridice ca să-i uşureze deglutiţia firişorului de apă care ajunsese în gât.

Bonaria era în situaţia aceea de aproape două luni, şi vârsta foarte înaintată pe care o avea îi împiedica pe medici să fie prea optimişti în privinţa unei ameliorări a situaţiei.

Întoarcerea Mariei în Sardinia nu mirase pe nimeni. „E de datoria copilului de suflet[11], ziceau la Soreni, ca şi cum ar fi fost un destin căruia era imposibil să i te sustragi. În realitate, puţini crezuseră că se va întoarce să-şi încheie socotelile. Din cauza felului grăbit în care părăsise satul, ajunseseră să insinueze până şi că plecase pentru că aştepta un copil de la Andría Bastíu, că doar ăia doi erau tot timpul împreună, iar faptul că nu exista nici cea mai mică dovadă era pentru unii cea mai bună certitudine. În orice caz, toţi crezuseră că între cele două femei se întâmplase ceva care rupsese pactul sacru al adopţiei, făcându-le să se întoarcă la starea de orfană fără zestre şi văduvă fără copii.

Dar fiica Annei Teresa Listru se întorsese şi părea s-o fi făcut tocmai ca să-şi plătească datoria atunci când era nevoie; asta îi restituia în ochii comunităţii dreptul la moştenirea pe care altfel nu i-ar fi fost îngăduit s-o pretindă, şi nu era nimic rău în a presupune că o făcuse tocmai de aia. Din punct de vedere ereditar, Maria se putea considera cu siguranţă norocoasă, dar norocul ei era socotit nu atât prin volumul bunurilor care urmau să-i revină, cât prin timpul necesar ca s-o îngrijească pe bătrâna Urrai înainte ca Domnul să decidă că-si trăise traiul. Existaseră fete care-şi irosiseră cei mai buni ani ai tinereţii pe

lângă bătrâne tiranice care nu se hotărau să moară, şi ironia destinului le făcuse să moştenească averi importante la vârsta la care nu mai aveau nici un capriciu de îndeplinit. Dar nu era cazul Mariei, căci Bonaria Urrai era fără doar şi poate mai mult dincolo decât dincoace. Nu mânca nimic ce trebuia mestecat şi paralizia părţii drepte a corpului o împiedica să se ridice şi să se ocupe de toaleta personală. Maria făcea totul cu un devotament pe care nu l-ar fi avut nici măcar o fiică, şi pe la porţile caselor, seara, bătrânele lăudau spiritul ei de sacrificiu, care ar fi sanctificat-o tot mai mult pe măsură ce s-ar fi transformat în martiriu.

În realitate, Maria, care se străduia să facă totul arătându-se cât se poate de senină, era terorizată la gândul că Bonaria putea să moară, iar bătrâna o cunoştea mult prea bine ca să nu-şi fi dat seama. Nu vorbeau, n-o făcuseră niciodată de când se întorsese Maria – de altfel bătrâna nu reuşea încă –, dar se priveau deseori în semiîntunericul din încăpere şi descoperiseră că era o manieră de comunicare ce înlătura multe echivocuri. Cuvintele pe care şi le spuseseră în seara în care familia Bastíu îl plângea pe Nicola sălăşluiau încă între ele, dar era limpede că Maria aştepta, chiar dacă nu exista nici o speranţă, ca Bonaria să vorbească din nou pe înţeles.

Când, după patru luni, era deja clar că nu se va face mai bine, bătrâna fu externată şi medicii îi dădură voie Mariei s-o ducă acasă, după ce îi explicară cum trebuia să se ocupe de ea într-o situaţie care fu definită ca stabilă. Asta nu însemna altceva decât că Bonaria se oprise în pragul morţii, dar Maria, în primul moment, refuză să priceapă şi o tratã ca pe o convalescentă, cu un asemenea devotament, că după câteva săptămâni capacitatea de a-si mişca buzele se îmbunătăţi atât cât să-i permită Bonariei să articuleze cuvinte simple şi să ceară ceea ce-i trebuia. La rândul ei, Bonaria Urrai simţea că existau între ele lucruri care ar fi trebuit spuse, dar pe care probabil nu le-ar fi putut pronunţa.

Odată cu lenta perpetuare a stării ei de imobilitate, fu limpede că Bonaria aparţinea categoriei aceleia de bătrâni destinate să se stingă încet, şi dacă pentru don Frantziscu Pisu ar fi fost o binecuvântare să aibă timp de gândit şi de cerut iertare pentru propriile păcate, pentru bătrâna accabadora cu

siguranţă nu era. Bătrânul preot veni s-o vadă de două ori şi bolborosi deasupra corpului ei paralizat o serie de rugăciuni în latină a căror pronunţie o ştia doar pe jumătate; Bonaria îi aprecie bunăvoinţa, îl lăsă să spună ce avea de spus, dar după ce plecă reuşi să-i dea de înţeles Mariei că nu i-ar fi pe plac şi alte vizite ale preotului.

Cu timpul, şi vizitele curioşilor se răriră, şi rămase doar Maria să aibă grijă de Bonaria, ajutată din când în când de mâinile pricepute ale Gianninei Bastíu. Bătrâna slăbea şi cu toate astea cel mai complicat lucru era s-o ridici din pat, pentru că avea oasele atât de fragile încât risca o fractură chiar şi dacă o prindeau cu mai multă putere decât de obicei.

Trecu aproape un an în lâncezeala aceea, înainte ca Bonaria să intre în agonie fără să-i fi spus Mariei nici măcar unul din cuvintele pe care voia să i le spună. Rămase lucidă, doar cu ochii putea să se mai exprime. După tot timpul petrecut împreună, Maria nu avea nevoie nici măcar de un gest pentru a şti de ce anume avea nevoie. Dormea cu ea în cameră şi se scula de mai multe ori în timpul nopţii ca să verifice dacă era vie şi, imediat ce primea chiar şi cel mai mic semn de confirmare, se întorcea liniştită înapoi pe patul ei pliant.

Într-una din nopţi, Bonaria Urrai începu să ţipe. Nu erau chiar nişte ţipete, ci sunetele pe care le scotea pe gură aveau în ele o notă de disperare violentă. Maria se ridică din pat şi înţelese imediat că Bonaria voia altceva decât apă. În ultimele săptămâni durerile se înteţiseră, iar trupul îi devenise atât de delicat încât şi un simplu masaj ar fi fost de ajuns să-i sfarme oasele devenite extrem de fragile. Suferea mult şi, dacă până în momentul acela se lamentase puţin, acum părea să nu mai reziste; pupilele sale dilatate căutau chipul Mariei cu o disperare famelică. Maria se descoperi mult mai puţin puternică decât se crezuse întotdeauna. Sunetele pe care le scotea bătrâna o tulburau atât de tare, că în prima noapte fu constrânsă să iasă din cameră ca să nu-i audă horcăielile. A doua noapte însă îşi luă inima-n dinţi şi rămase, încercând s-o liniştească cum putea. Fu inutil, şi în a treia noapte Maria plânse singură pe patul ei pliant; Bonaria o auzi perfect şi gemu atât de tare, încât Maria crezu că va muri de efort şi

aproape că şi-o dori; dar dimineaţa bătrâna mai era încă dureros de vie. După două săptămâni de asemenea tortură, fata începu să priceapă ce înţelesese Bonaria Urrai cu trei ani în urmă când îi spusese: „Nu spune niciodată: eu din apa asta nu beau.“

Capitolul al şaptesprezecelea

Ocrotire sau vină. Acestea erau, la Soreni, singurele motive care nu te lăsau să mori uşor, şi Maria nu ştia care din ele o împiedica cu adevărat pe Bonaria Urrai să se ducă. Și pentru că avea acest dubiu, înfruntă mai întâi situaţia în care ştia cum trebuie să se comporte. Aşa cum făcuse Bonaria cu ani înainte pentru ea, goli rafturile de statuetele reprezentând inima lui Isus şi mielul mistic, scoase din cameră agheasmatarul cu desenul în relief a Sfintei Rita. Adună toate imaginile cu subiect religios de pe pereţii camerei, recuperă ilustraţiile din paginile cărţilor şi din fundul sertarelor, desfăcu de pe mânerele uşilor toate fundele verzi, scoase din colturi fiecare bucăţică de corn pusă ca să apere de spirite, dar mai ales scoase de acolo ramura de palmier binecuvântat de la Florii, atârnată în spatele uşii, complet uscată, fără să fie însă din cauza asta inofensivă. Bătrâna nu avea asupra ei iconiţe sau alte obiecte care puteau s-o reţină, în afară de cruciuliţa de botez, pe care Maria i-o scoase delicat de la gât, în timp ce ea o privea fără să protesteze. După asanarea aceea aşteptară. Două săptămâni la rând Bonaria, atât de slabă încât părea făcută doar din şira spinării, continuă să trăiască suspendată pe marginea trecerii pe lumea cealaltă, dar nu căzu.

Odată cu trecerea zilelor Maria, aflată într-o neputinţă totală, se convinse că, dintre cele două motive de agonie, cel care o reţinea pe Bonaria Urrai nu era ocrotirea. În noaptea în care o înţelese se duse şi se aşeză lângă patul bătrânei croitorese privind-o în tăcere. După câteva minute Bonaria deschise ochii împăienjeniţi şi o fixă.

— Ce trebuie să fac? – întrebarea era o şoaptă.

Bătrâna păru că vrea să spună ceva, dar din gură îi ieşi doar o respiraţie greoaie. Maria îngenunche lângă pat, sprijinindu-şi coatele pe pătură, din care simţi ridicându-se, mai puternic ca oricând, mirosul aspru al bătrânei. Spuse alegându-şi cu grijă vorbele:

— Ispăşeşti ceva ce ai făcut, tuşă.

La vorbele acelea Bonaria închise ochii, simulând un somn în care Maria nu crezu nici măcar o clipă. O prinse de mână.

— Cui?

Pleoapele rămaseră închise, şi mâna pe care Maria o strângea nu făcu nici cea mai mică mişcare.

Îi veni în minte că moartea n-ar fi putut adăuga nimic în plus la acea absenţă.

— Nu ţi se dă voie să te duci pentru că ai datorii, dar le ştii doar dumneata. Eu pot să merg din casă-n casă să cer iertare în locul dumitale, şi doar când toate astea vor lua sfârşit, voi şti că am intrat în care trebuie.

Bătrâna reacţionă la vorbele acelea ca la o ameninţare, deschizând larg ochii înceţoşaţi ca să privească din nou chipul fiicei adoptive. Mâna se strânse Într-un spasm surprinzător de puternic şi Maria, care nu se aştepta la o asemenea rezistenţă, găsi în asta o confirmare. Aşa că adăugă:

— O să încep de la familia Bastíu.

Bonaria Urrai dădu drumul unui horcăit care sună ca un strigăt. Hotărâtă să înţeleagă, Maria nu se ridică de la căpătâiul patului unde stătea încă în genunchi.

— Nu vrei?

Bătrâna mişcă încetişor capul, dar refuzul era mai mult decât evident.

— Nu înţelegi că asta te împiedică să pleci în pace?

Bonaria o fixă pe Maria fără nici un alt semn în afară de hotărârea din priviri, în care nu exista nici un semn vizibil al vreunei remuşcări. În faţa acelei voinţe evidente, pentru o clipă rolurile se inversară şi Maria se simţi ca şi cum ea ar fi fost paralizată. Îi lăsă mâna cu delicateţe, eliberând-o pe a ei din strânsoarea spasmodică a bătrânei.

Câteva zile Maria se purtă ca şi cum discuţia aceea n-ar fi avut loc, acţionând cu sârguinţa dintotdeauna. O curăţa, o hrănea şi îi pieptăna puţinele şi subţirele fire de păr rămase pe craniul fragil, vorbindu-i despre timp şi despre puţinele noutăţi din sat, ca şi cum pe Bonaria ar fi interesat-o vreodată. Bătrâna suferea de crampe şi de alte dureri, mai ales noaptea, dar nici o suferinţă nu părea destinată să-i epuizeze definitiv forţele. Bonaria Urrai continua să trăiască, în ciuda a tot.

Când veni momentul, Maria reluă discuţia, după ce-i dădu cu grijă ultima linguriţă de piure făcut dintr-o pară. Fără poftă de mâncare, Bonaria refuzase jumătate şi Maria ştia că peste nici o oră avea să verse cealaltă jumătate pe ştergarul pe care i-l lăsa anume la gât.

— Te-ai gândit la ce ţi-am spus? zise aşezând farfuria pe noptieră.

Bătrâna nu se prefăcu că nu înţelege, dimpotrivă, imobilitatea ei era o aprobare evidentă

— Tuşă... şopti Maria apropiindu-se mai mult de pat. Eu nu mai pot să te văd aşa. Dacă aş putea să fac ceva...

Bonaria îi luă cu greutate mâna şi i-o strânse atât cât îi permiteau puterile. N-o apucase cu putere, dar avea o energie care o strânse pe Maria mai ceva ca o menghină. Bătrâna încercă să articuleze câteva cuvinte, şi ea se apropie ca să le prindă înţelesul. Pe obraz, ca o mângâiere nesigură, simţi o respiraţie uşoară, dar nici un cuvânt limpede, încercă să caute în ochii ei semnificaţia acelei respiraţii, dar în clipa în care întâlni privirea bătrânei, regretă că voise să înţeleagă. Bonaria Urrai o fixa cu o asemenea intensitate încât o constrânse să-şi întoarcă privirea.

— Cere-mi ceea ce pot face, murmură speriată.

Când fu sigură că nu va primi răspuns, se îndepărtă de pat cu farfuria în mână, parcurgând drumul spre bucătărie cu inima care-i bătea ca un ciocan pe fierul cald.

În aceeaşi seară merse acasă la familia Bastíu să-l caute pe Andría. Se întâlniseră de câteva ori de când se întorsese, dar întotdeauna cu prudenţa celor jefuiţi, incapabili să retrăiască intimitatea care-i făcuse complici ai unor delicte de nemărturisit, de care se ştiu mânji copiii înainte să li se dea de înţeles că sunt inocenţi. Cu toate că Giannina venise de câteva ori s-o ajute cu Bonaria, Maria nu mai pusese piciorul în casa Bastíu din ziua morţii lui Nicola.

Andría nu păru uimit de vizita aceea, şi o întâmpină cu o oarecare răceală prost disimulată. Era mult mai înalt fată de cum si-l amintea Maria, cu un pic de barbă care îi dădea o expresie de corsar, cu totul nepotrivită cu ochii lui buni, rămaşi exact aşa cum şi-i amintea Maria. Gândul acela îi dădu puterea să spună ce venise să ceară, si atunci când termină, Andría se

ridică brusc de pe scaun, vârându-şi mâinile în buzunar.

— Ea ti-a cerut-o?

— Dar nu vorbeşte...

— Nu-i un răspuns. Ti-a dat de înţeles că ar vrea s-o faci?

Maria ezită să răspundă, dar n-avea intenţia să mintă.

— Nu, dimpotrivă. – Apoi adăugă imediat: Dar sunt sigură că motivul pentru care continuă să sufere e ăsta.

Andría clătină puternic din cap, apoi o privi serios, deloc dispus s-o ajute.

— N-are nici un sens, iar tu te porţi ca o babă superstiţioasă. Dacă nu crapă înseamnă că nu i-a venit vremea.

La asemenea cuvinte nemiloase, Maria avu o mişcare necontrolată de ciudă şi se ridică la rândul ei în picioare. În cameră păreau doi câini în cuşcă în căutarea unui motiv să se sfâşie. Dar cea slabă era ea, şi ştia asta.

— Poate că dacă te-ar vedea, dacă i-ai vorbi... Vino s-o vezi!

În vocea fetei era o notă de disperare sinceră pe care el o simţi, dar nu arătă că i-ar fi milă. Când vorbi, în cuvintele lui exista ceva feroce, care o făcu pe Maria să înţeleagă cât de mare era minciuna cu privire la timpul care drege tot.

— Ti-a făcut rău continentul, Mariedda dragă. Ai devenit arogantă cu păcatele altora. Nu te-ai gândit niciodată că poate nu există nimic de iertat.

Maria îl privi surprinsă şi rănită, deschizând gura să spună ceva. Apoi o închise fără să scoată o vorbă, şi atunci Andría se grăbi să adauge:

— Pentru că, ştii, te văd atât de sigură de..., poate greşeşti, iar în cer nu se judecă aşa cum judeci tu.

— Credeam că ai înţeles... Era fratele tău!

— Sigur că era fratele meu. Și voia să moară.

Se priviră: chipul Mariei era neîncrezător, cel al lui Andría încordat şi aspru.

— Și tu te-ai schimbat. În ziua aceea n-ai spus asta.

— Creştem cu toţii, Mari. Sau ce credeai, că o să fii întotdeauna tu cea şireată?

Îl pierduse pe tovarăşul jocurilor ei din copilărie, în faţa ei se afla un străin care n-avea o singură vendetă de consumat la rece. Maria se simţi istovită, dar mai ales proastă.

— Am greşit venind. Acum nici nu mai ştiu de ce am făcut-o.

Scuză-mă...

Și plecă fără să mai adauge ceva, iar el nici măcar n-o conduse până la uşă, rămânând aşezat pe divanul din salon, acolo unde o primise, alegând anume încăperea pentru străini, pentru vizitele inoportune şi pentru priveghiuri, dacă erau.

Când Bonaria auzi uşa de la casă deschizându-se, gândul că Maria ar putea să nu fie singură făcu să-i curgă în vene puţina adrenalină pe care corpul său mai era în stare s-o producă. Dar uşa se închise şi intră doar fata, cu o privire învinsă. În seara aceea Maria pregăti cina pentru sine şi o consumă singură în faţa căminului, apoi intră în camera Bonariei ca să verifice perfuzia; când în penumbra veiozei i-o schimbă, bătrâna nu dădu nici măcar un semn că înţelege ce se întâmplă. Apoi se duse în camera ei şi plânse toată furia şi durerea pe care-o acumulase în trup. Plânse atât de mult, că nu-şi mai amintea dacă plânge pentru lucrurile în agonie sau pentru cele deja duse.

O săptămână mai târziu Bonaria intră în comă. Doctorul Mastinu spuse că nu mai avea mult, iar Maria nu era în starea sufletească potrivită ca să-i atragă atenţia că spusese acelaşi lucru cu şase luni în urmă. Don Frantziscu întrebă dacă trebuia să vină pentru maslu, şi, după felul în care Maria îi răspunse că îi va comunica la vremea potrivită, preotul înţelese că vremea potrivită nu va veni niciodată, dar avu pudoarea să-şi ascundă uşurarea.

Convieţuirea Mariei cu trupul viu al Bonariei Urrai era o lamentaţie pe o singură notă şi nimeni în afară de ea nu părea în stare să-i audă sunetul. Continuă ceea ce făcuse până în momentul acela, interpretând aşteptarea cu chibzuinţă vizionară a celui care construieşte case înainte să existe străzile care să ducă la ele. În ciuda a ceea ce spusese doctorul Mastinu, trei luni mai târziu Bonaria Urrai rămânea încă prizoniera ei înseşi, ca suspendată de un fir de oţel, atât de subţire încât nu se vedea şi atât de robust că nu se rupea. Iar fiica adoptivă era cu ea.

Abia la sfârşitul unei zile în care brodase cearşafuri pentru nunta cuiva, ascunzându-şi cu grijă supărarea lângă corpul inert al bătrânei, ceva în Maria se clătină. Ceea ce nici măcar

nu putea fi gândit îşi făcu simţită prezenţa în timp ce schimba feţele de pernă cu unele curate. Însăşi moliciunea pernei fu cea care o ademeni, nimic deosebit, dar pentru firul acela de respiraţie ar fi fost poate mai mult decât suficientă. Imaginea dură o clipă, dar fu atât de intensă, că Maria trebui să se aşeze respirând greu din cauza îndrăznelii sale. Lăsă să-i cadă perna şi o privi ca pe un şarpe veninos. Din clipa aceea se mişcă circumspectă în jurul patului, observând prudentă fiecare gest pe care-l făcea, înfricoşată de ea însăşi. Gândul reveni, întotdeauna neaşteptat, uneori în timp ce dormea, alteori ziua în timp ce făcea lucruri obişnuite, gesturi nevinovate în care se ascundeau posibilităţi cumplite pe care nici măcar nu le intuise vreodată, începu să se teamă să rămână singură noaptea în camera Bonariei. În săptămânile care urmară, ideea de a face ceva pentru a pune capăt prizonieratului amândurora deveni încetul cu încetul mai puţin ostilă, şi ori de câte ori gândul îi venea în minte părea să piardă ceva din nuanţele de sacrilegiu, pentru a le înlocui cu cele mai puţin intense ale posibilităţii.

În casa familiei Gentili, în nopţile petrecute vorbind cu Piergiorgio, Maria înţelesese că multe din lucrurile care se întâmplă nu sunt decât parodia lucrurilor gândite, şi de aceea, de când Bonaria Urrai intrase în comă, ştia foarte bine că o omorâse de zeci de ori fără ca cineva să-şi fi dat seama, nici măcar doctorul, care venea totuşi cu regularitate să verifice starea acelei descompuneri fără moarte. Crezând că îi deschide lui, într-o dimineaţă de iunie, Maria se trezi în faţă cu figura înaltă şi robustă a lui Andría Bastíu.

— Salut, zise el oprit în prag.

— Salut... – îl privi ea, prea uimită ca să se arate ostilă.

— Pot să intru? – întrebarea îi aminti de buna creştere.

— Sigur, scuză-mă. Vino, numai că...

— Nu mă aşteptai, spuse el deloc tulburat.

Maria îl invită în bucătărie, şi Andría se îndreptă spre locul care de-a lungul anilor fusese al său, lângă cămin, unde Mose, care nu mai avea nici un fel de opreliţte, dormea placid. Se opri lângă câine, dar rămase în picioare.

— la loc, îţi fac o cafea – îi arătă scaunul.

— Lasă cafeaua, n-am venit pentru asta.

— Atunci de ce ai venit? îl privi fix.

Singurul fiu al familiei Bastíu se mişcă uşor pe scaun, înainte de a face un semn spre coridor.

— Ca s-o văd.

La cuvintele acelea Mariei îi veni să zâmbească, un soi de strâmbătură amară care-i încreţi chipul pentru o clipă.

— Acuma vrei s-o vezi...

— Dă-mi voie, te rog.

Furia lui Andría faţă de ea părea că dispăruse, ca şi cum i-ar fi zvârlit-o toată în faţă în seara aceea, înainte de Crăciun, când ea îl rugase să vină. Cu un suspin obosit, Maria fu de acord şi el o urmă încet de-a lungul coridorului, potrivindu-şi paşii după ai ei. Camera era în penumbră, chiar dacă Bonariei nu-i mai făcea rău nici lumina, nici întunericul. Trupul redus la funcţiile sale elementare era atât de slab, că patul părea gata-gata să-l înghită între cearşafuri. Andría stătu o clipă în prag, o privi pe Maria în căutarea unui semn şi apoi se apropie de căpătâiul Bonariei.

Fata nu încercă să-l oprească, nici măcar atunci când îl văzu aplecându-se asupra cadavrului viu.

Andría nu se aşează lângă pat, ci îngenunche pe covor pentru a fi mai aproape, ca şi cum ar fi vrut s-o vadă mai bine. Maria simţi nevoia să-l lase singur şi să iasă, dar el îşi dădu seama.

— Rămâi, spuse, şi nici unuia nu i se păru ciudat că el era cel care o permitea.

Maria nu zise nimic şi rămase în picioare lângă uşă, în timp ce Andría privea în tăcere chipul scofâlcit al accabadorei din Soreni. Îl văzu aplecându-şi umerii până când capul îi ajunse pe pătură, fără să-l sprijine însă, ca şi cum s-ar fi temut să nu strivească trupul fragil care era dedesubt, Într-un gest de duioşie care-i dezvălui Mariei latura caracterului său pe care o credea pierdută. Rămaseră aşa un timp necesar şi nemăsurat, ea în picioare privind, el în genunchi respirând. Apoi Andría se ridică şi atinse încet mâna inertă a bătrânei în comă. Maria deschise uşa şi ieşiră amândoi fără a schimba vreun cuvânt până în pragul casei.

— Mulţumesc, zise Andría.

— N-ai de ce, se surprinse Maria spunând, dezarmată de tonul lui blajin. Dacă vrei să vii din când în când...

El dădu din cap.

— Nu, nu-i nevoie, îmi era de-ajuns s-o văd aşa. Dar dacă tu simţi nevoia să ieşi, să mai iei aer... – se întrerupse, cu o stânjeneală care-l îmbrăca asemeni unei mănuşi – ...ştii unde mă găseşti.

Ea zâmbi şi când se întoarse în casă îşi simţi sufletul mult mai puţin greu. Printr-o misterioasă asociaţie cu vizita lui Andría, gândul care de săptămâni întregi o devora ca un vierme găurise pragul eventualităţii şi devenise o hotărâre clară. Când intră în cameră găsi perna aşteptând-o pe fotoliul de lângă pat şi o luă, apoi se apropie, convinsă că de data asta nici un sentiment de vinovăţie n-o va opri. Gestul de duioşie pe care-l văzuse la Andría a fost poate cel care a împins-o să-şi aplece capul spre faţa Bonariei înainte de a acţiona, atingându-i cu buzele obrazul, cu un sentiment de uşurare pe care simţea că nu-l avusese niciodată de când se întorsese acasă.

Există lucruri care se ştiu şi gata, iar dovezile sunt doar o confirmare; umbra netă a unei intuiţii a fost cea care i-a spus sigur Mariei Listru că mama ei, Bonaria Urrai, murise.

În zilele care urmară veni tot satul la priveghiul accabadorei din Soreni, nici măcar invalizii de război nu lipsiră de la înmormântare. Anna Teresa Listru arătă tot timpul o durere pe care categoric n-o simţea, sperând în bogăţia ajunsă în mâinile Mariei, fiica aceea pe care, din cea mai mare greşeală, o credea acum transformată în cea mai bună investiţie a ei. Întreaga familie Bastíu o plânse însă pe Bonaria cu o durere adevărată, şi părintele Pisu căută cu greu în cele mai adânci colţişoare ale sărmanei sale retorici cuvintele pentru a nu spune că femeia aceea, după părerea lui, nici n-ar fi trebuit înmormântată în cimitir.

Aşa cum o învăţase Bonaria, Maria Listru Urrai purtă doliu cu discreţie. După slujba de şapte zile, când toate lucrurile fuseseră făcute aşa cum trebuie, îl luă pe Mose şi se duse să-l cheme pe Andría. Se plimbară fără să scoată o vorbă până la via de la Pran’e boe, până la hotarul de pietre unde găsiseră făcătura care ar fi trebuit să oprească pentru totdeauna hotarul mutat. Pietrele din zid nu se mai mişcaseră în realitate niciodată, dar în rest nu mai rămăsese nimic care să poată fi

considerat la locul lui. Andría se aşează deasupra. Maria însă se aşează pe jos, cu câinele lângă ea, îşi sprijini spatele de zid privind spre vie şi închise ochii la soare.

După cum bătea vântul, mirosul mirıştii se simţea mai mult sau mai puţin intens, şi în înălţimea cerului se auzeau ţipetele păsărilor care vedeau marea dincolo de coline. Maria simţea în spate proeminenţele neregulate ale pietrelor, Andría le simţea şi el sub şezut, dar nici unul nu părea să se grăbească să caute o poziţie mai comodă. Apoi ea, cu un gest sprinten, se ridică în picioare şi făcând câţiva paşi îşi întinse faţa spre briza care bătea dinspre mare, mângâind viile de jos, din vale. Vântul îi flutura fusta neagră într-un dans nesigur şi ea inspiră trăgând aerul adânc în plămâni. Andría o privi în tăcere, apoi întrebă în şoaptă:

— Ce-o să faci acum?

— Ceea ce ştiu să fac: croitorie.

— Rămâi aici, vrei să spui...

— Am plecat vreodată, Andri? spuse ea, întorcându-se să-l privească.

În profilul ei subţire el recunoscu ceva împlinit care-i era familiar şi zâmbi. Împreună, aşa cum veniseră, se întoarseră acasă, unul lângă altul, fără să le pese că dădeau gurilor din Soreni a nu ştiu câta ocazie de a vorbi despre nimic.

Mulţumiri

Lui Giacomo Papi, Paolei Gallo şi Daliei Oggero, pentru că au crezut imediat în roman.

Tuturor celor care m-au ajutat privindu-l cu ochii lor: Alberto Maşala, Fabrizio Elo Gagliarducci, Teo Nakkio Mivaldi, Arianna Giorgia Bonazi, Ricardo Nin Turrisi, Giulia Blasi, Roberta Scotto Galletta, Marco Volpe Schirra, Alessandra Raggio, Tonina Lasiu, Valerio JDM Giardinelli, Marzia D'Amico, don Francesco Murana şi Maso Notarianni.

Lui Alessandro Giammei, preţiosul meu catalizator.

Lui don Giuseppe Pani şi lui don Antioco Ledda, pentru consultaţiile în materie de liturghie şi antropologie.

Lui Marcello Fois, pentru că m-a vindecat de teama de a utiliza limba mea: sarda.

Lui Giulio Angioni, pentru că m-a silit să revin asupra unor precizări prea amănunţite despre *accabadora.*

Tuşei Peppina Frori, pentru că mi-a explicat cum se face o fumigaţie.

Lui Luis Pellini, pentru că mi-a inspirat personajul lui Nicola Bastíu.

Lui Benito Urgu, pentru că mi-a dăruit talismanul său, şi învăţătoarei Lucia, pentru că a prezis totul înaintea tuturor. Lui Patrizio Zurru si Danielei Pinna de la Agenţia Kalama, pentru felul admirabil în care si-au defăşurat activitatea de *mindguard* pe perioada scrierii poveştii.

Vreau să mulţumesc, de asemenea, tuturor celor care mi-au deschis casa lor ca să pot scrie în perioadele cât am călătorit, ceea ce s-a întâmplat destul de des: Silvia Fontana şi Giorgio Vannucci din Lari, Gennaro şi Enrique Ferrara din Roma, Giordana Melu Bassani din Treviso, restaurantului Le Dune din San Giovanni di Sinis, Furriola Demuru şi librăriei Piazza Repubblica din Cagliari.

Mulţumiri speciale soţului meu Manuel, pentru că nimeni altcineva n-ar fi făcut faţă acestei cărţi.